

Mejno območje med Avstrijo in Slovenijo je zelo zanimivo: različni jeziki in različne kulture imajo stoletja stare povezave v skupni državi, katere razpad je v 20. stoletju privedel do vojn in konfliktov. Sredi vsega tega se je znašla Mohorjeva, ki je bila leta 1851 ustanovljena kot eno prvih koroških društev z namenom izdajanja slovenskih knjig. Mohorjeva je postala posrednica med obema državama in posrednica jezika ter kulture. V pričujoči knjigi naj bi na temelju te njene posebne zgodovinske vloge razmislili o novih poteh in izhodiščih razvoja avstrijsko-slovenskega mejnega območja.

Interreg
SLOVENIJA – AVSTRIJA
SLOWENIEN – ÖSTERREICH
Evropska unija | Evropski sklad za regionalni razvoj
Europäische Union | Europäischer Fonds für regionale Entwicklung

HANZI TOMAŽIČ

Križišča in enosmernice

Možni razvoj na obmejnem območju
ob primeru Mohorjeve družbe

ISBN 978-3-7086-1224-9

9 783708 612249

www.mohorjeva.com

Knjiga je izšla v projektu „SMART Tourist – SPread The Karawanks“ v okviru kooperacijskega programa Interreg V-A Slovenija-Avstrija. Sofinancirana je iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in s strani KWF in ni namenjena prodaji.

Das vorliegende Buch ist Teil des Projektes „SMART Tourist – SPread The Karawanks“, das im Rahmen des grenzüberschreitenden Interreg-Programms Slowenien-Österreich V-A durchgeführt wird. Es wurde durch den Europäischen Fonds für regionale Entwicklung und den KWF kofinanziert und ist nicht für den Verkauf gedacht.

Križišča in enosmernice

HANZI TOMAŽIČ

HANZI TOMAŽIČ

Križišča in enosmernice

Možni razvoj na obmejnem območju
ob primeru Mohorjeve družbe

Partnerji pri projektu | Projektpartner

Gorenjski Glas

HANZI TOMAŽIČ

Križišča in enosmernice

Možni razvoj na obmejnem območju
ob primeru Mohorjeve družbe

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

338.48:82(436.5)

655.41(436.5:497.4)

KRIŽIŠČA in enosmernice : možni razvoj na obmejnem območju ob primeru Mohorjeve družbe / uredil Hanzi Tomažič ; [prevod v slovenščino Andrea Haberl-Zemljič ; fotografije Martina Kanzian]. - V Celovcu : Mohorjeva družba = Klagenfurt : Hermagoras Verein, 2021. - (Serija Smart tourist - SPread The Karawanks)

ISBN 978-3-7086-1224-9

COBISS.SI-ID 91339523

Križišča in enosmernice. Možni razvoj na obmejnem območju ob primeru Mohorjeve družbe, uredil Hanzi Tomažič

Prevod v slovenščino | Übersetzung ins Slowenische: Mag. Dr. Andrea Haberl - Zemljič
Fotografije | Fotos: Martina Kanzian, ilab crossmedia, Justi Hribernik;
Marketz Diözesan-Pressestelle/Daniel Gollner, Kaiser LPD Kärnten, Hren/Kelih
Karlheinz Fessl, Wakounig BMF, Kopeinig Foto Wallner, Rode Stefan Reichmann
Jezikovni pregled | Lektorat: Tine Logar
Oblikovanje in tisk | Gestaltung und Druck: ilab crossmedia og, 2021
Uredništvo | Redaktion: Hanzi Tomažič, Martina Kanzian

© 2021 Mohorjeva družba v Celovcu | Hermagoras Verein Klagenfurt
V seriji | Im Rahmen der Serie: „SMART Tourist – SPread The Karawanks“

Izdal | Herausgeber: Hanzi Tomažič; Založila | Verleger: Mohorjeva družba v Celovcu |
Hermagoras Verein Klagenfurt, 2021
Za družbo | Für den Verein: Karl Hren & Franz Kelih

Naklada | Auflage: 300

Cena: ni za prodajo | Preis: nicht zum Verkauf

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji.

ISBN: 978-3-7086-1224-9

Knjiga je izšla v projektu „SMART Tourist – SPread The Karawanks“ v okviru kooperacijskega programa Interreg V-A Slovenija-Avstrija. Sofinancirana je iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in s strani KWF in ni namenjena prodaji.

Das vorliegende Buch ist Teil des Projektes „SMART Tourist – SPread The Karawanks“, das im Rahmen des grenzüberschreitenden Interreg-Programms Slowenien-Österreich V-A durchgeführt wird. Es wurde durch den Europäischen Fonds für regionale Entwicklung und den KWF kofinanziert und ist nicht für den Verkauf gedacht.

Uvod | Einleitung

Izobraževalno poslanstvo je glavni cilj Mohorjeve družbe. Od ustanovitve leta 1851 je izšlo pri njej na tisoče knjig. Mohorjeva želi s projektom „SMART Tourist – SPread The Karawanks“ regijo kulturno-turistično predstaviti in uveljaviti s pomočjo literature. Krajinsko raznolika gorska veriga med Slovenijo in Avstrijo je na obeh straneh navdihovala in še navdihuje številne literarne ustvarjalce. Cilj je bralcem približati literarna dela, ki so vezana na kraje te regije in do njih omogočiti javen dostop. Literatura pa se ne širi le s knjigami. Zato se bodo znotraj projekta razvile turistične ponudbe v obliki literarnih poti, ki bodo s pomočjo sodobnih tehnologij in posebej za projekt pripravljeno aplikacijo toliko bolj dojemljive in doživete. Tako naj bi se razvila nova oblika turizma, ki bi obiskovalcem omogočala globlje spoznavanje kulture in kulturne dediščine pokrajine.

Več o tem najdete na **www.spread-karawanks.eu**

Zentrales Ziel der Hermagoras/Mohorjeva ist es, Menschen zu bilden. Seit der Gründung im Jahr 1851 wurden Tausende Bücher herausgegeben. Mit dem EU-Projekt „SMART Tourist – SPread The Karawanks“ möchte die Hermagoras/Mohorjeva die grenzüberschreitende Region um die Karawanken noch stärker literarisch positionieren. Die kulturelle und landschaftliche Vielfalt dieser Gebirgs- und Tallandschaften inspirierte zahlreiche AutorInnen, über die Region zu schreiben. Ziel ist es, den LeserInnen Literatur näher zu bringen und diese auch öffentlich zugänglich zu machen. Literatur wird aber nicht nur über Bücher vermittelt, sondern auch durch innovativ erlebbare literarische Wanderwege, literarische Tourismuspakete und mit einer interaktiven Literatur-Wander-APP. Mehr zum Projekt unter: **www.spread-karawanks.eu**

O knjigi: Križišča in enosmernice. Možni razvoj na obmejnem območju ob primeru Mohorjeve družbe

Mejno območje med Avstrijo in Slovenijo je zelo zanimivo: različni jeziki in različne kulture imajo stoletja stare povezave v skupni državi, katere razpad je v 20. stoletju privedel do vojn in konfliktov. Sredi vsega tega se je znašla Mohorjeva, ki je bila leta 1851 ustanovljena kot eno prvih koroških društev z namenom izdajanja slovenskih knjig. Zaradi pomena, ki ga je imela za celoten slovenski jezikovni prostor, in zaradi krščansko-socialne usmerjenosti so jo etnično-nacionalni (nove meje) in ideološki konflikti (kapitalizem proti komunizmu) v avstrijsko-slovenskem jezikovnem prostoru posebej prizadeli. Ob tem je Mohorjeva postala posrednica med obema državama in posrednica jezika ter kulture na obeh straneh meje. V pričujoči knjigi naj bi na temelju te njene posebne zgodovinske vloge razmislili o novih poteh in izhodiščih razvoja avstrijsko-slovenskega mejnega območja.

O izdajatelju:

Hanzi Tomažič je kot solastnik spletne in komunikacijske agencije ilab crossmedia tudi še naprej publicistično dejaven. Pred tem je bil dolga leta glavni urednik Nedelje, cerkvenega časopisa v slovenskem jeziku v krški škofiji.

Absolvent Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu je opravljal tudi vodstvene funkcije pri več medijskih projektih na Koroškem in v Sloveniji. Kot direktor Radia Korotan je sodeloval pri ustanovitvi zasebne radijske postaje v slovenskem jeziku, v času demokratizacije v Republiki Sloveniji pa je bil eden od začetnih pomočnikov pri oživitvi dnevnika Slovenec v Ljubljani. Bil je soustanovitelj mladinske pobude „Slovenščina, moj jezik“ za ohranitev slovenskega jezika na Koroškem in dolgoletni odbornik Krščanske kulturne zveze.

Vsebina

Hanzi Tomažič UVOD – Misli za na pot	10
Škof Jože Marketz Skupaj na novih poteh	13
Deželni glavar Peter Kaiser Moč skupnosti v prelomnih časih	23
Karl Hren Kje je bila Mohorjeva, ko je bilo treba rešiti svet?	33
Franz Kelih Bodo mohorjevke tudi v digitalnem času spremljevalke Slovencev?	47
Marian Wakounig Kladivo in pametni telefon Strategije za postpandemični svet	63
Georg Gombos Dvojezično izobraževanje za prihodnost zagotoviti danes	71
Ivo Jevnikar Kot feniks v treh povsem različnih okoljih ...	81
Jože Kopeinig Inovacije ohranjajo kisik tradicije	91
Lojze Peterle Trideset let po osamosvojitvi: z dobro voljo do zelenega preobrata	101

Tone Rode

Med časom in prostorom

Misli založnika, kako združiti tradicijo z inovacijo 113

Monika Novak - Sabotnik

Na perutih navdušenja graditi jutrišnji svet 133

Bertram Karl Steiner

Zakaj pisati koroško domovinsko knjigo? 143

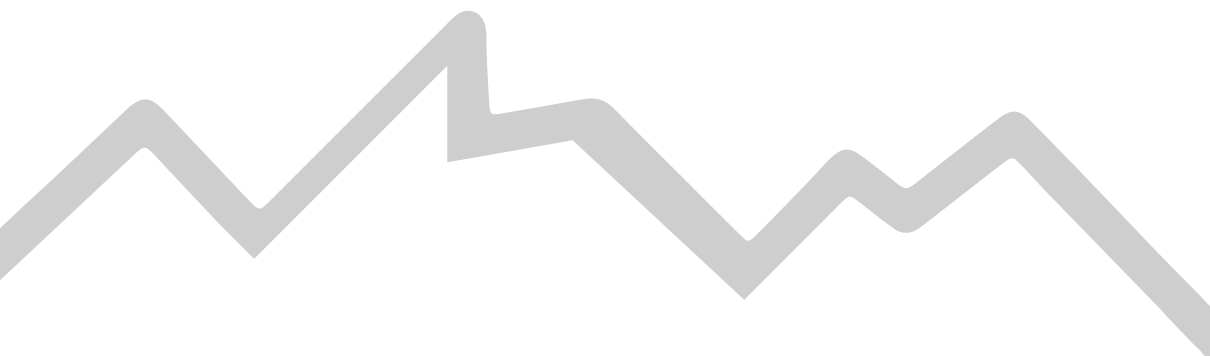
Martha Stocker

Na robovih najti pot do samega sebe 151

Andrej Janko Zwitter

O smislu v prelomnem času

Družbena vloga Mohorjeve v digitalnem stoletju 161

UVOD - Misli za na pot

Koroška, najjužnejša zvezna dežela Avstrije, ki meji na Italijo in Slovenijo, ni le “lei ans”, torej turistično zanimiva melanholična mešanica treh kulturnih krogov, ampak tudi zgled srednjeevropske regije za pospešeno spremembo strukture, ki sta jo ob prelomu stoletja sprožili digitalizacija in globalizacija.

To zelo izrazito potrjuje obsežna študija raziskovalne družbe Joanneum Research po naročilu koroške delavske zbornice iz jeseni 2021. V študiji opozarjajo predvsem na novo drugo oporno točko dežele: če se je doslej dojemala predvsem kot dežela turizma, prihaja zdaj večina ustvarjene vrednosti iz industrije. Proizvajalec polprevodnikov Infineon v Beljaku/Villach ali avtomobilski dobavitelj Mahle v Šmihelu pri Pliberku/St. Michael bei Bleiburg sta na vrhu niza visoko produktivnih in zelo izkušenih industrijskih podjetij. Zaradi njune dejavnosti se lahko Koroška zdaj v mednarodnem kontekstu primerja z visoko razvitimi evropskimi industrijskimi regijami. Ta razvoj se bo z dokončanjem železniškega predora skozi Golco/Koralm, ki bo osrednje koroško območje še bolj približal obema največjima avstrijskima mestoma Gradcu in Dunaju, po vsej verjetnosti še pospešil.

Študija pa nakazuje tudi probleme, ki se bodo v deželi z roko v roki pojavili ob tem razvoju, čeprav je sam po sebi zelo razveseljiv: pomanjkljive možnosti šolanja, izobraževanja in kvalifikacije, pomanjkanje

kvalificirane delovne sile, prepočasen tempo pri izgradnji digitalizacijske infrastrukture. In tu vstopa v igro Mohorjeva/Hermagoras. Ta 170 let stara osrednja ustanova koroških Slovencev in Slovenk ima namreč ravno v zvezi s problematičnimi koroškimi področji desetletja izkušenj in je postala izvedena na področju oskrbe in izobraževanja otrok in mladine. To združuje z odprtostjo v svet, s samoumevno uporabo več jezikov in osredotočenjem na srčno kulturo: vse to so izhodišča za uspešno prihodnost Koroške.

Izobrazba – digitalizacija – kultura so bile zato tudi teme pogovorov z osebnostmi iz tega prostora. Pri tem gre vedno za držo v razgibanih časih. In tako pogovori ne prinašajo le pogleda nazaj, ampak gledajo tudi v prihodnost in so s tem kompas za vse, kar leži pred nami. Branje prispevkov naj nam pomaga bolje predvideti in načrtovati prihodnost, izogniti se stranpotem ali temu, da bi zašli na enosmerno cesto, in na križiščih izbrati pravičen odcep. S tem bo Koroška in tudi celotna regija ohranila in dogradila življenjsko kvaliteto.

Hanzi Tomažič

Škof Jože Marketz

Skupaj na novih poteh

Jože Marketz
škof krške škofije

#INOVACIJA #TRADICIJA

Kakšno vlogo ima pri inovaciji tradicija?

Vsak živi iz neke tradicije, se orientira po materialnih in duhovnih vrednotah, ki jih ni ustvaril sam, ampak so mu bile dane na pot. Seveda je tradicija nekaj zelo pozitivnega, ker ima vsak človek vedno neki vtisnjen pečat. A hkrati se s tradicijo ne sme pretiravati, do nje je treba imeti zdravo distanco preprosto zato, ker ljudje drugače postanejo počasni in lenobni. Kajti tradicija pravi: če obdržiš to, kar si se naučil, potem bo vse v redu. A gonilo sveta je vendarle spreminjanje, ne okostenela tradicija. Res je, tradicija mi podarja korenine, daje mi gotovost in orientacijo. A konec koncev se zgodovina, svet premika zaradi močnejše sile, zaradi inovacije. V najboljšem primeru inovacija raste iz korenin tradicije. A to je sreča. Seveda je možno tudi čisto nekaj drugega. Danes imamo veliko znanja, vsak dan ga vsrkavamo in poskušamo iz tega kovati našo prihodnost. Pri tem tradicija igra podrejeno vlogo. Tako lahko rečemo, da oba pojma povezuje velik napetostni lok. Oba sta pomembna, a gonilo življenja je inovacija. Zato tudi veliko razmišljam o tem, kaj bi bilo danes lahko drugače. Kakšne odgovore najdemo na izzive tega sveta? In pri tem gledam več v prihodnost in manj v preteklost.

#STARO #NOVO

Ali je mladim danes težje znajti se v življenju?

Če gledam nazaj, se lahko samo čudim, kaj vse se je zgodilo v času, v katerem živim. Zelo dobro se spominjam, kako se je pri nas doma večina vsakdanjega dela še opravila s konji. Le zelo redka opravila so bila podprta s stroji. Človek je v najresničnejšem pomenu besede obdeloval zemljo. Tega ni delal sam, bilo jih je veliko. Bila je družina, bili so sosede, sorodniki – velika skupnost. Res je bilo čisto drugače kakor danes. Bilo je tako in mi naj ne bi presojali, ali je bilo prej boljše ali slabše. Seveda je življenje takrat teklo počasneje, bilo je manj zapleteno. A kar zadeva občutke in odločitve, se v globini glede temeljnih vrednot, osnovnih nalog in izzivov v življenju nič ni zares spremenilo. Človek je neverjetno prilagodljiv. In včasih, ko vidim sedeti mlade s pametnimi telefoni, si

mislim: saj niso videti niti nesrečni niti kakor koli pod stresom. S svojimi pametnimi telefoni učinkujejo name skoraj prav tako lahkomišno in sproščeno kakor nekoč mi, ko smo vodili konje in je zadaj pri plugu stal dedek. Pri tem v človeškosti ne vidim tako veliko razlik.

Zato me navdaja zelo globoko osnovno zaupanje. Mladi bodo že zmogli, tudi če se meni ne posreči več v celoti predstaviti se v njihov miselni svet. Nekaj drugega so izzivi prihodnosti, ki zadevajo enako vse nas. Recimo spreminjajoče se podnebje. Tu bo najbrž tako, da bodo zaradi napak naše generacije potrebne številne korekture. A načeloma mislim, da bo ta osnovni občutek ljubezni in sovrastva, razdalje in bližine, vednosti in občutja, pa tudi intuicije, ostal in se ne bo veliko spremenil. Zato tudi generacijam za nami ne bo šlo dosti drugače kot nam.

#KORONA#DRUŽBA

Danes se učiti za jutri – ali to drži tudi med pandemijo?

V tem letu dobivam zelo veliko pošte. Mnogi čutijo potrebo meni osebno pisati ali po elektronski pošti ali pisma, nekateri anonimno, mnogi pa tudi z imenom. V njih razbiram veliko strahov, z vseh strani. Eni se počutijo prevarane, domišljajo si, da živijo v diktaturi, se pritožujejo nad prisilo, vidijo špekulacije, se imajo za žrtve. Tisti na drugi strani čutijo realen strah pred tem, da bi zboleli, da bi morali v bolnišnico, da bi jih poslali na intenzivni oddelek, da bi umrli; vidijo pomanjkanje solidarnosti pri anticepilkih in anticepilkah, se pritožujejo, da morajo oni plačevati račun, ker nekateri nočejo upoštevati ukrepov, ki jih je sprejela država. In tako dalje. Omembe vredno se mi zdi, da je 95 odstotkov tistih, ki pišejo, odraslih, predvsem starejših ljudi. Pogosto poudarjajo, da jih skrbi za mlade. Sami mladi, ki v resnici tudi zelo trpijo zaradi ukrepov, pa so presenetljivo tihi. Nekako se poskušajo znajti. Ne gre jim dobro, vendar se ne odpravijo v vojno besed, ki je postala tako vseprisotna, z vso to nebrzdano napadalnostjo, s surovim "mi proti njim" itd. Tišji toni mladih so zame v tem primeru prej znak upanja, da bo mladini uspelo tudi iz teh neskončno dolgih mesecev pandemije pridobiti izkušnje za življenje.

Vedenje Cerkve v tej krizi bo mogoče ovrednotiti šele na koncu, zdaj smo še sredi nje. Že zdaj pa je mogoče reči: v družbi ima vsak svojo vlogo, tudi država, prav tako kot Cerkev. Na začetku krize smo morda malo preveč poudarjali državne ukrepe, namesto da bi jih kratko malo sprejeli tako kot vsi drugi. Škof pač nikakor ni poklican, da bi ocenjeval zdravstvene ukrepe. O tem morajo odločati strokovnjaki in strokovnjakinje, politiki in političarke. Oglasiti pa se moramo tam, kjer mnogi od nas upravičeno pričakujejo kompetenco: v človeškem sožitju. Ni treba, da imam zmeraj prav, rad bi tudi slišal, kaj drugim ne da miru, rad bi razumel, zakaj tako mislijo in delujejo. Pandemija je to samo razgalila in osvetlila kakor z zbiralno lečo: zakaj se nam v družbi vedno težje posreči najti skupni imenovalc. Kaj lahko Cerkev aktivno stori zoper ta plazeči se strup drsenja v razhajanje ljudi?

Gotovo ni naključje, da je papež Frančišek razglasil sinodalno pot. Kot škof sem veliko razmišljal o tem, kaj lahko to v tem času pomeni za našo škofijo za našo deželo. To je pot, je vabilo, naj se začnemo pogovarjati, iti dobesedno skupaj po poti, se poslušati, videti drug pri drugem tudi košček resnice, upravičeno skrb, strah, ga začutiti in s tem spremeniti tudi košček samega sebe. Na neki način moramo priti spet ven iz tega, vsak kot posameznik, pa tudi kot družba.

#KORENINE #PERUTI

Česa se lahko naučimo pri ustanoviteljih Mohorjeve?

Mohorjeva je bila ustanovljena v zelo nemirnem času zgodovine, bil je čas revolucij, najrazličnejši stanovi niso bili več zadovoljni in so hoteli nekaj novega, predvsem pa več moči zase, hoteli so več pravičnosti. Množice niso več verjele v vsemogočno oblast cesarja, tudi ne v cerkveno. Seveda je bilo veliko strahu pred izgubo vere, izgubo vrednot, in tako so iskali odgovore v trojici pojmov mati-domovina-Bog, kar sem, kot je znano, v svojih knjigah pogosto obravnaval z določeno skepso. Predvsem je šlo za vzgojo, manj za izobrazbo, stare vrednote naj bi se ohranile, v prvi vrsti seveda vera, a tudi nacionalne vrednote, jezik, narodna identiteta. In šlo je za družino. Zaželeni so bili pridni državljani in državljanke, pridni

otroci, zvesti in monarhiji vdani podložniki. To morda zdaj zveni nekoliko omaloževalno, a jasno je, da so ob tem tako važnem trenutku, ko se je ustanovljala Mohorjeva, delovali zelo inteligentni, visoko izobraženi ljudje. Škof Slomšek je imel tudi umetniško žilico, lahko bi rekli, da je bil jezikoslovec, umetnik, seveda pa tudi ljudski vzgojitelj. Z vsemi temi svojimi sposobnostmi je ljudem približal zelo veliko novosti. Takrat je s tem ustvaril paradoks, za katerega si upam trditi, da danes ni več možen. In sicer: staro je s tem še enkrat naredil zanimivo. Danes je to veliko težje, ker pojem tradicionalnega veliko težje definiramo kot tedaj. Stvari se zelo hitro spreminjajo. Če starši govorijo o teh tradicionalnih vrednotah, jih otroci sploh ne razumejo več, ker živijo že v čisto novem, povsem drugačnem svetu. Če zdaj pomislim na družbene medije, ki jih danes uporabljajo mladi in ki jih sploh ne poznam več vseh, potem vem, da so moje možnosti, da bi se prestavil vanje, omejene. Starši nimajo pojma, kaj se dogaja v teh digitalnih omrežjih. In enako velja danes tudi za duhovnike in škofo. Ni več mogoče nastopiti kot trojica Slomšek, Einspieler, Janežič in reči mladim: tu imamo nekaj zanimivega in novega, kar je hkrati staro in preverjeno. Konec koncev gre le tako, da mladim, a ne samo njim, pokažem, kaj mi je pomembno. Zame je pomembna vera, pa tudi slovenski jezik, in potem moram to živeti, biti zgled za to. To bodo razumeli. To se nikoli ni spremenilo in se ne bo spremenilo. Vera, upanje, ljubezen – da, v tem je mogoče tudi mladim biti dober zgled in to potem lahko zelo dobro sprejmejo. Predvsem pa je treba preiti k dejanjem, in tako še danes – upravičeno s spoštovanjem – govorimo o ustanoviteljih Mohorjeve kratko malo zato, ker so z dejanji ustvarili nove realnosti.

#ŠOLA #IZOBRAZBA

Kaj naredi dobrega učitelja/dobro učiteljico?

To so nedvomno tisti ljudje, ki so osebnosti, ki s svojim ustvarjanjem in življenjem kažejo, da dan za dnem stojijo za tem, kar poučujejo. Tu sploh ne gre tako zelo za vprašanje znanja, ampak konec koncev za to, ali tisti, ki poučuje, zna posredovati nekaj takega kot srčno kulturo. Verjeti

mora vase in verjeti v to, kar posreduje otrokom, in to otroci in mladi zelo dobro občutijo.

Prihajam iz tiste prve generacije, ki je lahko svobodno izbirala, kaj hoče delati. Lahko smo se odločili za poklic, ki ni bil poklic staršev. Zato sem zelo skeptičen, kadar slišim, da gospodarstvo potrebuje to in ono. Tega utesnjevanja ne sme biti na področju šolanja, kajti le tam, kjer človek s svojo ustvarjalno silo in z veseljem dela nekaj, kar rad dela, bosta vsej družbi dana napredek in blagostanje.

Zadnje leto je prišlo k meni več skupin ljudi, ki bi hoteli ustanoviti popolnoma novo vrsto šol. Obrnili so se na škofa, ker hočejo v teh novih modelih dati religiji posebno, novo vlogo. Vrednote, izobrazba, urjenje v krepostnem življenju, to je zabeleženo v teh konceptih. To se mi zdi zelo zanimivo in vredno razmisleka. Samo iz slovenske narodne skupnosti ni prišel nihče s takimi novimi koncepti. Vidim, da je veliko potenciala koroških Slovencev vezanega na kulturno dejavnost. Zelo razveseljivo, a zaželeno bi bilo, da ostane še nekaj za zanimive nove projekte na področju izobraževanja. Žal mnogi mladi ljudje ostajajo tam, kjer so študirali, recimo v Gradcu ali na Dunaju.

#KNJIGA #PRIHODNOST

Ali bo tiskana knjiga v novem času preživela? Kakšno vlogo imajo danes založbe?

To vprašanje smo postavili že pred 40 leti in mnogi so mislili, da takrat, ko bomo postali starejši, ne bomo imeli niti ene same knjige več ali pa da bodo knjige samo še v knjižnicah. To se ni zgodilo, knjiga ostaja osrednji element medialne recepcije. Seveda pa se je, kolikor sem razumel, v založništvu zelo veliko spremenilo. Ni več velikih špehov, ki potrebujejo zelo veliko naklado, da jih je mogoče prodajati z dobičkom. Izdajanje knjig je postalo založniško zelo ugodno. To se pravi, da je mogoče za ljudi, ki hočejo brati kako knjigo, tiskati tudi zelo majhno naklado, recimo 200 ali 500 izvodov. Založbe so se temu zelo dobro prilagodile in mislim, da bo tako tudi ostalo. Očitno gre za človekovo hrepenenje, da bi imel nekaj trajnega. Zato se ne bojim za poslovanje založb, seveda

pa je treba biti pri tem zelo fleksibilen. Imam vtis, da je Mohorjeva založba pri tem uspešna. Zadovoljen sem s tem, kar delajo in kako delajo, in relativen uspeh jim daje prav. To pravim spričo velike bolečine, ki jo začutim, ko pomislim na svojo babico. Vse življenje je toliko pisala in tako malo je ostalo, ker ni bilo natisnjeno. Danes bi bilo preprosto objaviti vse njeno pisanje v knjigah in ga tako dati na razpolago večjemu krogu bralcev. A tudi danes potrebuješ nekoga, ki ti pomaga dalje in te malo prime za roko. Lepa perspektiva prihodnosti za založništvo.

Zame je pomembna vera, pa tudi slovenski jezik, in potem moram to živeti, biti zgled za to. To bodo razumeli. To se nikoli ni spremenilo in se ne bo spremenilo.

Vera, upanje, ljubezen – da, v tem je mogoče tudi mladim biti dober zgled in to potem lahko zelo dobro sprejmejo.

Predvsem pa je treba preiti k dejanjem.

Deželni glavar Peter Kaiser

Moč skupnosti v prelomnih časih

Peter Kaiser
koroški deželni glavar

#MOHORJEVA – #HERMAGORAS

Kaj to pomeni za Vas?

Torej, kot prvo mi veliko pomeni pojem Mohorjeve sam po sebi, ker me je na moji življenjski poti na neki način vedno spremljal in ker imam že desetletja stike z njo v vsakršni obliki. In drugo, tu je poslopje samo po sebi. S sedežom naše centrale smo bili vendar dolga leta neposredni sosedi in pri tem je bilo zelo zanimivo že opazovati, kako so se poslopje in prostorska razmerja vedno znova tudi spreminjali. Predvsem pa ta pojem zame vključuje tudi tisto, kar sem doživel v tej hiši – užitek pri prelistavanju mojih najljubših knjig v knjigarni, praznovanja v otroškem vrtcu, druženje pri večjih prireditvah, okrogle mize, podelitve nagrad v veliki dvorani. Bile so torej vedno najrazličnejše perspektive zaznavanja, a vedno je bila ena in ista ustanova, ki sem jo dojemal kot nekaj, kar me je bogatilo.

#TRADICIJA – #VREDNOTE

Kaj je bilo ... Kaj bo ...

Načelno imam zase osnovno držo, ki mi pravi: poznati je treba zgodovino, da iz nje potegneš sklepe za sedanjost in usmeritve za prihodnost. Sem nekdo, ki misli zelo sociološko. In tako poskušam na vprašanje: "Zakaj je nekaj tako, kakor je?" gledati s stališča napetostnega polja med tradicijo in inovacijo.

Če se človek postavi nazaj v ustanovna leta Mohorjeve, lahko družbeno-politično govorimo o nekakšnem razsvetljenem absolutizmu, pri čemer je bil razvoj v posameznih deželah vendarle zelo različen. Na Koroškem so bile še poznofeudalne strukture, vse je bilo zelo agrarno-ekonomsko naravnano, malo je bilo cehov in delavskih združenj. Delavsko gibanje je bilo še v povojih in se še ni organiziralo. A že so ljudje spoznali: sam ne moreš veliko doseči, v skupini pa lahko bolj vplivaš na družbene procese. Mislim, da je bila – poleg duhovne ideje – ravno to ena od ustanovnih idej Mohorjeve.

#PERSPEKTIVA – #GENERACIJA

Duhovna dediščina generacije staršev – Zgodovina od spodaj

Seveda je moje življenje zaznamovalo marsikaj, kar je bilo povezano z izvorom in življenjskimi razmerami generacije mojih staršev in starih staršev. Primer za to je moja stara mati, omi, rojena leta 1892. Bila je drugorojena med 16 otroki. Svoje starše je morala vikati, pri osmih letih so jo dali gospodu ujcu, da mu je šla pomagat na kmetijo spravljati seno. Zelo slavljena splošna šolska obveznost Marije Terezije se je izčrpala tako, da so šolo otroci obiskovali le takrat, ko je bilo slabo vreme in ni bilo mogoče delati na polju. Zato je stara mati vedno, kadar se je govorilo o dobrih starih časih, kar pobesnela. Meni je potem vedno rekla: Veš, Peter, zares dobri časi so se za nas začeli takrat, ko je prišel Kreisky in so socialisti pobrigali za male ljudi. To naj zdaj ne bo nobena strankarskopolitična ugotovitev, kaže pa, da je podoba o tradiciji seveda zelo pogojena z družbenim statusom in perspektivo. Zgodovina ni samo zgodovina kraljev, bitk, vladarjev in narodov ali držav in kraljestev, ampak ima tudi perspektivo od spodaj.

#DEŽELNI – #SPOMIN

Nova zasnova deželnega muzeja – Kakšno vlogo igra zgodovina?

Pri novi zasnovi deželnega muzeja skušamo postaviti nove poudarke. Zgodovino Koroške bomo predstavili z najrazličnejših perspektiv. A zdaj ne samo glede na ljudi, narode, kulture, etnije, ampak tudi glede na razvoj narave, obdobja, torej z raznolikimi pristopi, ki naj bi omogočali nekaj takega kot celovit pogled, tudi z možnostjo biti tu in tam proaktiven. Prav muzeje imam za ustanove, ki so časovne priče nečesa živega, nečesa, kar se neprenehoma razvija. Torej za ustanove, ki so včlenjene v ravno kar potekajoče procese. Iz tega razloga je muzej bliže pojmu "inovacije", kot bi človek pričakoval. Tak muzej je torej spomin dežele, in to je vsekakor zadolžitev, da ne predstavlja le posameznih dogodkov v času, ampak celoten proces zgodovine.

#PRIHODNOST – #UPANJE

Generacija otrok in vnukov – Kakšne možnosti imajo?

Trend se je na splošno obrnil, kar je povezano z več dejavniki. Prej se je govorilo: upajmo, da bo otrokom nekoč šlo bolje. To je bil življenjski cilj generacij, ki so jih prizadele stiske, vojna in druge nevšečnosti. Danes, tako pravim tudi jaz, si želim, da bi našim otrokom po možnosti šlo enako dobro, kakor gre ali je še šlo generaciji njihovih staršev. In to je, tako mislim, tudi preobrat časa, ki je utemeljen s tem, da zares živimo prav sredi začetka noro razdiralne ere, ki prežema skoraj vsa družbena, ekonomska in klimatološka področja.

#ZAUPANJE – #SIN

Ponudba dvojezične izobrazbe – Otroški vrtec, ljudska šola, gimnazija

Pred dvojezično ljudsko šolo Mohorjeve je bil v hiši že dvojezični vrtec, ki sem mu zaupal svojega sina Luka. Kasneje je hodil v Slovensko gimnazijo in tam tudi maturiral kot dijak Kugyjevega razreda. In to je bila zavestna odločitev, ker sva skupaj z mojo tedanjo ženo, njegovo materjo, rekla, da je to obogatitev za nas vse. Poskušala sva vse te odločitve sprejemati skupaj z Lukom. Tam so se razvila nova vseživljenjska prijateljstva, ki držijo še danes. Hvaležen sem, da je mali Luka že takrat sodeloval pri tej odločitvi in se z njo strinjal.

#ŠOLA – #SPREMEMBA

Šola kot življenjski prostor – učenje za življenje?

Vidimo, da šola ni le prostor učenja, ampak tudi življenjski prostor. To pomeni, da se v njej poleg znanja posredujejo tudi socialne, kreativne in humane kompetence. Če gledam na lastna šolska leta, moram svojim tedanjim pedagoginjam in pedagogom izdati zelo dobro spričevalo. In s starševske perspektive velja isto – moj sin je, ravno tako celovito

gledano, v dvojezičnih izobraževalnih ustanovah dobil veliko za svojo življenjsko pot.

Seveda se šola spreminja tudi z novimi izzivi časa – klimatske spremembe, trajnost, predelava in ponovna uporaba, namesto da se vse meče proč, so nekatera gesla, ki tudi na šolskem področju dobivajo nov, veliko večji pomen. Zato sem velik zagovornik celodnevnega šolanja.

#VREDNOTE – #SMISEL

Vsakdanje življenje – Kaj je pomembno?

Pri nas socialdemokrati obstaja plaketa Viktorja Adlerja in tam piše, da je Adler v boju za proletariat dal življenju smisel in posvečenje. Če človek pozna delovanje Viktorja Adlerja kot zdravnika pri delavcih opelkarne, lahko zasluti, kaj se pravi dati življenju smisel. Moja mati je po zgodnji očetovi smrti nas otroke preživljala tako, da je delala kot tovarniška delavka pri Neunerju in zvečer kot čistilka, tako da nas je lahko čez dan oskrbovala in vzgajala. Kaj hočem s tem povedati: dostikrat se smisel življenja kratko malo živi, brez velikega teoretičnega intelektualnega razmišljanja, brez velikih besed. Za socialdemokrate bi rekel, da se zelo jasno zavzemajo za uresničevanje temeljnih pravic – svoboda, enakost, pravičnost, solidarnost. Dodal bi še, da gre danes tudi za trajnost, strpnost, sožitje in za to, da se nikogar ne postavi popolnoma na rob.

#MITEINANDER – #SKUPAJ

Deželni glavar in škof – posebna konstelacija

Izjemno sem se razveselil, da je Jože Marketz postal škof tu, na Koroškem. Zares ga cenim. Mislim, da je to zelo vitalno znamenje za deželo in bi lahko omogočilo tudi nekaj simbiotičnih sinergij. Upam, da se bo poleg uradnih terminov enkrat pojavila tudi možnost, da se sproščeno usedemo skupaj v zasebnosti in se pogovarjamo. To je res posebna konstelacija: na eni strani koroški Slovenec na najvišjem cerkvenem položaju in s

tem tudi nenehno navzoč v središču družbenega življenja na Koroškem. In na drugi strani deželni glavar, ki poskuša s pomočjo napol razumljivih slovenskih stavkov vsaj na simbolni ravni izraziti enakopravnost in respekt do slovensko govorečih sodeželanov. Če to niso opogumljajoča znamenja, kaj potem so?

#DELO – #ŽIVLJENJE

Socialna država – si to še lahko privoščimo?

Eno moramo že zdaj videti in se tega lotiti: gre za dolgoročno zavarovanje, modernizacijo in nadaljnji razvoj socialne države, kar je seveda povezujoča vez v razvitih družbah. Socialna država se je v letu 2018, te številke so na razpolago, financirala 72-odstotno iz davkov, zbranih z ustvarjanjem vrednosti s človeškim delom, in 28-odstotno iz procesov avtomatizacije. Leta 2025 bo prvič, zelo konservativno preračunano, prišlo do obratnega sorazmerja od 52 do 48 odstotkov v prid avtomatizacije. Če se torej sistem davkov in prispevkov ne bo popolnoma spremenil, se bo ta socialna država znašla v škripcih oziroma se bodo morali vsaj socialni prispevki zmanjšati. Kako pomembna je delujoča socialna država, pa smo izkusili ravno v sedanji pandemiji.

#SPREMEMBA – #ZDAJ

Digitalizacija – smo prepočasni?

Pomembno je, da spoznamo: to niso evolucijske spremembe, ampak živimo v dramatično burnem času. Hitrost, s katero se stvari razvijajo in spreminjajo, se še povečuje z digitalizacijo in zdaj dodatno s posledicami pandemije. To je nekaj, kar je komaj mogoče dohajati s človeškim razumevanjem, družbenim posredovanjem in premeščanjem ter odzivanjem. In zdaj še ne govorim o agiranju. Odzvati se pomeni ukrepati glede na nekaj, kar se je že spremenilo. To je modus, v katerem za silo še delujemo. Morali pa bi priti do agiranja, v ta namen bi morali dati

večjo vlogo vnaprejšnjemu razmišljanju, pripravam na spremembe, in to tako pri socialdemokratih kot tudi v ustanovah, kot je Mohorjeva. Na majhnih področjih se to že dogaja. Imamo miselne delavnice, Social MonTalk, imamo najrazličnejše izobraževalne ustanove. Naš ekvivalent cerkvenim izobraževalnim ustanovam je Inštitut Karla Rennerja. Tam imamo tudi strokovne skupine, kjer se poskušamo lotevati družbenopolitičnih tem. A to je treba še bolje organizirati. Zdaj to zavestno poskušamo s tako imenovanimi think-tanks – možganskimi trusti. Neoliberalci imajo svoj inštitut Agenda Austria. Zdaj poskušamo odgovarjati na to, s socialdemokratsko miselno delavnico, z imenom Kontrast, in si tako priboriti prostor v medijih. Se pravi, da si moramo svoje položaje tudi izboriti. In za to je potreben pogum, ker razmišljanje vnaprej ni vedno popularno in ne pripelje vedno hitro do pridobivanja glasov in pritrjevanja.

#ANALOGNO – #DIGITALNO

Knjige – so še aktualne?

Časa knjig ni konec. Prav zdaj med pandemijo smo videli, da se spet več bere. A kot založba moraš danes imeti pred očmi celotno paleto posredovanja znanja, naj za zgled omenim pravkar zelo popularno obliko podcastov. Verjamem pa tudi v moč odličnega pogovora, ki je zadovoljujoče doživetje in ki bogati. Ustanove, kot je Mohorjeva, imajo tu pomembno nalogo. Potrebni so prostori in forumi – realni in virtualni – za proaktivno izmenjavo med ljudmi kot nasprotje nenehnemu medijskemu obsipavanju in buljenju v mobilni telefon.

#BEG #MOŽGANOV

Izseljevanje študentov – ima Koroška problem?

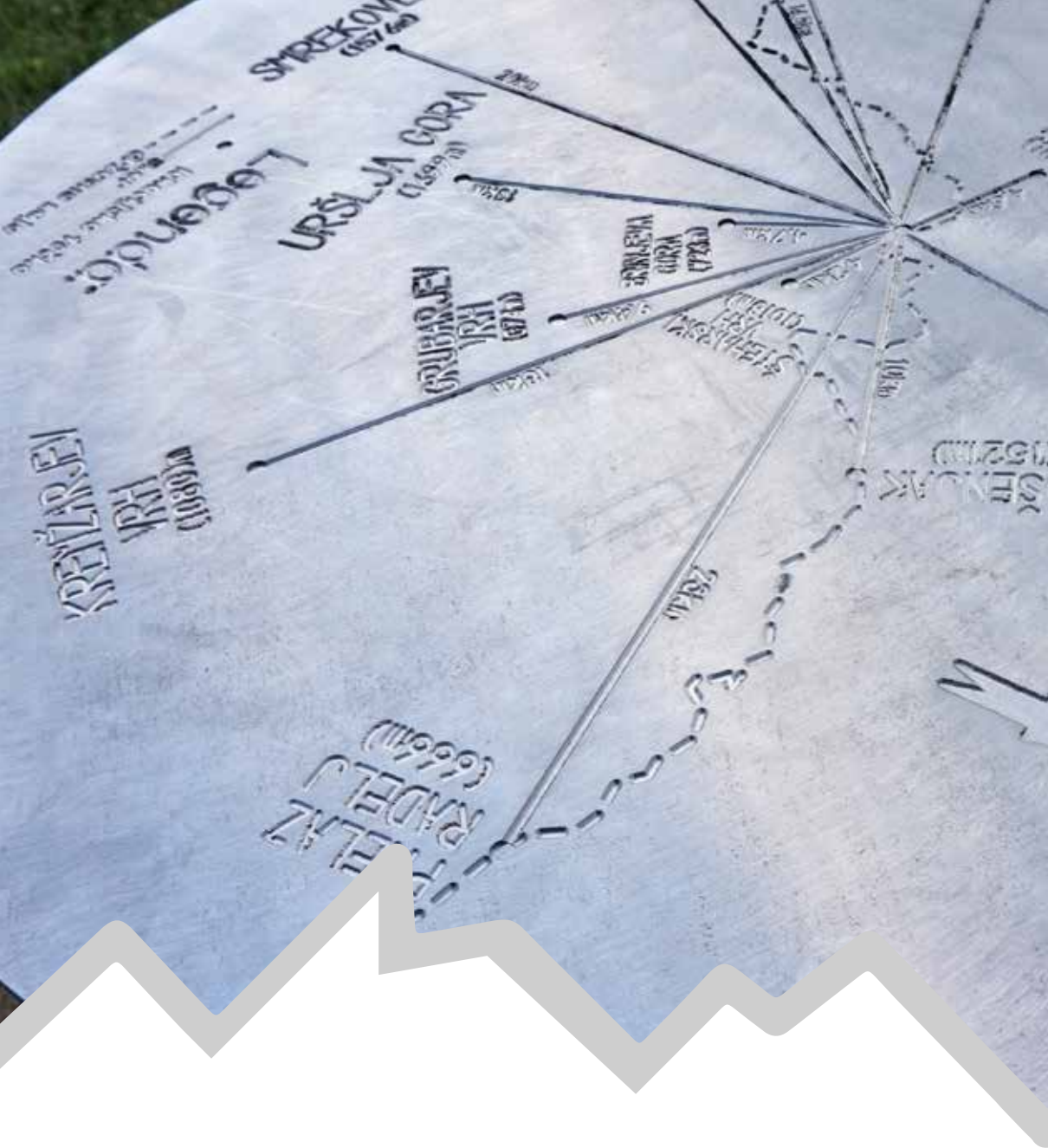
Najbolj razvita stopnja našega izobraževalnega sistema je univerza, in resnico na ljubo le-ta obstaja v Celovcu šele 51 let. Sicer pa – te pikre

pripombe si ne prihranim – je bilo posredovanje katoliške krajevne Cerkve v Gradcu pri papežu v 17. stoletju tisto, ki je preprečilo, da bi tedajšnji Kolegij modrosti in pobožnosti celovških jezuitov postal univerza. Če bi že imeli tedaj univerzo, bi razvoj v deželi bil popolnoma drugačen. Toda pogled nazaj nam nič ne pomaga, zdaj se lahko vesimo trendov, ki kažejo v pravo smer. Zdaj že imamo celo paleto lastnih univerzitetnih ustanov, poleg univerze še pedagoško visoko šolo, zasebno glasbeno univerzo Gustava Mahlerja, visoke strokovne šole na štirih regionalnih lokacijah itd. Zato se ne pritožujem tako zelo nad begom možganov. Zares lahko tudi nekaj pokažemo, in to mrežo tudi bolj in bolj izgrajujemo. Težišče smo pri promoviranju dežele postavili v Sloveniji, na Hrvaškem, pa še v Bosni in Hercegovini, in tam delamo reklamo tudi za študij na Koroškem. Tudi demografski razvoj je pozitiven, ker – kot že rečeno – nimamo minusa, ampak od leta 2013 majhen prirast prebivalstva.

#ČASTNA #FUNKCIJA

Povezanost v družbi – Kaj nas je naučila pandemija?

Mislím, da smo med pandemijo vsi doumeli, kako pomembno je neformalno delovanje, to je morda tehnokratski pojem za častno funkcijo. Vemo, da se številna družbeno nujna dela v društvih in organizacijah opravljajo brez plačila, in vemo, kako pomemben, dejansko nepogrešljiv je ta sektor. Vsi smo videli, kako odločilno je lahko, da se vzdržuje stiki, da se upira osamljenosti itd. A hkrati pred tem tudi svarim, kajti nekateri, in poznam jih veliko, se v častnih funkcijah skoraj iztrošijo. V zadnjem letu pa so, nasprotno, mnogi spoznali, da gre tudi drugače – malo ali sploh nič družbene angažiranosti, namesto tega raje umik v zasebnost. Veliko napora nas bo stalo, da bomo to častno funkcijo vzdrževali še naprej. Še posebej odločilno je, da naši gasilci dobijo dovolj pomladka, kajti povsod vidimo učinke klimatskih sprememb in kot posledico vedno več reševalnih akcij. Zato je pomembno, da imamo povsod po deželi motivirane prostovoljne pomočnike.

Karl Hren

**Kje je bila Mohorjeva, ko
je bilo treba rešiti svet?**

Karl Hren

direktor Mohorjeve družbe
v Celovcu

#MOHORJEVA #HERMAGORAS

Kako bi Vi črkovali z direktorskega zornega kota Mohorjevo?

Mohorjeva je od leta 2014 kraj mojega poklicnega delovanja. Moj drugi dom nekako. Pa tudi sicer sem vseskozi povezan z Mohorjevo: kot otrok sem gledal slike v Mohorjevem koledarju, kot mladinec – ko sem prvič stopil v to hišo – sem občudoval reprezentativnost stavbe, od leta 2002 – ko sem bil star 29 let – pa sem bil odbornik Mohorjeve. Skratka: s pojmom Mohorjeva povezujem številne osebne in poklicne spomine ter doživetja!

Če pa me vprašate, kam bi uvrstil Mohorjevo v loku nastajanja, izoblikovanja in utrjevanja ideje slovenstva, potem lahko z vso odločnostjo rečem: v sam vrh! Pogosto se namreč pozablja, da za razvoj slovenske narodne in jezikovne identitete niso bili pomembni le posamezni izstopajoči dogodki, kot je bil npr. izid Prešernovih Poezij, temveč še posebej dejavnosti, ki so v dolgem obdobju zaobjele široke plasti ljudstva. In nosilka prav takih dejavnosti je bila Mohorjeva, saj je s svojimi knjigami v slovenskem jeziku dosegla tako rekoč vsak slovenski dom, in to v obdobju 170 let.

#TRADICIJA #INOVACIJA

Kako pride novo v Vaše življenje?

Tudi v mojem življenju je doma oboje: tradicija in inovacija. Vedno me je zelo zanimala zgodovina, veliko mi pomeni ohranjanje domače kulturne dediščine – to še posebej velja za ohranjanje slovenščine v tej deželi. Z leti pa se navadiš na določene rituale in vsebine, ki so ti ljubki in v katerih se počutiš doma in prijetno. Cerkveno leto je tudi del tega, in to življenje zelo bogati in te osrečuje. Inovacije pa imajo zame dvojno razsežnost: prvič jih imam deloma rad kot take, kot so. Sem zelo radoveden človek in rad odkrivam kaj novega: novo goro ali nov kraj, kjer nisem bil še nikoli. Navduši me lahko tudi predavanje z novimi idejami. Inovativnost je zame zato še posebej tesno povezana s kreativnostjo razmišljanja.

Nekoliko težje dostopne so zame tehnične inovacije, kjer se včasih sprašujem, ali dejansko vse to tako rabim, in nisem prvi, ki čaka na kak nov izdelek. Glede tega pa velja, da je treba kot organizacija sprejemati tudi tehnične inovacije, saj tako ostaneš konkurenčen, kar je prvi pogoj za nadaljnji obstanek in ohranitev vseh vrednot in vsebin, ki so ti drage. Skratka: tehnična inovativnost zame v glavnem ni kaka ljubezen, temveč sredstvo, da ohranim in razvijam to, kar mi je drago.

#STARO #NOVO

Kako ravnate s spremembami?

Najbolj temeljite spremembe zame so družinske spremembe: odrasčal sem v veliki kmečki družini različnih generacij. V prvih letih smo bili vsi doma, nato je šel eden od staršev delat. Družinska skupnost, ki sem jo doživel v prvih letih in ki se je širila tudi v soseščino, mi je veliko pomenila in predstavljala močno solidarnost v družini sami in tudi v soseščini ter na vasi. Tega življenja danes ni več. Vsak gre po svoje: mož in žena, oba zaposlena drugje in zunaj hiše, otroci morajo oditi čim prej v jasli, stari v dom za ostarele. Hkrati ima vsak posameznik številne možnosti, da se »uresniči«. Lažje je razvijati svoje talente, svoje posebnosti, svojo nagnjenost, kot je to bilo v preteklosti. Prav zaradi digitalizacije se zasebno in poklicno življenje vedno bolj povezujeta: večja dosegljivost po pametnih telefonih, razne možnosti za delo od doma, prepletanje socialnih omrežij v službene in zasebne namene itd. Čudovita se mi zdi dostopnost digitalnih vsebin po spletu, od starih knjig, ki bi jih sicer moral dolgo iskati po knjižnicah, prek Wikipedije vse tja do vsakodnevnih novosti. Manj uporabljam spletne trgovine. Pri socialnih medijih pa zame tudi pretehtajo pozitivne strani.

Na zmagoviti poti je bil v zadnjih desetletjih individualizem. Smisel za skupnost pa se je izgubljal in tako je danes več osamljenosti. Za močne in zdrave je ta razvoj dober, za preostale pa manj. Prepričan sem, da se bodo ti trendi ponovno spremenili, saj je človek socialno bitje in rabi medosebne odnose. To se vidi tudi že pri močnem širjenju socialnih omrežij.

#AGILNOST #STATIKA

Zakaj bi stvari spreminjali, saj tako delamo že od nekdaj ...

Vsaka ustanova, ki je stara 170 let, se je morala stalno prilagajati novim razmeram. Počivati na starih lovorikah, je premalo. To velja tudi danes in okvirnih pogojev, v katerih delujemo, si ne moremo izbirati. Izbiramo le lahko odgovore, ki jih dajemo novim izzivom. Osnovna misel Mohorjeve, da človeka izobražuje umsko in srčno v obeh deželnih jezikih, je aktualna tudi danes. Z družbenimi spremembami pa so danes rešitve drugačne kot nekdaj: zato ustanavljamo dvojezične skupine za oskrbo otrok ali pa izdajamo knjige tudi v digitalni obliki.

Drži, da je v začetni zamisli Mohorjeve vgrajen tudi strah pred izgubo vrednot in identitete. Toda strah ni vedno slab. Prav zaradi strahu pred izginotjem slovenščine v tej deželi se je treba truditi za ohranitev jezika med mladimi. Večji problem kot strah je malodušje in le-tega je med koroškimi Slovenci veliko. Zato moramo ob vseh skrbih in upravičenem strahu pred izginotjem tisočletne prisotnosti slovenščine v tej deželi ostati optimisti!

#ŠOLA #ŽIVLJENJE

Moramo iskati nove modele izobraževanja?

Mohorjeva je vseskozi zavezana iskanju novih modelov izobraževanja. Prednost tega je, da ne gre le za pridobivanje teoretičnega znanja, temveč tudi – kot je zapisano v statutu našega društva – za izobraževanje srca. Sočutje z bližnjim, odgovornost do narave in stvarstva so bistvene sestavine pedagoškega dela v naših jaslih, vrtcu, šoli, varstvu in dijaškem domu. Kot zasebna ustanova imamo bolj proste roke pri določanju vsebin in starši vse to zelo cenijo. Vedno znova pritegnemo k sodelovanju tudi zunanje ljudi, da popestrijo vsakdan v šoli ali domu, in tako nastane edinstveni izobraževalni produkt, ki poleg doslednega upoštevanja obeh deželnih jezikov izstopa prav zaradi jasne opredelitve glede krščansko-socialnih in humanističnih vrednot. Glede na aktualni družbeni razvoj bomo vsemu temu v prihodnje namenjali še več pozornosti.

Izobraževanje ima središčno vlogo tudi v današnji digitalizirani družbi. Ni nujno, da vse vedno poteka na akademski ravni, a vseživljenjsko učenje je danes pomembnejše kot kadar koli prej, in to zaradi stalnih tehničnih novosti, ki spreminjajo način dela in močno posegajo tudi v zasebno življenje. Res je, da pomembnost storitvenega sektorja nazaduje. Kmetijstvo tega ne bo nadomeščalo. Ostaja samo proizvodnja in v tem segmentu imamo globalno konkurenčnost. Prednost industrijske proizvodnje in z njo povezane obrti v evropskih državah so socialno stabilne razmere, pravna varnost in zelo dobro izobražen kader. Izjemno pomembne za razvoj domačega kadra so zato višje tehnične šole (HTL). Na žalost pa prav na tem področju manjka ponudba izobraževalnih programov v slovenščini oziroma vsaj kakovosten pouk slovenščine.

Mislim, da sta pri teh spremembah potrebni dve stvari, in to lahko ponazoríš tudi z vodilom Mohorjeve: tradicija in inovacija. Na eni strani je treba postaviti jasne temelje in močne korenine. Posredovati moramo vrednote, dojeti celega človeka kot del stvarstva in okolja, v katerem živi. To so splošnoveljavne stvari in niso odvisne od digitalizacije. Ravno v močno spreminjajočih se časih je še posebej pomembno, da veš, kje stojiš in za kaj se zavzemaš. »Stati inu obstati,« kot je rekel že Trubar. Poleg tega pa so zaradi sprememb potrebne tudi konkretne veščine – še posebej tehnične, ki jih moramo posredovati načrtno in dosledno.

Pandemija covida-19 je jasno pokazala, kako pomembne so vzgojno-izobraževalne ustanove. Ne samo šole, temveč še posebej vrtci in jasli. Brez ustrezne oskrbe otrok starši ne bi mogli hoditi na delo in bi morali ostati doma pri otrocih. Oskrba otrok je zato najpomembnejša za nemoteno delovanje celotnega gospodarskega sektorja. Podobno jasno je spoznanje, da je pouk, pri katerem so učenci fizično prisotni izjemno pomemben, saj v šoli ne gre le za posredovanje znanja, temveč tudi za socialne stike in socialno učenje. Tehnologija je pomagala, da je lahko kljub omejitvam na daljavo potekal vsaj del pouka, seveda pa ta ni mogel nadomestiti pouka v učilnici.

Mohorjeva skuša biti vseskozi predvsem ustanova, ki jo povezuje več kot le gole statistične številke in dejavnosti: zavzema se za predanost skupni

dobrobiti, za ohranjanje slovenske besede na Koroškem ter za povezovanje obeh narodov in držav prek Karavank. Ta skupni navdih, to skupno zavzetost lahko živimo le kot močna skupnost. Na tem je treba vseskozi delati in v vedno bolj individualističnem svetu so ustanove, ki imajo neki skupni cilj in držijo skupaj, vedno bolj pomembne.

#BESEDA #DUŠA

Kdo pa še bere knjige?

Tudi pri knjigah jasno vidimo določene trende. Eden njih je –vsaj jaz ga tako imenujem – protiglobalizacijski. Človek namreč v vedno bolj povezanem globalnem svetu išče regionalne in osebne specifičnosti. Občutek domačnosti postaja ponovno bolj aktualen. Zato so zelo priljubljene domače, avtentične jedi in izdelki ali pa ohranjanje lokalnih šeg in navad. Kupci zelo radi sežejo po takih naslovih in za našo založbo je to še posebej pomembno, saj je opisovanje regionalnih zadev za velike mednarodne ustanove povsem nezanimivo. Regionalne vsebine so zato za našo založbo, ki je še posebej zavezana domačemu alpsko-jadranskemu prostoru, še posebej zanimive. Drug zanimiv pojav je tudi Mohorjev knjižni dar, ki ga naši poverjeniki deloma raznašajo po posameznih domovih. Mnogim se je to zdelo čedalje nemoderno, a ohranila se je ta tradicija in danes je to ponovno vse bolj priljubljeno, saj si v vedno bolj anonimnem svetu marsikdo želi več socialnih stikov. Kupci so veseli, da jim poverjeniki prinašajo knjige na dom, in vsak tak nakup vključuje tudi osebno srečanje. V okviru te akcije vsako leto prodamo nekaj več knjig.

Seveda knjižne vsebine ponujamo tudi v digitalni obliki – a pri daljših besedilih se tiskana knjižna oblika dobro drži. E-knjiga ni prodrla v tolikšnem obsegu, kot so napovedovali. Glavni problem knjige zato niso digitalne oblike, temveč bralne navade same, saj vedno manj beremo daljša besedila, tako tiskana kot digitalna. Posledično padajo naklade posameznih knjig. Hkrati opazujemo, da želi vedno več ljudi napisati in izdati lastno knjigo, tako da število knjižnih naslovov raste. Pod črto pa se je treba prilagajati razvoju in biti inovativen pri novih možnostih,

ki se odpirajo. Pri tem ne smemo pozabiti, da je knjiga sredstvo za posredovanje vsebine. Vsebino pa lahko predstaviš tudi v drugih oblikah. Pri Mohorjevi tako delamo tudi na kombiniranih projektih in nazadnje smo izvedli poseben evropski projekt, v okviru katerega smo uredili dve daljši pohodniški poti. Pred pohodom si lahko naložiš osnovne vsebine na pametni telefon, te vsebine pa so povezane z našo knjižno ponudbo.

#PANDEMIJA #MENETEKEL

Nič ni pretreslo družbeno življenje bolj kot pandemija. Kako Mohorjeva jadra skozi ta čas?

Doslej smo čas pandemije covida-19 prebrodili dokaj dobro. Veliko so pomagali razni državni ukrepi, motiviranost sodelavk in sodelavcev ter nekatere pravilne in predvsem pravočasne odločitve. Izpad prihodkov so ublažile državne podpore in kljub težkim okoliščinam smo se vseh skozi trudili in bili na razpolago našim strankam ter staršem in otrokom v naših vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Poseben izziv je bil prevzem nepremičnine na Ainethovi ulici ter njena pregradnja v letih 2020 in 2021 sredi najhujšega vala pandemije. Enako velja letos tudi za prevzem Provincialne hiše. Ob tem smo se tudi sami navadili – prav zaradi pandemije – na nekatere digitalne oblike delovanja, kot so na primer videokonference.

Dela na domu v naši pretežno vzgojno-izobraževalni ustanovi, razen redkih izjem, nismo uvajali, smo pa pisarne uredili tako, da smo lahko delovali v skladu s protipandemijskimi določili. Prav pandemija je pokazala, kako pomembno je zaradi interne komunikacije in medsebojnega sodelovanja skupno delo na enem mestu. Delo od doma je mogoče v določenih segmentih – na primer v založbi. Močan je tudi trend vpejljave skrajšanega delovnega časa. To je bilo zaznati tudi že pred pandemijo, saj nekateri mladi, ki so se zaposlili pri nas, niso več želeli delati polni delovni čas. Pri starejših aktivno podpiramo razne oblike skrajšanega delovnega časa ob hkratnem uvajanju novega kadra – to podpira tudi država in je zelo smiselno. V prihodnje bo vedno težje zagotoviti in

obdržati motiviran kader, zato je pomembno, da pri Mohorjevi ne gre le za zaslužek ob koncu meseca, temveč da skupaj gradimo dvojezično hišo, ki ima splošnokoristno družbeno vlogo. Tisti, ki to čuti, je bolj povezan s hišo in hkrati ga tudi delo bolj zadovoljuje.

#GOSPODARSTVO #ODGOVORNOST

Je denar sveta vladar?

Eksistenčna kriza slovenskega združništva je v zadnjih letih tudi močno vplivala na poslovanje Mohorjeve, saj smo morali zaradi velikih izgub v združni banki vsako leto vrednostno popravljati našo udeležbo v banki. Le zaradi dobrega poslovanja Mohorjeve smo vse to zmogli! V zadnjem trenutku smo skupaj z drugimi rešili blagovno zadrugo s sedežem v Pliberku in ta se spet dobro razvija. Težave v združnem sektorju slovenske manjšine pa so tudi dobri primeri odvisne tudi od učinkovitost oziroma neučinkovitost delovanja manjšinskih ustanov. Znotraj manjšinske skupnosti tako rekoč vsak pozna vsakega, to pa omogoča razraščanje nepotizma pri sklepanju delovnih razmerij ipd. To so težave, s katerimi se občasno sooča tudi Mohorjeva, zato moramo biti pazljivi. Hkrati pa je prav pripadanje neki jezikovni skupnosti tudi dobra podlaga za razvijanje skupnih ciljev in vzajemno delovanje.

V zadnjih letih smo sočasno s prevzemom dodatnih prostorskih kapacitet zgradili več dodatnih stanovanj in najemnine so za Mohorjevo vse bolj pomemben vir prihodkov. To pot želimo v prihodnje nadaljevati. Uspešno deluje tudi naša tiskarna, ki dobro zaseda tržne niše in s tem znatno pripomore k dobremu poslovanju Mohorjeve. V tiskarni so seveda pomembne redne nove investicije v posodobitev strojev. Zelo uspešni smo tudi pri pridobivanju javnih podpor, kar zahteva dobro strokovno znanje. V zvezi s tem bi bilo morda pametno razmišljati o ustanovitvi svetovalnega podjetja na tem področju. Pri udeležbah v posameznih projektih smo previdni in se povezujemo le v primerih, ko partnersko podjetje zelo dobro poznamo.

Tudi knjigarna je za nas veliko več kot le prodajno mesto. To je tista točka Mohorjeve, ki je najlažje dostopna in je zato informacijska ali servisna točka Mohorjeve. Zato smo v teh prostorih uredili tudi slovenski knjižni center, kjer redno potekajo prireditve in branja. Prostor je tako tudi kraj srečevanj. V prihodnje želimo z dodatnimi, regionalno tipičnimi proizvodi – na primer rokodelskimi izdelki – nadgraditi dosedanjbo ponudbo knjigarne.

#MESTO #PODEŽELJE

„Home office“ – recept proti begu možganov?

Drži, da imamo strukturne kadrovske težave z izseljevanjem ali nevrčanjem naših akademikov. Zato moramo tem bolj paziti, da ostanemo – tudi s pomočjo novih komunikacijskih možnosti – bolj povezani z našimi rojaki na Dunaju, v Gradcu itd. Marsikaj bi lahko na tem področju izboljšali – to velja tudi za Mohorjevo. Kljub temu pa ostane problem vsaj v drugi in tretji generaciji naše »diaspore«, da se vezi z domačim krajem in slovenskim jezikom rahljajo in izgublajo. Koroški Slovenci smo po definiciji slovensko govoreči, ki živimo na Koroškem. V domačih krajih se bo odločilo, ali se bomo kot jezikovno-kulturna skupnost sredi večinske družbe ohranili ali ne. Pri novih delovnih možnostih bi bilo treba dajati prednost modelom, ki zagotavljajo, da ostaneš doma na Koroškem in si hkrati zaposlen pri kakem podjetju na Dunaju, Gradcu itd. Digitalna povezanost deluje tudi v tej smeri in ne samo obratno in Koroška pa ponuja izjemno kakovostno življenjsko okolje.

Ne nazadnje je pandemija izjemno povečala privlačnost podeželja. Klimatske spremembe, razpoložljivost kakovostne domače hrane ipd. so dejavniki, ki bodo močno vplivali na prihodnje razmerje med mestom in podeželjem. V tem pogledu je življenjski prostor koroških Slovencev v dokaj ugodnem položaju. Velika mesta bodo zaradi številnih problemov – npr. socialnih konfliktov ob slabšanju ekonomskega položaja delavcev, kot smo to že videli v predmestjih Pariza – lahko postala neprijetna za bivanje, podnebne spremembe pa denimo tudi mestom ob

obali ne obetajo nič dobrega ... Na drugi strani pa so pod udarom tudi nekatere podeželske regije, kjer ni turistične ponudbe ter zato močno upada število prebivalstva in se posledično slabša stanje javne infrastrukture. Taki prostori se čedalje bolj praznijo. Na Koroškem sta taki regiji na primer dolini Krke ali Motnice (Metnitz). Dvojezično ozemlje je dokaj blizu nekaterim srednje velikim središčem, kot sta Celovec in Beljak. Le najbolj oddaljeni kraji – kot so doline v okolici Železne Kaple – imajo hujše demografske težave.

#ZELENA #EVROPA

Kje je bila Mohorjeva, ko je bilo treba rešiti svet?

Moje vodilo je: Misli globalno, deluj lokalno. Medijsko poročanje skrbi za ozaveščenost prebivalstva in poznamo izzive in priložnosti, ki jih prinaša 21. stoletje. Ne moremo in ne smemo se zanašati na neko »supervlado«, ki bo za nas vse uredila. Vsak sam lahko poskrbi za svoj del skupnega uspeha. Subsidiarnost v smislu katoliško socialnih pristopov je pri tem zelo pomembna. Seveda morajo tudi državne institucije ukrepati, a premalo se poudarja, da je vse to tudi stvar vsakega posameznika in izraz samoodgovornosti. To velja tudi za Mohorjevo in z izdajanjem knjig, zdravo prehrano v vrtcu in šoli, dobro vzgojo mladine in tako dalje skušamo prispevati naš del k skupnemu uspehu.

#MREŽA #LUKNJE

Kako ostati povezani? Kje je slovenska internacionala?

Okvirni pogoji so se vseskozi spreminjali in z njimi tudi povezanost Mohorjeve z drugimi. Strinjam se, da ima danes Mohorjeva manj povezav s slovensko govorečimi v osrednjeslovenskem prostoru kot za časa skupne monarhije. Prav tako imamo manj povezav z Argentino, kot smo jih imeli v povojnih letih zaradi komunističnega idejnega monopola v Jugoslaviji. Danes tega idejnega monopola ni več in normalno

je, da se argentinski Slovenci močno povezujejo s Slovenijo. Na te stvari ne smemo gledati preveč nostalgичno. Mohorjeva je imela nekdanjo pomembno vlogo in na to smo lahko ponosni. Danes pa so zadeve in potrebe drugačne. Prav gotovo imamo danes več stikov kot kadarkoli prej z nemško govorečimi sodeželani na Koroškem. Dober del naših knjig je napisan v nemščini in večina otrok v naših vzgojno-izobraževalnih zavodih prihaja iz nemško govorečih družin. V naših ustanovah se naučijo tudi slovenščine in zato smo zelo pomemben posrednik slovenske kulture in slovenskega jezika nemško govorečim sodeželanom. Glede na vedno bolj nemško podobo Koroške bo osrednja naloga Mohorjeve v prihodnjih desetletjih okrepljeno posredovanje slovenščine nemško govorečemu človeku. Človeku, ki je dolgo časa pozabljal na slovenski jezik ali ga je v svoji družini celo zgubil. S tem Mohorjeva prispeva k ohranitvi tradicionalne koroške dvojezičnosti. Doseganje tega cilja temelji na jasnih vrednotah. Sredstva za doseganje cilja pa so lahko zelo različna in po možnosti čim bolj inovativna!

Ravno v močno spreminjajočih se časih je še posebej pomembno, da veš, kje stojiš in za kaj se zavzemaš. »Stati inu obstati,« kot je rekel že Trubar.

Franz Kelih

**Bodo mohorjevke tudi v
digitalnem času spremljevalke
Slovencev?**

Franz Kelih
direktor Mohorjeve družbe
v Celovcu

#MOHORJEVA #HERMAGORAS

Kako bi Vi z direktorske perspektive označili Mohorjevo?

Z Mohorjevo povezujem več pojmov: drugi dom, najstarejša slovenska izobraževalna in gospodarska ustanova, močan gospodarski steber koroških Slovencev in dober delodajalec, hiša kulture in dialoga.

Mohorjeva je bila moj drugi dom, saj sem kot dijak Slovenske gimnazije kar nekaj let in del svoje mladosti preživel v Marijanišču. Na ta čas imam izjemno lepe spomine, spoštljivo gledam nazaj na salezijansko vzgojo v verskem, športnem in kulturnopolitičnem duhu.

Mohorjeva kot najstarejša gospodarska in izobraževalna ustanova koroških Slovencev, katere dejavnost sloni na krščanskih načelih, neguje in širi slovenski jezik na različne načine: mlade in odrasle bralce oskrbuje z dobrimi leposlovnimi in poučnimi knjigami. Je verska ustanova, ki skrbi za dobro dvojezično izobrazbo v šoli in domovih, izdaja učbenike, zadnji dve leti pa se posveča tudi dvojezični izobrazbi najmlajših. Mohorjeva je bila pionirka na področju založništva. Razcvet je doživela, ko je imela več kot 90.000 udov in je domala vsaka druga družina tedanjega slovenskega ozemlja prebiralala mohorjevke. Prav tako pomembno vlogo je odigrala z ustanovitvijo prve lastne tiskarne in pozneje z dijaškim domom, da je lahko zaživela Slovenska gimnazija, pozneje tudi Trgovska akademija. Pod svojo streho je sprejela celo vrsto pomembnih slovenskih institucij, kjer so se lahko srečevali in ustvarjali slovenski duhovniki, politiki, kulturni delavci, mladina se je zbirala v klubskih prostorih, deloval je zasebni radio, predstavljala pa so se tudi razna obrtna podjetja.

Tudi nemško govoreči koroški sosed je vedno dobrodošel gost v Mohorjevi. Da je ustanova dejansko hiša dialoga in kulture, pričajo številne prireditve in simpoziji v obeh deželnih jezikih, tako v slovenskem kulturnem centru Mohorjeve knjigarne kakor tudi v Tischlerjevi dvorani. Teh je vsako leto več kot 100. Prizadeva si za mirno sožitje med obema narodoma sosedoma. Kot prva je ustanovila zasebno dvojezično ljudsko šolo v Celovcu, prav tako je pred leti kot prva ustanova ponudila dvojezično predšolsko vzgojo. Kot edina založba na Koroškem skrbi za izdajanje učbenikov in s tem za šolsko izobrazbo slovenske narodne skupnosti na avstrijskem Koroškem.

Je pa tudi izjemno pomembno gospodarsko podjetje v samem središču Celovca, pomemben partner številnih podjetij in zanesljiv delodajalec 87 zaposlenim.

V čast mi je, da to pomembno in odgovorno poslanstvo Mohorjeve v različnih funkcijah sooblikujem zadnjih 20 let. Moja zahvala velja vsem bivšim direktorjem in vodjem oddelkov ter vsem že upokojenim sodelavkam in sodelavcem Mohorjeve, predvsem pa tudi vsem zdajšnjim kolegom in kolegicam za njihov trud in prizadevanje. Le s skupnimi močmi lahko dosegamo načrtovane poslovne rezultate in zastavljene cilje Mohorjeve Celovec. Hvala tudi sedanjim in vsem bivšim predsednikom ter odbornikom za nesebično in brezplačno delo v odborih Mohorjeve.

#TRADICIJA #INOVACIJA

Kako pride novo v Vaše življenje?

Na prvi pogled sta si pojma nasprotujoča, lahko bi tudi rekel nezdružljiva. A če se začnemo z njima bolj soočati, spoznamo, da tvorita neko celoto. Tradicija se prenaša iz roda v rod, iz podjetja v podjetje. Vendar vedno v harmoniji z novimi zamislimi, idejami, produkti, postopki, tudi novimi osebami. Pogosto se uspešnost meri tudi po številu inovacij. Tako kakor so ustanovitelji Mohorjeve z inovacijo poskrbeli za močno tradicijo, tako je zdaj naša odgovornost, da to tradicijo nadaljujemo, in to z novimi pristopi, modernejšimi proizvodi, novejšo tehnologijo, z bolj racionalnim pristopom in še večjo prisotnostjo in prepoznavnostjo v javnosti. Osebnostno imam zelo pragmatičen odnos do ponavljajočega se, stalnega, tradicionalnega. Kolikor se da izvajati in je dobro, ne more škodovati. Vedno pa je treba preverjati, ali je to dejansko še sprejemljivo, aktualno. Ali s tem ne zaostajam v razvoju, pri vsebinah, ali me javnost še zazna? Ali celo nazadujem?

#IZ RODA #V ROD

Kako upravljate s spremembami?

Moj odnos do generacij staršev in starih staršev je zelo spoštljiv. Živeli in doraščali so v vojnem in povojnem času, doživeli strah preganjanja in zaničevanje, živeli so skromno in občutili pomanjkanje materialnih dobrin. Danes, hvala Bogu, uživajo blagostanje, vedno v skrbi, kakšne epohalne spremembe bodo še doživeli. Bili pa so vztrajni, delavni, globoko zasidrani v veri in upanju, da naslednja generacija ne bo več doživela takih časov.

Kljub pomanjkanju so nam omogočili šolanje, s svojim zgledom in delom poskrbeli za to, da smo lahko kot samozavestni koroški Slovenci stopili v življenje tako v poslovnem kakor tudi zasebnem življenju. Večkrat se sprašujem, kako je generaciji pred nami uspelo zgraditi in ustanoviti vrsto ustanov, društev in institucij, ki jih danes le stežka uspevamo aktivno voditi.

Mislim, da je prav naša generacija imela privilegij živeti v obdobju, ko je bila socialna oskrba na visokem nivoju, ni bilo vojne, življenjski standard se je neprestano izboljševal, visoka mobilnost in nadpovprečna izobraženost koroških Slovencev pa sta omogočili, da so se naši rojaki vedno bolj pogosto prevzemali izjemno zahtevne in prestižne službe. Občutek, da so bili svojčas zaradi jezika zapostavljeni, je zamenjalo spoznanje, da je znanje slovenščine dodatna vrednost in kvalifikacija, še predvsem zunaj Koroške. A tudi na Koroškem se je položaj slovenske narodne skupnosti zelo izboljšal. Vendar ima vsaka generacija svoje obdobje, svoj način razmišljanja, tudi vrednote se spreminjajo.

Generacija za nami bo verjetno lahko ta trend še izkoriščala, mislim pa, da so se splošni življenjski pogoji le nekoliko spremenili in se bo življenjski standard tudi zaradi podnebne krize in splošnega spreminjanja vrednot bistveno spremenil. Vnukom, ki že od malega rastejo s pametnimi telefoni in informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, ni treba dajati tehničnih nasvetov, treba pa jim bo z dobrim zgledom posredovati spoštovanje in ljubezen do maternega jezika in tudi do domačega narečja. Vnukom bomo morali posredovati najpomembnejše spoznanje, in sicer da z jezikom smo ali pa nismo.

#DOTIK #KLIK

Kje se v Vašem življenju najbolj čuti digitalizacija?

Digitalizacijo v lastnem življenju čutim in doživljam vsak dan. Koliko pisem in informacij dobimo še po običajni pošti? Vsa obvestila državnih in deželnih oblasti z elektronskim podpisom prihajajo po e-pošti, vse s potrebnimi prilogami. Tudi naša komunikacija v podjetju, s strankami in poslovnimi partnerji poteka po e-pošti, včasih tudi po socialnih medijih. Nešteto aktualnih informacij si pridobimo prek spleta. Če pogledam na poslovanje založbe, knjigarne in tiskarne, ja skoraj ni več posla in naloga brez digitalnosti. To zahteva dodatno usposobljenost osebja in posodobitev tehnične opreme ter varen način shranjevanja digitalnih vsebin. Že samo časovni dejavnik, v katerem obdobju lahko posreduješ vsebine, je pomemben, kaj šele njihov obseg in kakovost. Tu opažam, da ima mlajša generacija velike prednosti, saj je odrasčala v digitalni dobi. In jaz? Kar nekaj časa na dan preživim pri računalniku, s pametnim telefonom v roki, ko prenašam in shranjujem podatke. Potem pa ugotovim, da vnuk, ki še ne bere z dvakratnim dotikom ekrana na dotik najde najhitrejšo pot do digitalnih medijev.

#NEKDAJ #DANES

So vizije vezane na vrednote?

Od pobudnikov in ustanoviteljev Mohorjeve se lahko naučimo dvoje: najprej poguma. Če smo prepričani o dozoreli ideji, ji je treba, seveda upoštevajoč vse pravne okoliščine ter dejanske potrebe in izvedljivost, slediti tako dolgo, da se uresniči. Drugo pa je, da je treba biti vizionar, hkrati pa tudi vztrajen. Tako kakor je Slomšek večkrat pod pretvezo zvalbil Janežiča, Einspielerja in vse druge ustanovitelje v Št. Andraž, da bi jih prepričal o svoji genialni zamisli, tako moramo biti tudi danes iznajdljivi, prepričljivi in vztrajni pri iskanju idej in naših zaveznikov. Odnos do krščanskih vrednot se z generacijami spreminja. Če pomislim na to, da je škofa Slomška skrbelo izginotje krščanskih vrednot, potem je danes veliko večja bojazen ta, kdo bo ob splošnem pomanjkanju

duhovniških poklicev te vrednote sploh še posredoval. Bo ta odgovornost popolnoma prešla na laike in družine?

Nedvomno tudi danes obstaja upravičen strah pred izginotjem slovenščine, saj nas je koroških Slovencev le nekaj več kot desetina skupnosti tistega časa.

Asimilacija je močno napredovala, upam pa, da jo lahko vsaj začasno upočasnimo.

#ŠOLA #ŽIVLJENJE

Kaj se moramo naučiti?

Dober učitelj je po mojem mnenju tisti, ki zna samozavestno nastopati, je komunikativen in se ne boji konfliktnih situacij, ki zna otroke navdušiti za novo in to dela iz prepričanja, hkrati pa mora biti nadvse neobremenjen in odprt. Odlična strokovna in pedagoška izobrazba pa sta tako ali tako pogoj za dobro opravljanje poklica učitelja.

Dobro izobraženi kadri in akademiki so za nas Slovence še vedno zelo pomembni, opažamo pa, da skoraj nimamo več rokodelskih poklicev za vsakodnevna opravila, npr. pekov, zidarjev, mesarjev ali pa tudi poklicev v zdravstvu in oskrbi starih, in to z dobro strokovno izobrazbo. Temu bo treba v prihodnje posvečati več pozornosti in tem poklicem zagotoviti tudi ugled, saj so deloma že v fazi izumiranja oz. jih opravljajo samo še priseljenci. Politika in domače gospodarstvo se na tem področju soočata z velikimi izzivi.

#KORONA #ZAREZA

Ali bo pandemija pomagala pri digitalizaciji?

Pri digitalizaciji nikoli ne smeš biti zadovoljen s trenutnim stanjem, vedno znova moraš stremeti k temu, da bi to in drugo izboljšal. Ugotavljam pa, da smo v času pandemije, in to v sodelovanju z ministrstvom

in stanovskim zastopstvom založništva, šolam lahko hitro ponudili digitalne vsebine, ki so jih dijaki lahko neomejeno uporabljali pri učenju na daljavo, deloma tudi v šoli. Menimo pa, da je poleg digitalnih vsebin potreben tudi tradicionalni tiskani učbenik. Povpraševanje med dijaki je pokazalo, da se večina dijakov za pripravo na izpite uči iz tiskanih knjig in učbenikov. Je pa seveda tako za dijake kakor tudi za učitelje zelo zanimivo, če pouk lahko obogatijo z digitalnimi pripomočki, videoposnetki in raznimi računalniškimi igrami. Tu nas čakajo novi izzivi.

#ZALOŽBA #PRIHODNOST

Kako prilagajati poslovni model založb izzivom časa?

Poslovni modeli založb se vedno prilagajajo trgu. Tako tudi v naši založbi. To se zrcali tako v posameznih žanrih knjig kakor tudi v nakladi, prav tako tudi v številu posameznih izdaj in tudi pri izbiri jezika, v katerem knjigo založiš. In če smo pred 100 leti zalagali skoraj samo slovenske knjige, je trenutni izbor, računano na skupno število novih izdaj, na leto 60 % slovenskih in 40 % nemških knjig.

Veliko naših izdaj ponujamo tudi v digitalni obliki, opažam pa, da je tiskana knjiga še pri večini naših bralcev na prvem mestu. Tiskana knjiga nikakor ni zgubila na vrednosti. Tako skušamo trendu trga slediti tudi tu, zavedam pa se, da bo mlajša generacija čedalje bolj posegala po digitalnih vsebinah. Prav zato smo v evropskem projektu zasnovali posebno aplikacijo, s katero si na določeni pohodniški poti lahko naložiš zanimive vsebine znanih avtorjev. Take in podobne aplikacije načrtujemo tudi za druge naše knjige, kjer je vidna potreba po digitalnih vsebinah.

Tudi v prihodnje želi Mohorjeva družba Celovec ohraniti svoje poslanstvo predvsem na vzgojno-izobraževalnem kakor tudi kulturnem, duhovnem in gospodarskem področju. Dejavnost bo na vseh pomembnih področjih, še posebno pri oskrbi predšolske mladine in najmlajših, saj je to izjemno pomembno za prihodnost slovenske narodne skupnosti.

Tako ostaja tradicionalna založniška dejavnost z obširnimi šolskim programom še vedno v jedru našega delovanja, a tudi na drugih delovnih področjih, kot so knjigarna, tiskarna, zasebna ljudska šola z zavetiščem in dijaški dom, se moramo neprestano prilagajati potrebam časa.

Ohranitev ravnovesja med ekonomsko nujnostjo in splošnokoristnim namenom bo tudi v prihodnje največji izziv Mohorjeve družbe v Celovcu.

Po mojem mnenju so največji izzivi založb v zadnjih letih na področju digitalizacije. Koliko se tej tematiki res lahko v celoti posvetijo, je odvisno od njihove velikosti in organiziranosti ter virov, ki so jim na voljo. Manjše založbe tu najbrž ne napredujejo tako konstantno kot velike medijske hiše. Osebnost bi izpostavil predvsem stranko, kupca, in to prav v dobi velikih sprememb. Navezanost in zadovoljstvo strank, ažurnost in kompetentnost urednikov so pomembni dejavniki uspešnega založniškega delovanja. To smo lani opazili v času prvega splošnega zaprtja družbe, ko so bili možni samo nakupi prek spleta. Takrat smo z zadovoljstvom ugotovili, da imamo dobro bazo zvestih strank. Izziv pa mora biti dobra prepoznavnost v javnosti, prisotnost v medijih, na spletu in socialnih omrežjih. Seveda pa je pomemben tudi založniški program, ki zrcali sliko vsake založbe.

#MREŽA #SVET

Kako povečati razpoznavnost Mohorjeve?

Boljšo prepoznavnost tako v nemško govorečem svetu kakor tudi v Sloveniji skušamo izboljšati z našimi rednimi nastopi na vseh pomembnih knjižnih sejnih, z vključitvijo v ključne zastopniške strukture založništva ter s pridobivanjem priznanih avtorjev. Kot tradicionalna, regionalna dvojezična založba moramo obdelovati dva trga, slovenskega in avstrijskega, in včasih bi morda za to potrebovali več finančnih in kadrovskih virov.

Kot edina založba s šolskim programom Mohorjeva izdaja slovenske učbenike za dvojezične manjšinske šole na Koroškem. Soočeni smo z

dejstvom, da nekatere potrjene učbenike šole zelo dobro naročajo, druge pa spet manj; včasih šola naroči en sam učbenik na razred. Seveda morajo biti tudi slovenski učbeniki usklajeni z aktualnimi učnimi načrti za posamezne predmete, ki pa jih na približno deset let posodabljaajo. Tako moramo posodobiti tudi naše učbenike.

Novi (delovni) učbenik je hkrati knjiga za branje in opazovanje kot tudi delovni zvezek. Tako ostaja v središču učenceve pozornosti in njegov temeljni vir znanja. Razvija tudi pomembne kompetence, kot so: zaznati in opisati, razumeti in dojeti, oblikovati in ukrepati, komunicirati, vrednotiti ter odločati. Vse to pa je lahko nadgrajeno z leksikoni, spletnimi povezavami, slikami in QR-kodami. Vse vsebine tako učencem ponudimo kot komplet tiskane knjige in digitalnih vsebin.

Prav tej novi obliki učbenikov bomo v prihodnje namenili dosti več pozornosti.

Umetna inteligenca je lahko pomoč pri raznih delovnih procesih, tako tudi v založbi, npr. pri kakih rutinskih opravilih. Tu je bil napredek nepredstavljen.

Vendar menim, da pri raznih procesih človeška inteligenca še vedno prednjači pred umetno inteligenco, predvsem ko gre za kreativnost, za občutke, za to, da se nekaj oceni, da zna razlikovati pomembno od nepomembnega. Mislim, da področij literature, zgodovinskih knjig ter verskih vsebin kot tudi otroških knjig ter pisanja učbenikov ne bodo mogli nadomestiti algoritmi.

#PANDEMIJA #MENETEKEL

Nič ni pretreslo družbeno življenje več kot pandemija. Kako Mohorjeva jadra skozi ta čas?

Pandemija je, vsaj v prvih mesecih, povzročila drastične posledice tudi v poslovanju Mohorjeve, saj so bili nekateri oddelki dlje časa čisto zaprti, spet drugi so obratovali skoraj neomejeno, odvisno od zakonske uredbe. Treba se je bilo tedensko prilagajati razmeram. Tudi mi smo izkoristili ponudbo avstrijske vlade, da smo se s sodelavci dogovorili za

skrajšani delovni čas, uveljavljali smo tudi nadomestilo za izpad pri prometu, in to večinoma v gospodarsko vodenih oddelkih. Tu smo kakor mnoga druga podjetja prejeli podporo države, prav tako smo tudi vpe-ljali skrajšani delovni čas.

V nekaterih oddelkih smo se odločili tudi za delo od doma. Tako nam je uspelo izpeljati skoraj vse načrtovane knjižne projekte. Čim dlje je to trajalo, tem bolj pa smo ugotavljali, da so kljub številnim sejam, izpe-ljanim po Zoomu, le potrebni tudi osebni stiki, pogovori s sodelavci in avtorji tudi v živo, uredniške seje in predstavitve knjig izpeljane v skladu s predpisi in z navodili. Odločili smo se, da če je le možno, po prvem zaprtju države spet delamo v naših pisarnah, upoštevajoč predpise tako glede testiranja kakor tudi potrebnih razdalj ipd. Veliko sodelavcev pa se je odločilo za cepljenje.

Nedvomno je avstrijska zvezna vlada kar hitro in tudi učinkovito poma-gala avstrijskim podjetjem, ki so se odločila za ponujeno finančno po-moč, in s tem preprečila marsikateri stečaj.

Mislim, da bi se na to moral posebej navaditi, tako kot se navadijo tisti, ki se upokojijo. To bi bil pri meni najbrž proces privajanja in učenja. Skrajšani delovni čas pomeni tudi manj izdaj, manj prometa, delo od doma, vsi stiki prek videokonferenc, nobenih osebnih stikov in vonja po tiskarski barvi in novih knjigah? Ne, tega bi se moral v poslovnem življenju šele navaditi. Za častna dela in predvsem za konjičke pa tudi v zdajšnjem napor-nem poslovnem življenju najdem kar dovolj časa.

#NOVA #OBZORJA

Ali obstajajo področja na katerih bi Mohorjeva našla nove niše udejstvovanja?

Osnovno idejo Mohorjeve družbe, širiti in ohranjati slovensko besedo, lahko živimo tudi še na drugih področjih. Eden takih novih načinov je dvojezična predšolska vzgoja v otroških jaslih in otroških vrtcih. Tu smo bili v zadnjih dveh letih zelo aktivni in uspešni, obstaja pa še potencial za nadaljnjo izgradnjo in povečan obseg ter gospodarsko širitev.

Tudi na področju novih digitalnih ponudb s posebnimi računalni-škimi aplikacijami, ki bi jih ponujali najmlajšim za učenje in izboljšanje

slovenščine. Obenem pa bi to lahko uporabljali vsi tisti, ki bi se radi igranje naučili osnov slovenščine.

Niša so tudi številni priseljenci iz matične Slovenije in drugih držav z območja bivše Jugoslavije, ki so se odločili, da Koroška postane njihova nova domovina. To je velika ciljna skupina, del teh ljudi pa obvlada tudi slovenščino. To skupino je treba nagovoriti in pridobiti za vključitev tako v izobraževalno in gospodarsko dejavnost slovenske narodne skupnosti kakor tudi v njeno kulturno in politično udejstvovanje. Nekaj dobrih primerov v praksi že poznamo.

Dodatno nišo vidimo tudi v izdajanju veroučnih knjig. Tako se močno vključujemo v vseavstrijsko šolsko akcijo, predvsem kot distributer in tiskar veroučnih knjig. Novo obliko sodelovanja in zalaganja veroučnih knjig pa smo vzpostavili z gradiščanskimi Hrvati. Tu se nam obeta širitev poslovanja, pri čemer bomo lahko izkoristili tudi sinergije.

#KNJIGA #DOŽIVETJE

Zakaj v času Amazona še knjigarna v Celovcu?

Mohorjeva knjigarna z izvrstno lego in bogato ponudbo tako slovenskih kakor tudi nemških knjig ter pisarniških potrebščin, sveč in nabožnih predmetov je pomemben del celotne Mohorjeve družbe v Celovcu. Knjige, ki jih morda ni na zalogi, lahko poskrbi v enem dnevu, kar pomeni, da jih stranka lahko dvigne najpozneje naslednji dan. Če jih naroči pri Amazonu, jih prejme dosti pozneje. Drži, da morda izbira ni tako široka, a je prilagojena potrebam obiskovalcev in kupcev. Ne pozabljamo na osebno obravnavo strank, na kompetentno in strokovno pomoč naših sodelavk in sodelavcev v knjigarni. Prav tako je treba v javnosti spodbujati miselnost kupovanja doma in poudarjati regionalnost. Vse pa je odvisno od prepoznavnosti na trgu.

Knjigarna je tudi dolgoletni partner v avstrijski šolski akciji, saj že več desetletij uspešno sodeluje z Ministrstvom za šolstvo in stanovskim združenjem knjigotržcev v Avstriji, in to za izdobavo šolskih knjig.

Pogosto je knjigarna tudi prvi naslov in prva kontaktna točka za ljudi, ki nas želijo obiskati.

Prilagoditev prodajnega programa drugim segmentom, kot so npr. turizem, povečanje prodaje domačih proizvodov, posebno tistih, ki jih sicer v Celovcu drugod ne dobiš, dolgoročno zagotavlja obstoj knjigarne. Skupaj s poslovnimi partnerji razmišljamo tudi o širitvi knjigotrške dejavnosti v druge kraje na Koroškem. Z dodatno prenovo spletne ponudbe bi delež na tem zahtevnem trgu lahko še povečali.

#MOŽGANI #BEG

S trebuhom za kruhom – ali to velja še danes?

Bega domačih intelektualcev kot ustanova ne moreš preprečiti. Omejene možnosti študija na domači univerzi in dobri izobraževalni programi večjih univerz v drugih avstrijskih mestih kakor tudi finančna neodvisnost in možnosti ugodnega bivanja v velemestih ter dejstvo, da mlajša generacija zaradi dobre mobilnosti ni tako močno vezana na domači kraj, dostikrat povzročijo, da Korošci ostanejo v mestih, kjer so študirali. A tudi na Koroškem je opaziti spremembe, pomislimo samo na odlične možnosti zaposlitve v mednarodnih podjetjih, ki so dejavna na Koroškem. Pogosto pomanjkanje domačih kvalificiranih kadrov zapolni strokovni kader iz tujine. V kakšnem položaju bi se trenutno znašle naše bolnišnice brez strokovnih kadrov iz sosednjih držav? Ali kako bi zmogli oskrbo in negovanje naših starejših in pomoči potrebnih oseb v družinah brez delovne sile iz tujine?

#DOMOVINA #NARAVA

Ali se premalo zavedamo posebnosti naših krajev?

Že več kot štirideset let se dnevno vozim na delo iz mojega rojstnega kraja in se spet zvečer vračam domov. Tega smo navajeni, polurna vožnja z avtom je všteta v naš vsakdan, in to zaradi privlačnosti domačega kraja na podeželju in s tem povezanih nešteti možnosti športnega, kulturnega, narodnopolitičnega in verskega udejstvovanja. Kakovost življenja

na podežlju je nepopisno boljša, dosegljivost po internetu in uporaba novih medijev pa je neodvisna od oddaljenosti velikih mest.

Prepričan sem, da z vztrajnim bivanjem na podežlju veliko prispevamo k temu, da obdržimo in aktivno negujemo našo domačo pokrajino, našo identiteto. Če nam bo uspelo to ljubezen do domačega kraja in govorice posredovati tudi otrokom in vnukom, potem bo ta lepa podeželska pokrajina ostala taka kot nekoč ali še lepša. Raznolikost in lepota naših dolin ne sme sloneti samo na geografski legi in lepoti krajev, temveč tudi na kulturi, odprtosti in spoštovanju do naroda sosedov. Dvo- in večjezičnost naj bo prepoznaven znak, da živimo na stičišču treh kultur treh narodov in jezikov.

#WWW #MOHORJEVA.AT

Je Mohorjeva v Celovcu še stična točka Slovencev?

Zgodovinski razvoj je pripeljal do tega, da so iz močnega debela zrasle tri veje Mohorjeve: celovška, celjska in goriška.

To so zgodovinska dejstva, danes svoje poslanstvo opravljajo vse tri Mohorjeve in tako ostaja Mohorjeva tudi še danes zanesljiva spremljevalka vsega slovenskega naroda. Dnevno smo povezani prek elektronskih sporočil, uredniki in sodelavci se srečujemo na sejnih in raznih dogodkih. Tudi sestanki odgovornih urednikov so na dnevnem redu, med našimi avtorji pa so tudi taki, ki objavljajo pri dveh ali celo treh Mohorjevih družbah.

Glede poslovanja pa smo zelo raznolike, vsaka na svojem področju, vsaka enkratna in neponovljiva in vsaka prispeva svoj delež k slovenski knjigi in kulturi.

Medtem ko sta celjska in goriška dejavni predvsem na založniškem in knjigotrškem področju, ima Mohorjeva družba v Celovcu poleg najstarejše slovenske založbe in knjigotrštva še vrsto drugih dejavnosti, kot so npr. tiskarna, dijaški dom z menzo, ljudska šola in varstvo ter zadnja leta tudi dvojezične otroške jasli in otroški vrtec ter slovenski kulturni center. Na področju založniške dejavnosti imamo redna letna srečanja, ki jih vsako leto organizira ena od Mohorjevih. Na njih predstavljamo novosti

in uspešnice, prav tako predstavimo letni knjižni program, po potrebi se dogovorimo o skupnih izdajah – tako kot npr. letos za knjižni dar, ko smo skupaj izdali večernice. Omenil bi še nadvse zanimivo in večkrat ponatisnjeno skupno izdajo vseh treh Mohorjevih, zgodovinsko knjigo Jožeta Možine: Slovenski razkol. V pripravi pa je nov skupni projekt o Lambertu Erlichu. Knjiga bo izšla konec marca 2022.

Vse tri Mohorjeve imamo raznolik program, na trgu se pojavljamo kot samostojne založbe, včasih pa tudi kot tekmeči.

Ideja o mreženju je seveda vedno aktualna in prisotna. Mreženje služi boljšemu spoznavanju drugega, posredovanju strategij in skupnih idej. Mreženja na osebni ravni je po mojem precej, manj pa ga zaznavamo na področju odborov in vodilnih organov.

Marian Wakounig

Kladivo in pametni telefon

Strategije za postpandemični svet

Marian Wakounig
regionalni menđer zveznega
ministrstva za finance na
Dunaju

#INOVACIJA #TRADICIJA

Kakšno vlogo igra tradicija pri inovaciji?

Inovacija in tradicija, ta dva pojma vendar – tudi če zveni nekam nenavadno – nista nobeno nasprotje, ampak se lahko odlično dopolnjujeta. Celo tako je, da morajo biti dobri inovacijski procesi tako rekoč vključeni v tradicionalno. Delam v državni upravi, ki gradi na desetletja starih parametroh pravne države, in prav zato mora inovacija, pa naj bo to v stiku z državljanji, v nadaljnjem razvoju tehničnih rešitev ali v razumevanju prava, graditi prav na teh okvirnih pogojih. Ko je to enkrat razčiščeno, potem lahko z vsem srcem rečem: inovacija žene svet naprej! Brez inovacije zame tudi ni nobenega razvoja družbe. Jasno je: družba se vedno razvija prek inovatorjev in inovatoric in ne prek tradicionalistov in tradicionalistk. Sam osebno bi se najbrž prištel med tako imenovane *early adopters* – zgodnje uporabnike. Zelo rad si kupim najnovejši pametni telefon ali tablični računalnik, hkrati pa občudujem predmete, kot je kladivo mojega očeta, ki je bil kovač, kajti to je orodje brez kake ničvredne šare, ki ga je še danes mogoče porabljati tako učinkovito kot pred sto leti.

#MLAD #STAR

Kakšen bo svet po pandemiji covida-19

Moj oče je bil zelo inovativen človek. Tako je pri več kot 60 letih, ko se večina že vidi v pokoju, pri nas v vasi odprl bencinsko črpalko. Hotel je postaviti na noge nekaj novega. Pustimo vnemar, ali je bilo to smiselno, a postavil jo je z veliko vneme in navdušenja. In to je najbrž prvi pogoj za inovacijo. Če nekaj občutiš kot breme, boš težko inovativen. Zato sem tudi jaz optimističen, kar zadeva prihodnost naše mladine, čeprav mnogi pravijo, da ji najbrž ne bo več šlo tako dobro kot naši generaciji. Sem pa skoraj stoddostno prepričan, da imajo tudi mladi pred sabo lepo prihodnost. Res je, čakajo jih veliki izzivi, a ravno to je lahko tudi motor za nekaj novega. To vidimo prav v sedanji pandemiji, ki naši generaciji

na enkrat en način drži zrcalo. Gledamo se vanj, se morda ustrašimo, a hkrati prepoznamo nujnost procesov družbenih sprememb. Nastali bodo novi poklici, razvili se bodo novi delovni procesi itd. In eno je jasno: veliko sprememb, ki jih je izsilil virus, bo ostalo, tudi ko bo enkrat pandemije konec. Te naporne mesece sem vzel kot priložnost, da premislim o svojem lastnem življenju. Kako ravnam? Moram res vsak dan v pisarno? Ali potrebujem še en avto? Si lahko delo organiziram drugače? Kakšno je moje vedenje v družbi? Vsak posameznik, pa tudi vsi kot družba smo se veliko naučili, pa s tem ne mislim samo tega, kako organiziramo videokonferenco.

#DIGITALNO #ANALOGNO

Kdaj bo prišla digitalna država?

Ravno ob zgledu državne uprave, v mojem primeru finančnega urada, lahko zelo dobro sledimo temu, kako digitalizacija spreminja marsikaj, konec koncev skoraj vse. V Avstriji se vendar vsako leto oddaja na milijone davčnih napovedi. Vse to razvrstiti, preveriti in obravnavati – kot si lahko predstavljate – terja neverjetno veliko delovne sile in stane državo veliko denarja. Avstrija je že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja začela vzpostavljati prve korake v digitalizaciji in danes v primerjavi z drugimi državami Evrope spadamo med vodilne digitalizirane davčne uprave. Več kot 90 odstotkov davčnih napovedi se zdaj posreduje digitalno. Z aplikacijo Digitalni urad smo razvili časovno primerno obliko, ki vsem državljanom in državljankam omogoča, da takoj vzpostavijo stik z državnimi ustanovami. Vsaka sprememba – bodisi interna bodisi za širše občinstvo – se najprej preizkusi v manjših pilotnih projektih, preden se na veliko razgrne za vso državo. Razvoj gre nenehno naprej, tako tudi mi razvijamo algoritme, a to ne služi le boljšemu iskanju davčnih kršiteljev in kršiteljic, ampak pomaga tudi državljanom in državljankam, da so boljše zavarovani pred samovoljnimi ovadbami, ki so bile prej pogosto podlaga za preiskave.

#USTANOVITELJI #IDEJE

Kaj se lahko naučimo od ustanoviteljev Mohorjeve?

Če se prestavimo nazaj v ustanovna leta Mohorjeve, so bili to razgibani časi. Takrat je v Avstrijo prodiral novi absolutizem, ustava je bila razvejavljena, nobene svobode tiska ni bilo. In vendar so v Celovcu razmišljali o ustanovitvi društva: knjige, izobrazba, skupnost so bile teme, okrog katerih se je vse vrtelo. V ustanoviteljskem triu, ki so ga sestavljali Slomšek, Einspieler in Janežič, bi rad pogled osredotočil predvsem na zadnjega. On, dvaindvajsetletni mladi intelektualec, je pripravil in izvedel organizacijske in deloma tudi vsebinske korake. Škof Slomšek mu je zaupal, Andrej Einspieler ga je pooblastil in mladi Janežič se je odpravil na pot. Bil je tako rekoč startup podjetnik, če tako hočete, slovenski Mark Zuckerberg pri ustanovitvi Mohorjeve založbe. Škoda, da mu je bilo namenjeno tako kratko življenje, lepo bi bilo vedeti, kaj vse bi še lahko ustvaril s svojimi povezavami, s svojimi intelektualnimi sposobnostmi. V vsakem primeru je lep zgled tudi za današnji čas. Izkušeni odločevalci zaupajo veliko nalogo dinamičnemu mladeniču, ki jo prevzame z obilico srčne krvi, ukrepa na lastno odgovornost in izžareva energijo ter opolnomočenje. Mladim ljudem bi morali omogočiti, da bolj sodelujejo v procesih odločanja. To vidimo zdaj pri podnebnih vprašanjih. Predvsem mladi ljudje so tisti, ki so to temo ofenzivno vnesli v dnevne razprave in jo vztrajno ženejo naprej.

#ŠOLA #SPREMEMBA

Ali se učimo za življenje?

Zdaj ne bom našteval vseh veččin, ki se pripisujejo dobremu učitelju/dobri učiteljici, a pred leti sem prebral pregovor, ki se je glasil nekako takole: dober učitelj je tisti, ki ne vpliva nate, te pa hkrati poučuje, da se ne smeš pustiti vplivati. Ta prispodoba mi je zelo všeč, morda tudi zato, ker sem le imel nekatere učitelje in učiteljice, ki so mi hoteli oktroirati svojo lastno podobo sveta. Da, in tudi kritičen mora biti, pa empatičen in potrpežljiv.

Smo že sredi spremembe, to pa pomeni tudi, da moramo imeti pred očmi nekaj vprašanj glede oblik šolanja, pa tudi vseživljenjsko učenje. Prav slovenska etnična skupnost bi lahko v manjših pilotnih projektih tvegala nekaj novega, si upala zasesti neko novo nišo. Mislim, da bi bili predvsem v obeh največjih mestih, Beljaku in Celovcu, mnogi starši pripravljeni poslati svoje otroke v šolo novega tipa, ki bi na primer lahko povezala digitalno življenje s srčno kulturo. Slovenski etnični skupnosti na Koroškem, pa ne le njej, bi koristilo, da bi svojo izobraževalno ponudbo razširila še s kako visoko strokovno šolo. Jaz bi si predstavljal visoko strokovno šolo s posebnim težiščem na mednarodnih odnosih. Saj smo tako geografsko kot tudi kulturno idealen most na Zahodni Balkan, ki je za Evropo z geostrateškega vidika odločilno območje.

Mohorjeva bi se lahko tu proaktivno okrepljeno uveljavila, kajti dostikrat citirani stavek je danes bolj veljaven kakor kdaj koli prej: vednost je edini vir, ki ga je mogoče povečati. Sicer pa bi prav iz ustanoviteljske ideje Mohorjeve to bila naloga, ki se ne bi omejevala le na pripadnike etničnih skupnosti, ampak na vse v deželi, ki hočejo napredovati in ki vedo, da sta jezik in kultura pomembna gradnika gospodarskega razvoja.

#KNJIGE #BRATI

Kakšno vlogo igra regionalna založba?

To družbeno širino bi tudi jaz rad v še večji meri našel v založniškem programu Mohorjeve. Seveda je pomembno biti osredotočen na lokalne danosti, odsevani v knjigah zgodovino neposredne domovine, a mirno se lahko doda tudi praktična življenjska pomoč, strokovne knjige, ki z razumljivim jezikom pomagajo bolje razumeti življenjske pogoje, ki postajajo vedno bolj zapleteni. Prepričan sem, da bi se v narodni skupnosti, ki je vendar nadpovprečno akademsko izobražena, našlo dovolj potencialnih avtorjev in avtoric. Sem spada vse, od zdravstvenih tem do svetovanja pri davčnih in drugih pravnih vprašanjih. To je za tako majhno etnično skupnost, kot je naša, posebno pomembno še iz enega razloga: jezik živi, se razvija, v igro prihajajo novi pojmi, se pravi, da se je treba tudi jezikovno razvijati in se prilagajati novim trendom. Poljudnoznanstvene

knjige z vsakdanjimi temami so pri tem v veliko pomoč. Če odmislimo, da so v tem tudi gospodarske priložnosti na vseslovenskem trgu bralcev in bralk, bi bila taka usmeritev gotovo v smislu ustanoviteljev Mohorjeve. Načeloma tiskana knjiga ne bo izumrla, ker bodo vedno specialna področja, kjer bo kratkomalo bolj praktično in izvedljivo imeti v rokah knjigo.

#PRIHODNOST #MISLITI

Učiti se danes za jutri?

Ravno v pandemiji se širi – tako na zasebnem področju kot pri podjetjih – težnja po tem, da bi se smilili samim sebi. Ves svet je v vmesnem času deloma postal solzna dolina in država naj, prosim, poskrbi, da bom/-o jaz/mi nekako prebrodil/-i krizo. A to gre dobro le nekaj časa, kajti sredstva države so omejena in kriviti okoliščine nas le pogojno spravi naprej. V deželni politiki poleg tega pogrešam proaktivne koncepte proti begu možganov – npr. kako naj v časih, v katerih se delo na domu na novo vrednoti, mlade ljudi s potencialom pripeljemo nazaj v deželo? Ali Mohorjeva v globaliziranem svetu ne bi mogla spet postati platforma v mreži za Slovence in Slovenke v Avstraliji, Kanadi, ZDA in Argentini? Ali ne bi bilo bolje zdaj izkoristiti čas za razmišljanje o novih strategijah, kajti sprememba pride prej, kot si mislimo? Kot primer vedno rad navedem avtomobilsko industrijo, ki je prišla v zadnjih letih na slab glas. Pa je prav ona že davno spoznala, da gredo zaloge fosilnih goriv h koncu in da je zato skrajni čas preiti na alternativne pogonske oblike. Vsem, ki še zdaj slovesno zagotavljajo, da nikoli nočejo kupiti električnega avta, kličem: Ljudje božji, že čez štiri, pet let bo svet na tem področju že čisto drug od današnjega! Potrebne so torej dobro premišljene strategije, človek si lahko mirno poišče tudi zunanjo pomoč v obliki svetovalcev in svetovalk, predvsem pa mora od govorjenja preiti k dejanjem. To od vsega srca želim Mohorjevi – za jubilej s tolikšno tradicijo.

Georg Gombos

**Dvojezično izobraževanje za
prihodnost zagotoviti danes**

Georg Gombos

univerzitetni profesor na
Inštitutu za pedagoško
znanost in pedagoške razis-
kave na celovški univerzi

#MOHORJEVA #HERMAGORAS

Kaj vas povezuje z Mohorjevo?

Najprej pomislim na častitljivo ustanovo, katoliško, konservativno, ki je zelo veliko prispevala in še naprej prispeva k ohranitvi slovenske etnične skupine na Koroškem. Z njenim imenom povezujem tudi izdajanje knjig in prirejanje zanimivih konferenc.

#ČASOVNI #OBRAT

Kako je digitalno spremenilo vaše življenje?

Kot univerzitetni profesor sem se moral hitro naučiti ravnati z digitalnimi mediji, da sem lahko ohranjal stik s študenti in študentkami ter brez težav naprej poučeval. To je bilo posebno na začetku naporno, obstaja pa tudi določen pritisk, da v digitalno poučevanje vložiš več tako imenovanega "orodja". Mislim, da se bo digitalno poučevanje ohranilo še naprej tudi po pandemiji, seveda ne stoodstotno, a vendar v vedno večjem obsegu. Treba bo pretehtati prednosti in pomanjkljivosti: prednost je, da študentom in študentkam ni več treba prihajati na univerzo – hkrati pa je to tudi največja pomanjkljivost, ker so študenti in študentke še bolj osamljeni in nimajo dovolj socialnih stikov oziroma ne morejo graditi socialnih mrež.

#PRILOŽNOST ZA IZOBRAŽEVANJE #VEČJEZIČNOST

Zakaj pospeševati dvo- in večjezičnost?

Dvojezičnost in večjezičnost sta v realnosti naše družbe, ki je migracijska družba, blizu skupaj oziroma ju ni mogoče ločiti. Razlogi za to so različni, recimo ta, da otroci večinoma rastejo z različnimi jezikovnimi različicami, recimo s slovenskim narečjem in slovenskim knjižnim jezikom, pa tudi z nemškim narečjem in nemškim knjižnim jezikom. Med drugim

že v ljudski šoli – čeprav na nižjem nivoju – začnejo z angleščino, ki je lingua franca globaliziranega sveta, in ta jih spremlja do konca izobraževalne kariere. Poleg tega bodo – posebno v mestnem okolju – naleteli na govorce in govorce drugih jezikov in s tem nabirali jezikovne in medkulturne izkušnje. Večjezičnost je torej realnost, ki jo doživljamo vsak dan.

Kaj torej govori v prid temu, da otroke vzgajamo dvo- ali večjezično? Znanstveni podatki nakazujejo sledeče: če otroci dolgo in uspešno rastejo z najmanj dvema jezikoma, lahko poleg dejstva, da znajo dva jezika, razvijejo celo vrsto prednosti v primerjavi s tistimi, ki zrastejo v enem jeziku. Tu se sklicujem na “EU-študijo o prispevku večjezičnosti k ustvarjalnosti”, ki govori o teh prednostih:

1. Povečana sposobnost za opazovanje problematike z različnih zornih kotov.
2. Boljša sposobnost za reševanje problemov: izhajajoč iz tega, da morajo dvo- ali večjezični vsakokrat izločiti jezik, ki ga ne potrebujejo, je mogoče sklepati, da so bolj sposobni ločevati pomembno od nepomembnega in tako hitreje in pogosto tudi uspešneje priti do rešitve problemov, vključno z abstraktno miselno sposobnostjo, z ustvarjalno obdelavo hipotez, z boljšimi sposobnostmi za oblikovanje pojmov in v celoti višjo duhovno fleksibilnostjo. Razlogi za te prednosti bi lahko bili uporaba dveh ali več aktivnih jezikovnih sistemov in sčasoma pridobljene izkušnje te uporabe.
3. Sposobnost, zavestno razmišljati o jezikovnih razlikah in fenomenih, jih primerjati, jih uporabiti za smiselne zaključke pri novem, sprva nerazumljivem jezikovnem gradivu.
4. Povečana sposobnost za učenje. Ta se ne nanaša le na učenje novih jezikov, kjer je prednost seveda očitna. Obstajajo tudi opozorila na to, da je spominska sposobnost dvo- ali večjezičnih boljša kot pri enojezičnih.
5. Boljše medčloveške sposobnosti. To obsega med drugim sposobnost razumeti komunikacijske potrebe drugih in se odzivati nanje ter senzibilno zaznavati različne kontekste.
6. Starostno pogojeno zmanjševanje umskih sposobnosti. Študija pri tem govori o domnevi, da bi znanje več jezikov lahko upočasnilo ta proces.

Zgoraj opisane sposobnosti kažejo na to, kaj vse je mogoče pridobiti – zato rad govorim o “priložnostih večjezičnega izobraževanja”. To seveda ne drži nujno za vsakega posameznika, saj obstajajo številni dejavniki, ki odločajo o tem, ali se kdo identificira z jeziki, jih rad govori, ga ali zanima ali ne zanima lasten jezikovni razvoj itd. Govorimo lahko o “orientaciji k nečemu” v nasprotju z “orientacijo proč od nečesa”. Družbeni kontekst z ugodno, pritrjujočo ali pa z ovirajočo in odklonilno držo ima lahko odločilen negativen vpliv. Pomembno pa je zavedati se, da negativnih učinkov vzgoje za dvo- ali večjezičnost pri posameznikih ni bilo mogoče opaziti.

Valižanski jezikoslovec Colin Baker je nekoč začel neko predavanje s tem, da je govoril o šestih prednostih dvo- in večjezičnosti, ki se v angleščini vse začenjajo s c: communication (sposobnost komunikacije), culture (medkulturno učenje), cognitive (kognitivne prednosti), character (vzgoja k odprtosti), curriculum (podpora s šolskim izobraževanjem) in cash (gospodarske prednosti). Dodal je provokativno vprašanje: Ali morda zanemarjamo otroke, ki rastejo enojezično? Ali ne ustvarjamo zanje deficitne situacije, če jim kratimo dostop do drugega, tretjega jezika?

#SLOVENŠČINA #SLOVENSKO

Kaj govori za to, da se na Koroškem uči slovensko?

Prvič, da je to lahko jezik družine, jezik sorodnikov, jezik prednikov. V otroških vrtcih in šolah opažamo trend, da prihajajo otroci brez vsakega predznanja slovenščine. Se pravi, da mnogi starši pošiljajo svoje otroke k dvojezičnemu pouku, da bi se (spet) naučili jezika svojih prednikov. Obstaja pa tudi naraščajoče število staršev brez slovensko govorečega družinskega ozadja, ki v pridobivanju in učenju drugega jezika vidijo obogatitev in zato pošiljajo svoje otroke v dvo- ali večjezične otroške vrtce oziroma v dvojezično ljudsko šolo.

Slovenščina je tudi jezik sosednje države Slovenije in – to se mi zdi zelo pomemben in vpliven argument – je tudi “vstopni jezik” v slovansko govorno družino. Kdor zna slovensko, mu je dostop do vseh drugih

slovanskih jezikov, ki jih govorijo mnogi milijoni ljudi (300–400 milijonov), bistveno lažji kot komu, ki ne zna nobenega slovanskega jezika. To torej pomeni lažje sporazumevanje z ljudmi, ki so zrasli z drugim slovanskim jezikom in kulturo.

Ne smemo pozabiti tudi kulturnih, estetskih in ustvarjalnih vidikov obvladovanja več jezikov. Ustvarjalno poigravanje z jeziki je lahko veselo in zabavno, lahko nudi tudi estetsko zadovoljstvo in v njem vidimo posebno človekovo sposobnost. Vsak jezik konstruira svet na svoj lasten način – tudi to je obogatitveni vidik.

#IZOBRAŽEVALNE #STRUKTURE

Kaj je potrebno za boljše spodbujanje slovenščine na Koroškem?

Slovenska gimnazija, dvojezična trgovska akademija in višja šola za gospodarske poklice Št. Peter so izobraževalne strukture, prek katerih je mogoče priti do mature v dveh jezikih, slovenščini in nemščini. Razvoj zadnjih let kaže, da je pot odprta tudi za učence in učenke drugih izvornih jezikov, ne le tistih, katerih materna jezika sta nemščina oz. slovenščina. To odprtost zelo pozdravljam, čeprav se zavedam, da včasih življenja ne dela enostavnejšega, a ga dela najbrž bližjega realnosti.

Da bi zagotovili splošno veljavno kvalitativno jezikovno izobraževanje otrok in mladostnikov, je potrebna mreža otroških vrtcev, ljudskih šol, srednjih šol in gimnazij oziroma poklicnih šol, ki nudijo “močne oblike” dvo- ali večjezične izobrazbe. Kaj je mogoče razumeti pod tem? To pomeni, da se pri poučevanju uporablja slovenski jezik, ki ni družbeno dominanten. Poleg tega se občasno, vsakokrat za eno leto, določeni predmeti poučujejo v drugem ali tretjem jeziku, npr. biologija v italijanščini, zgodovina v nemščini. Tako imenovane močne oblike se torej odlikujejo po tem, da se kvantitativno več (več ur) poučuje v ciljnih jezikih in da se nejezikovni predmeti poučujejo v enem od ciljnih jezikov. Naslednji zelo pozitiven primer je model javne dvojezične ljudske šole 24 v Celovcu, ki ga je s pedagogi in pedagoginjami razvil moj kolega Vladimir Wakounig. Pouk v slovenskem jeziku je intenziviran tako, da se

poučuje izmenično en teden v nemščini in nato en teden v slovenščini. S tem se jezikovno pedagoško delo okrepi, otroci dobivajo več jezikovnega vložka in dalj časa.

Kot rečeno: deli že obstajajo, a potrebna je izgradnja. Z izgradnjo je mišljena mdr. dvojezična gimnazija in/ali dvojezična poklicna šola v Beljaku. Vsaj na izbranih srednjih šolah bi bilo tudi priporočljivo vpeljati močne dvojezične oblike. To bi imelo najbrž tudi ugoden stranski učinek, da bi slovenska gimnazija dobila konkurenco, kar bi spet pripeljalo do izostritve profila in povečanega angažmaja.

#ZAHTEVE #RESNIČNOST

Ali so pedagogi in pedagoginje dovolj dobro izobraženi za izzive večjezičnosti?

Pedagogi in pedagoginje v otroških vrtcih in šolah so za jezikovno pedagoško delo, če sploh, nezadostno izšolani oz. dodatno izobraženi. Tu je nujno treba ukrepati. Primanjkuje pa tudi kvalificiranega osebja za osnovno in dopolnilno izobraževanje, še posebej, če naj bi bilo sposobno delati dvojezično. Tu bi bilo prav tako nujno zastaviti strukturne ukrepe. Poseben izziv predstavlja jezikovna sposobnost v slovenščini pri mnogih bodočih in tudi že dejavnih pedagogih in pedagoginjah. Tu bi bilo treba po eni strani začeti raziskavo, po drugi strani pa sprejeti posebne ukrepe, npr. obvezno študijsko leto v Sloveniji med izobraževanjem oziroma za že poklicno delujoče pedagoge in pedagoginje ustvariti možnosti, da bi eno leto delali v Sloveniji.

#VIZIJA #PRIHODNOST

Vaš načrt za dvojezično prihodnost v deželi?

Jeziki avstrijskih etničnih skupin, ki imajo vsega skupaj malo govorcev in govork, se znajdejo med dvema zahtevama: med zahtevo o nujnosti, da zelo dobro obvladajo dominantni državni jezik, v našem primeru nemščino, in zahtevo o neobhodni potrebnosti mednarodnega jezika, s

čimer je seveda mišljena angleščina. Zato ostane malo prostora za specifično razpravo o jezikih etničnih skupin. Še zmeraj so na glas, da bodo, podobno kot manj ugledni jeziki migrantov in migrantk, zavirali obvladovanje nemškega jezika. Šele zelo počasi se uveljavlja razprava o vrednosti in koristnosti učenja dveh ali več jezikov, v širši javnosti se je najbrž že malo uveljavila, a še ne dovolj. Zdi se, da obstaja tiho soglasje o tem, da naj migranti in migrantke čim hitreje nadomestijo svoj izvorni jezik z nemščino, in v to se zaplete tudi razprava o jezikih etničnih manjšin, ne nazadnje zato ker se je dolga leta pričakovala in se – deloma še danes – pričakuje jezikovno-kulturna asimilacija. Zato predlagam, da se ustanovi mednarodna komisija, ki naj preuči položaj avtohtonih manjšin z nacionalnega in mednarodnega vidika ter razvije dolgoročen načrt – za deset, še bolje petnajst let vnaprej –, kako bi slovenščino kot tudi druge avtohtone jezike v Republiki Avstriji v šolski sistem umestili tako, da bodo imeli v deželi prihodnost.

Če otroci dolgo in uspešno rastejo z najmanj dvema jezikoma, lahko poleg dejstva, da znajo dva jezika, razvijejo celo vrsto prednosti v primerjavi s tistimi, ki zrastejo v enem jeziku.

Ivo Jevnikar

**Kot feniks v treh povsem
različnih okoljih ...**

Ivo Jevnikar

publicist in dolgoletni

urednik na državnem radiu

RAI v Trstu

#OBZORJE #MORJE

Kako je videti Mohorjeva s primorske perspektive?

Ker živim na Tržaškem, ob imenu Mohorjeva seveda najprej pomislim na Goriško Mohorjevo družbo, ki v italijanskem zamejstvu deluje od leta 1923. Čeprav je veliko mlajša sestra celovške Mohorjeve, je odigrala in še odigra zelo dragoceno vlogo. Tudi sam vse od študentskih let sodelujem pri njenih Koledarjih. Pri svojem publicističnem delu pa vedno znova segam po njenem Primorskem slovenskem biografskem leksikonu. In še bi lahko našteval pomembne izdaje.

A to še ne pomeni, da ni v moji zavesti zasidrana tudi celovška, in zlasti od začetka sedemdesetih let tudi celjska Mohorjeva. Vseslovensko obzorje mi je bilo vedno drago, povezovanje "treh Slovenij" tudi. Na celovško Mohorjevo me vežejo že otroški spomini. Ko smo bili kdaj z družino v Celovcu, smo vedno obiskali tudi knjigarno, naš oče pa sploh. V stikih s koroškimi skavti je pogovor vedno znova nanesel tudi na dijaški dom Mohorjeve. In iz časov pred demokratizacijo ji gre priznanje, da si je upala tiskati veliko več od Trsta in Gorice.

Če pa zdaj razmišljam o 170-letni jubilentki, seveda pomislim na poslanstvo, ki ga danes opravlja na Koroškem in ki močno prerašča prvotno založniško dejavnost, saj sega tudi na področja šolstva, vzgoje, gospodarstva, pri čemer ostaja zvesta svojim krščanskim in slovenskim vrednotam. Vedno znova se čudim, da je tako trdna ustanova.

#ČAS #PROSTOR

Se je Mohorjeva pojavila v pravem trenutku?

Mislim, da je nastopila v pravem trenutku narodnega razvoja kot sad modrih in razgledanih ljudi. Nevsiljivo je utrjevala temelje slovenstva po načelih škofa Slomška in somišljenikov. Preraščala je deželne in druge meje. Da je bila pri tem uspešna, izpričujejo naklade prvih desetletij, a

poleg tega dejstvo, da so njeni knjižni darovi dosegali tudi vasi Beneške Slovenije, ki je prav kmalu, leta 1866, prišla pod Italijo, in seveda tudi izseljence po Evropi, Severni in Južni Ameriki. V splošni zavesti je, da je naučila Slovence brati. V časih, ko bi jo lahko uničili, pa se je kot feniks pojavila v treh povsem različnih okoljih ...

#STARO #NOVO

Kako ravnate s spremembami?

Moram priznati, da sem po značaju zadržan glede novosti in previden pri njihovem sprejemanju. Raje držim časopis v rokah kot brskam po mobiju. Na Facebooku nisem, a to predvsem zaradi nizke ravni komuniciranja, ki se tam vsiljuje. Sicer pa kar pogosto uporabljam računalnik, telefon, od začetka pandemije Zoom in druga zelo koristna sredstva za ohranjanje komunikacije, a tudi za varčevanje s časom in potovanji, kot se je izkazalo.

Zlasti glede narodnih, kulturnih in jezikovnih zadev mi tradicija veliko pomeni. Zavedam pa se, da so inovacije nujne, drugače ostanemo na peronu, ko vlak odpelje. Iskanje ravnotežja ni enostavno, zato bi bilo toliko bolj koristno skupinsko delo, tudi v naših ustanovah in uredništvih. Smo pa, vsaj na našem koncu, precejšnji individualisti.

#PERSPEKTIVE #MLADINA

Pred kakimi izzivi stojijo danes mladi?

Bojim se, da se jim marsikaj obrača na slabše, vendar je to gledano z mojega vidika. Ker mladi živijo v čisto drugačnem svetu, verjetno tega ne občutijo. Pri tem ne mislim na materialno stanje in življenjsko okolje, ki tudi vzbujata skrb, temveč na vrednote, ki so v moji generaciji še žive, pri mlajših pa na videz ne igrajo več velike vloge.

Staršem in starim staršem dolgujemo ogromno in jih lahko le občudujemo. Veliko so pretrpeli in veliko so ustvarili. Živimo v prelomnem času, ko se spreminjajo navade in pogledi, ki so držali stoletja. Mislim, da še nismo našli nove formule kulturnega udejstvovanja med prireditvami, ki izvirajo iz časa čitalnic, a so mi drage, in ultramodernističnimi poskusi oz. zgolj čepenjem pred računalnikom in telefončkom. Zato ne gre kar ukinjati "starega", a tudi ne zametavati "novega". Tu naj vlada svoboda.

#ČAS #ZNAMENJA

Še čutimo nekaj od čara začetka ob zibelki Mohorjeve?

Razumeti znamenja časa, je vedno dragocen dar, ki ga vsi nimamo. Slomšek, Einspieler, Janežič so vedeli, da je treba poseči takoj, ko se pokaže možnost, da se v družbi naredi korak naprej. "Minuta zamujena ne vrne se nobena ..." To ni veljalo le za tisk, temveč tudi za šolanje, brušenje jezika, književnost, cerkveno življenje. Danes nam na primer sredstva družbenega obveščanja omogočajo veliko hitrejša in tesnejša stike med matico in zamejstvom, med različnimi zamejstvi, s Slovenci v svetu. Na cerkvenem področju so zaradi pomanjkanja duhovnikov, selitve ljudi in drugih pojavov potrebni pogumni ukrepi glede pastoralne organizacije in oskrbe, vloge laikov in med njimi žensk. Tu je vztrajanje pri samo zunanji tradiciji škodljivo. V narodnopolitičnem življenju se postavlja hudo vprašanje nagovarjanja narodnostno mešanih družin. Na vseh koncih in krajih so problemi, ki terjajo odgovore.

Mislim, da ta vizija ob zibelki Mohorjeve še vedno velja. Pojem izobraževanja bi sicer danes preimenoval v duhovno in kulturno rast. Brez duhovnega in verskega vidika ostajajo temeljna vprašanja brez odgovora. Kako to posredovati, pa je veliko vprašanje. Seveda lahko omenjeno vizijo obogatimo z novimi spoznanji, tehnikami in prijemi, a bistvo ostaja. Pomemben vidik je seveda stalno izobraževanje, saj sami vidimo, kako nam na mnogih področjih nekdanje šolsko znanje nič ne pomaga. Razvoj je na številnih področjih bliskovit in vsi potrebujemo stalno izobraževanje.

Samo kultura, samo jezik, samo narodnost ne izpolnijo vseh pričakovanj človekovega srca in njegovega iskanja smisla življenja ter temeljev za moralne izbire. To nima dosti opraviti z ljudsko pobožnostjo in tradicijo, to so zelo "moderna" vprašanja.

Prepričan sem tudi, da kljub vsemu napredku v odnosih med večino in manjšino glede sožitja in pravic strah pred izginotjem naroda in jezika v manjšinskih razmerah ni neutemeljen, saj opazamo, kako demografsko nazadujemo, kako se narodnostno ozemlje krči, kako mladi odhajajo v svet, kako se nestrpnost zlahka ponovno pojavi, kako se kljub vsem današnjim možnostim več "razdalja" med matičnim in zamejskim Slovencem. Na tem področju je še vedno potreben nenehni napor.

#ŠOLA #SISTEM

Ali je ponos na nadpovrečen delež akademikov elitistično mišljenje?

Ne bi rekel, seveda to tudi nekaj šteje, ostaja pa dejstvo, da velik delež omenjenih akademikov najde delovno, tudi družinsko okolje daleč od Koroške. Torej: izobraževanje, a tudi gospodarska osnova je temeljnega pomena. Sam si ne predstavljam ne samo sedanjega stanja, temveč celo obstoja Slovencev v Italiji brez šole. Mi imamo celotni šolski sistem do mature v slovenskem jeziku. Ob tem je kopica športnih, vzgojnih, izobraževalnih zunajšolskih dejavnosti. In še tako se asimilacija ni ustavila. Brez tega bi bili res le folklorna ostalina.

Če me sprašujete, kaj odlikuje dobrega učitelja/učiteljico v naših šolskih sistemih, potem je to gotovo sposobnost, da učence, dijake, študente navduši za predmet in pripravi do tega, da še sami iščejo, poglobljajo. Seveda mora imeti učitelj dobro znanje, a potreben je pedagoški in življenjski žar.

V pandemiji se je pokazalo, da so se šolniki in učenci ter dijaki kar hitro in dobro prilagodili digitalnim novostim. Seveda je dolgotrajnost pouka

na daljavo postala mučna. Bojim pa se, da je postalo komuniciranje mladih še bolj virtualno. Že prej je marsikdo vzdrževal stike celo iz ene v drugo sobo prek računalnika, protikovidne omejitve so to nenaravno lagodnost pri mnogih še povečale. A ne samo pri mladih. Tudi najbolj zveste obiskovalce kulturnih prireditev, pevskih vaj ipd. zdaj teže zva- biš z doma – malo zaradi strahu pred okužbo, malo zaradi komodnosti, malo zaradi “policijske ure”, ki nas je navadila, da smo zvečer doma ...

#ZALOŽNIŠTVO #IZZIV

Kdo danes še potrebuje založbo?

Seveda je obstoj zamejske založbe utemeljen, če s posebno skrbjo goji svojo krajevno ustvarjalnost, a ta mora biti kakovostna – to je največji izziv. Brez nje pade zamejstvo v drugorazrednost. Potem je tu nujna ena- koppravna vključenost v skupni slovenski prostor, ne le glede prisotno- sti zamejskih publikacij v matici in pravzaprav v vseh “treh Slovenijah”, temveč tudi prisotnosti avtorjev iz drugih okolij v lastni zamejski po- nudbi, ki mora naravno sooblikovati skupni prostor.

Tiskana knjiga bo gotovo še nekaj časa ostala srčika založništva, vendar bi morali vzporedno zazvijati e-knjige in avdio knjige. S knjigami mo- ramo med ljudi, to je še vedno najboljša reklama, ki tudi ustvarja živo kulturno tkivo. Smo šele na začetku doslej nepoznane dinamike in ne vemo, kaj nas še vse čaka, zato moramo slediti izkušnjam večjih naro- dov, vendar to ne pomeni, da lahko zanemarjamo tiste generacije, ki so še vezane na dosedanje izkušnje. Zato bodo potrebni stari in novi pris- topi. Poslanstvo pa ostaja isto: gojenje narodnih, verskih, demokratič- nih vrednot in slovenskega jezika in kulture. Kolikor se da, seveda tudi nagovarjanje večine.

#UMETNA #INTELIGENCA

Bodo algoritmi kmalu vladali tudi kulturi?

Mala niša zamejskega založništva je za zdaj še varna, saj se našega lep-slovja in domoznanstva roboti še ne lotevajo ... Splošno gledano smo pa seveda lahko zelo zaskrbljeni, ker se vsiljujejo skupni pogledi na račun pluralizma in različnost.

Celovška Mohorjeva ima ja še eno posebno nišo— šolske učbenike. Tu je velika razlika v primerjavi z zamejstvom v Italiji. Večina učbenikov je pri nas iz Slovenije, veliko jih je bilo v preteklih letih prevedenih iz italijanščine in so jih tiskale neposredno šolske oblasti ali izvirne italijanske založbe na podlagi posebnih javnih subvencij. Izvirnih zamejskih del je bilo nekoč veliko, danes zelo malo. Poseben sklad, ki ga predvideva zaščitni zakon za tiskanje učbenikov, ostaja neizkoriščen zaradi velike birokratske zahtevnosti postopkov.

Slovenska knjigarna sredi Celovca v času Amazona? Ali ima možnost preživetja, sprašujete? Jaz bi rekel takole: samo s knjigami in samo s slovenskimi knjigami žal nima te možnosti ne v Celovcu, ne v Trstu, ne v Gorici. Knjižna središča že zdaj dobivajo nekaj javne podpore kot kulturne ustanove. Upal sem, da bi lahko šli v smer, ko bi postala tudi prave kulturne izpostave matične države, tudi posredniki kulturnih, turističnih uslug, a tu ne vidim večjih pobud.

#OBROBJE #CENTER

Ali digitalizacija našim krajem prinaša nove priložnosti?

Tu je gotovo še veliko možnosti. Kmečki turizem, elitna kmetijska in obrtniška proizvodnja so že močno prisotni s svojo ponudbo. Nujne so čezmejne povezave, saj je, recimo, Kras enota tako s svojimi proizvodi kot s svetovno pomembnimi kraškimi pojavi. Ravno tako ne gre deliti Brd. Posočje in Benečija sta veliko vložila tudi v spomin na prvo svetovno

vojno kot tudi v kolesarske in pohodniške poti. Trst pa je seveda tudi pristanišče s povečanim trgovskim, a tudi potniškim prometom.

#BREZ #MEJA

Kje ostaja v globaliziranem svetu slovensko omreževanje?

Da, po vojni so bile te vezi močnejše, ker je bila matična domovina zaradi ideoloških razlogov manj dostopna ali celo odbijajoča. Mohorjevi v Celovcu in Gorici sta celo skupaj izdajali Koledar od leta 1949 vse do leta 1960. Goriški in tržaški besedni ustvarjalci so do ustanovitve Mladike v Trstu leta 1957 nekaj let sooblikovali celovško revijo Vera in dom. Vrstili so se izmenični Tabori zamejske mladine, skupni skavtski tabori, srečanja zamejskih in izseljenskih duhovnikov itd. Nekatere izmed teh dejavnosti so zamrle, nastopile so nove, kot so Primorski dnevi na Koroškem in Koroški dnevi na Primorskem. Žal ni mogoče reči, da priključujejo množice, so pa dragocena vez. Vendar je glavni razlog za šibkejše stike pač v dejstvu, da se vsi skupaj bolj usmerjamo na Ljubljano in da ima lahko danes vsakdo svojega sogovornika v matici, če ga išče. Kar pa zadeva zdomstvo, je treba, žal, ugotoviti, da je slovenska beseda zlasti v Severni Ameriki v zadnjih dveh, treh desetletjih zelo nazadovala. V Argentini se še dobro drži, a bralcev slovenskih knjig je tudi tam vedno manj. Kulturnih delavcev prve generacije je še zelo malo. Veliko aktivnih rojakov se je sploh preselilo v Slovenijo. Novi mediji lahko zelo olajšajo stike na ogromne razdalje, a potrebne so tudi obojestransko zanimive vsebine. Poskus krepkejšega sodelovanja s Svetovnim slovenskim kongresom je z leti izgubil začetni elan, čeprav so po drugi strani svetovne konference strokovnjakov različnih področij izjemno pomembne, a tudi premalo odmevne.

Jože Kopeinig

Inovacije ohranjajo kisik tradicije

Jože Kopeinig

rektor Doma v Tinjah,
dolgoletni predsednik
Mohorjeve družbe

#ČAS #PROSTOR

Kaj Vam pomeni Mohorjeva?

Mohorjeva hiša krasí središče mesta Celovec in ni izstopajoča stavba samo zaradi pročelne strani, kjer jo na vrhu nad vhodom varujeta sv. Mohor in Fortunat, temveč je hkrati tudi več kot zgovorna priča navzočnosti slovenskih rojakov v glavnem mestu naše dvojezične Koroške.

Mohorjeva je kulturni spomin in opomin za avtohtono slovensko prebivalstvo Južne Koroške. Rad se spominjam pričevanja Prežihovega Vornanca, ki je o Mohorjevi povedal prav vznesene besede, da je Mohorjeva učila slovenski narod brati in pisati. Saj so tudi nekatere literarne zvezde na slovenskem nebu dobivale svoj prvi sij prav v Mohorjevi založbi, ki je sploh prva založba na Koroškem in druga v habsburški Avstriji.

Meni je Mohorjeva pričevanski dokaz, kako vsako veliko delo uspe le v slogi, s skupnimi napori in predvsem s čistimi nagibi ter s posebnim božjim blagoslovom. Mohorjeva je na pragu 20. stoletja izdajala svoj knjižni dar v zavidljivi nakladi več kot 90.000 izvodov. O tem lahko današnje založbe samo sanjajo. S svojo knjižno dejavnostjo je postala Mohorjeva zares učiteljica slovenskega naroda in njene knjige niso bledele pod prahom na knjižnih policah, temveč so bile duhovno bogastvo vsake slovenske družine. Dostikrat so bile mohorjevke oguljene od zgaranih rok in so poleg molitve rožnega venca zbirale družine v zimskih mesecih ob isti mizi, ob oltarju slovenske in krščanske tradicije zavednih slovenskih rojakov.

#TRADICIJA #INOVACIJA

Iz roda v rod... a to ne ovira napredka?

Vsi živimo iz tradicij, iz in od tega, kar so nam naši predniki izročali iz roda v rod. Tako stojimo sredi te široke reke, ki je oplajala življenje – osebno, družbeno, kulturno in versko-cerkveno. Tradicija je hkrati tista široka pot, ki nas spremlja iz preteklih časov, iz raznih izkušenj do

današnje zavesti, kdo smo, od kod prihajamo in kaj je naša posebna identiteta ter kako lahko sooblikujemo današnjo mnogolično družbo.

Seveda pa tradicija ne sme in tudi ne more biti edina oblikovalka naše biti. Že grški mislec Heraklit je zapisal to neizpodbitno resnico, da se vse stalno in nenehno spreminja. Saj isto čutimo vsak pri sebi in vsak tudi zase. Usvajamo nova spoznanja, stremimo za novimi iznajdbami na najrazličnejših področjih. Tako se širi naše okolje, naš svet, in sproti si ustvarjamo ter spreminjamo svojo sliko in podobo o sebi, svetu, Bogu. Če ne bi gojili radovednosti, želje po spremembah, odkritjih in novih obzorjih, bi sama tradicija kmalu postala le pepel, ki zakriva ogenj, a ga ne bi vzplamtela za razsvetljeno sedanjost in prihodnost.

Ne gre za vprašanje ali tradicija ali inovacije, temveč hkrati za eno in drugo. Inovacije ohranjajo kisik tradicije. Žive tradicije pa so najboljši porok, da se ne izkoreninjamo in postajamo vetrogončiči brez zanesljivih in močno razpredenih globokih korenin. Tudi sam se zavedam, da živimo v prelomnih časih, in sem posebno hvaležen, da se v teologiji in tudi pri pastoralnem delu marsikaj spreminja v globlje ozaveščanje svobode in verskega bogastva, četudi se dostikrat premalo navezujemo na poglobljeno in prečiščeno tradicijo.

#MLADINA #PRIHODNOST

Kako bo šlo generacijam za nami?

Glede prihodnosti in prihodnjih generacij nimam vizionarskih in pre-roških uvidov, a si samo želim, da bi sredi tako hitro spreminjajočega se okolja in možnih bliskovitih komunikacijskih omrežij pomagali mladim, da bi kritično presojali vse, kar se nam sodobnikom po tolikih medijskih kanalih naravnost vsiljuje. Zaupam mladim, da bodo to zmogli, ker pri njih opažam tudi toliko pristnega idealizma, ki nas starejše dostikrat osramoti ali pa končno močno razveseli. Niso predhodne generacije boljše od naših in se tudi ne bojim za generacije za nami, ker dobro in slabo se ne ločita po generacijah, temveč v srcih ljudi prej, danes in v prihodnje.

#TEHNIKA #IZZIV

Kako vpliva digitalizacija na Vaše življenje?

Za digitalizacijo sem hvaležen, četudi je ne obvladam dovolj. Marsikaj mi digitalizacija olajša, a se od nje ne dam zaslužniti. Tako mi je seveda vsak osebni pogovor z ljudmi in prijatelji še stokrat pomembnejši kakor »pih« v mobilni telefon. Svet se hitreje vrti, a pri zavestni disciplini me omotica še ni vrgla iz tira.

#VIZIJA #POGUM

Kaj se lahko danes naučimo od ustanoviteljev Mohorjeve?

Vsi trije ustanovitelji Mohorjeve so bili pogumni vizionarji, ki so gradili na vrednotah tradicije in so le-to želeli ozaveščati, obogatiti in oplemeniti z izobrazbo. Beseda izobrazba vsebuje besedo obraz. Slovenski človek naj bi dobil v stalno spreminjajočem se času, v vedno bolj raznoliki družbi nov obraz s hvaležnim pogledom na tradicijo z vsemi verskimi, kulturnimi in narodnostnimi vrednotami, hkrati pa naj bi z optimizmom gledal v prihodnost in jo zavestno sooblikoval s svojimi posebnimi lastnostmi, vrednotami in vrlinami.

Slovenski človek naj bi s svojo izobrazbo postajal vedno bolj sopotnik v nove čase z novimi izzivi in obeti. Vsi trije ustanovitelji so bili pogumni, ker so baje tudi dostikrat slišali ugovore, da pač ne bodo uspeli in da so časi neugodni in podobno. Časi nikdar niso ugodni ali neugodni, le ljudje morajo biti pogumni, trezno razmišljujoči in vztrajni v svojih nagibih. Le kdor tvega, zmaguje! Ovire, ki se pojavljajo na poti k cilju, pa so dobrodošla stopnišča k vedno višjemu cilju. Rad se spominjam besed papeža Janeza Pavla II, ki jih je zaklical mladim v srce v Postojni: Korajža velja!

Enako je veljalo za ustanovitelje Mohorjeve. To opogumljanje je spremljalo Mohorjevo tudi v vseh težkih zgodovinskih trenutkih v prvi svetovni vojni in med drugo, a tudi še pozneje. Veljajo pa te spodbude tudi

danesh, ko Mohorjeva razpenja svoje peruti in je »ena sama uspešnica«, če bo ostala zvesta vrednotam, ki so vgrajene v njeno zibel: Vera bodi vam luč, materina beseda pa ključ do zveličavne narodove omike.

#IZOBRAZBA #DRŽAVA

Za življenje, ne za šolo se učimo?

Dober je vzgojitelj/učitelj/duhovnik takrat, ko je sam globoko o tem prepričan, kar uči druge, kar jim razlaga. Najbolj učinkovito je prav gotovo pričevanjsko in verodostojno posredovanje resnic in vrednot. Dober vzgojitelj pa najprej posluša otroka ali sogovornika. Tako si ustvarja najboljše izhodišče in pogoje za dialog, sporazumevanje in tudi skupne načrte.

Vedno višja izobrazba vedno več rojakinj in rojakov z maturo in z visokošolsko diplomo še ni sama po sebi zaželeno zagotovilo narodne ali tudi verske samozavesti in ozaveščenosti. Za ti dve in druge vrednote je treba dodatnih značajskih naporov in tudi pripravljenosti pridobljeno znanje posredovati tudi mlajšemu rodu v družinah in narodnih ustanovah. Vsaka šola naj ne bi posredovala samo informacijskega znanja, ki ga omogoča tudi Google, temveč naj bi gojila tudi socialno odgovornost in budnost za reševanje mnogih problemov, ki tarejo našo družbo in svet.

#ČRNO #BELO

Ima knjiga še prihodnost?

Prepričan sem, da bo knjiga – ne samo zaradi privlačnih ovitkov za darila in regale – ostala srčika založništva. Knjiga je prijatelj, s katerim lahko vedno govorim in ki me posluša ter mi včasih v molku ali med besedami pove več kakor druga vsiljiva občila. Namesto izbranih vinskih daril ostaja izbrana knjiga posebno darilo pozornosti in duhovne povezanosti.

Pri šolskih knjigah nimam dosti izkušenj, a sem prepričan, da tudi slike in fotografije in sploh grafična oblika močno podpirajo vživljanje v posredovano vsebino. Odpri knjigo in knjiga odpre tebe – za širši svet in globlje slutenje skrivnosti življenja.

#ODGOVORNOST #SVET

Je gospodarstvo v službi človeka?

Koliko papeževe socialne okrožnice spodbujajo potrebne spremembe po župnijah ali celo na škofijski ravni, ne morem natanko oceniti. Vsekakor se nekaj premika, četudi ne z bliskovito hitrostjo in tudi ne z znanstveno »socialno revolucijo«.

Zdravo in odgovorno gospodarjenje je tudi za Mohorjevo glede njenega poslanstva in glede zaposlenih samoumevno potrebno, a more hkrati služiti prvim namenom Mohorjeve družbe.

#BLIZU #DALEČ

Omrežja brez povezovalne duše?

Stojimo sredi sveta in njegovega vrenja in ne zunaj na kakem bregu opazovalcev. Zato mora seveda tudi Mohorjeva izrabiti vsa sodobna informacijska in motivacijska omrežja ter biti »povezovalna duša« med rojaki po vsem svetu. To je načrtana smer njenega delovanja, ki ji mora ostati zvesta tudi v prihodnje.

Mohorjeva je v svoji preteklosti delovala med svojim narodom in je zdaj še hiša dialoga in srečanj med rojaki in sodeželani na Koroškem in daleč prek deželnih in državnih meja. S svojim vodstvom, odborom in poverjeniki ter mnogimi somišljeniki bo ostala tudi v vseh prihodnjih prelomnih časih varna ladja na razburkanem morju družbenih sprememb in izzivov. Sv. Mohor in Fortunat ter blaženi škof Anton Slomšek naj s

svojimi priprošnjami varujejo svojo ustanovo, da jo bo tudi v prihodnosti spremljal božji blagoslov.

#DOM #KORENINE

Kaj je štel pri Vas doma?

Kot sin kajzarja sem bil vaje skromnega življenja. Mama je skrbela za vsakdanji kruh, da nikdar nismo bili lačni. Za malico v šoli smo imeli vedno kos kruha brez vsakega namaza ali drugega priboljška. A živeli smo zadovoljni, četudi si nismo mogli privoščiti kakih posebnih daril. Ko sem se kot enajstletnik odločil, da želim biti duhovnik, je mama rekla očetu: »Če boš nehal kaditi in namesto cigaret plačeval za pristojbino na Plešivcu, bo Pepe lahko šel v malo semenišče.« Pri priči je oče vrgel zadnje cigarete in domači tabak v ogenj in od tega trenutka naprej ni več kadi. Ta dogodek me je spodbujal vsa študijska leta in še danes se s hvaležnostjo v srcu spomnim velikega duhovnega daru, ki ga je oče vgradil v mozaik moje življenjske poti.

O vrednotah seveda nismo govorili, temveč jih po zgledu staršev vsrkavali in iz njih živeli. Naša hiša je vedno gostoljubno sprejela vsakogar. Komur koli smo postregli z moštom, kruhom ali tudi z malico.

Združevala nas je vsakodnevna večerna molitev rožnega venca in ob nedeljah je bila pot v farno cerkev tako samoumevna kakor skupni pogovor staršev in otrok ob družinski mizi. Imeli smo tudi dobre odnose s sosedi, saj smo si med seboj večkrat izposojali celo kruh ali krave oz. korna za vprego pri oranju.

Napredni ali inovativni pa nikoli nismo bili, plavali smo bolj v toku splošnih družbenih in gospodarskih sprememb, a smo se veselili vseh olajšav, ki nam jih je s časoma omogočila tehnika tudi za bajtarje.

#DEJANJA #VIZIJE

Manj govorenja, več dejanj! – Ali bi to podpisali?

Rad razmišljam – sam, pa tudi z drugimi, najraje z zaupnimi prijatelji – o mogočih premikih v svoji pastoralni odgovornosti. Nisem pa človek dolgih razprav, ker se raje držim načela: Kar si spoznal kot svojo dolžnost in možnost uresničevanja, uresničaj in pri tem ne izgublaj časa.

Časi nikdar niso ne slabi ne dobri, le od nas samih je odvisno, ali jih razumemo in sprejmemo odgovornost pri svojem delovanju ter znamo za doseganje skupnih ciljev pridobiti še druge.

Največkrat moramo tudi sami sproti premisliti o svojih načrtih in vztrajati na poti h končnemu cilju.

Cilji določajo pot in so zaradi svoje privlačnosti vredni naporov. Trezno navdušenje vedno zmaguje in obrodi sadove. Iz teh izkušenj, ki jih hvaležno cenim kot božji dar, smo skupaj z mnogimi ljudmi dobre volje zmogli ustvariti »tinjski ali tudi misijonski čudež«.

Globoko zaupam svojemu krstnemu zavetniku sv. Jožefu, ki nas očitno zelo rad podpira pri našem skupnem prizadevanju za svobodno poslanstvo Doma v Tinjah, pri misijonskem poslanstvu in prej tudi pri Mohorjevi, pri Nedelji itd. Hvaležnost in zaupanje v Boga je poroštvo za delo, ki ga smemo opravljati za dobro drugih in nas samih.

Lojze Peterle

Trideset let po osamosvojitvi: z dobro voljo do zelenega preobrata

Lojze Peterle
prvi ministrski predsednik
Republike Slovenije, nek-
danji poslanec v Evropskem
parlamentu

#KORENINE #VREDNOTE

Od kod prihajamo? Kje se je vse začelo?

Da ne boste mislili, da bivajo »čuši« samo na Koroškem. V terezijanskem katastru je moj rojstni kraj – Čužnja vas – zapisan kot »Tschuschendorf«. To pomeni, da sem se rodil v vasi »čušev«. No, to sem zvedel seveda šele pozneje, morda pa se za tem skriva tudi del bližine, ki jo čutim do vaših krajev. V tej revni vasi, kjer sem se rodil na robu gozda, od koder si dobro videl Gorjance in cerkev svetega Antona, sem v prvih desetih letih dobil od mojih staršev vse bistveno, s čimer sem lahko šel po svetu in mi pomaga še zdaj: spoštovanje drugega, naučili so me delati in ceniti poštenje. Vse skupaj pa je povezano z vero. Katehet nam je pri vero-rouku v prvem letu povedal tisto, za kar danes zelo priznani konservativni avtor Peterson potrebuje celo knjigo. On mora uporabiti sodobni analitični aparat in filozofske koncepte, da nam razloži to, kar nam je katehet znal povedati preprosto: da smo ena družina, da smo vsi božji otroci in da moramo skupaj delati. Skratka: jaz sem na prvinski način v tistem kraju, kjer je nekdo prižigal tobak še na kresilno gobo, dobil vse bistveno, kar sem potreboval za življenje. In v resnici se tudi nikoli nisem od tam odselil. Ta kraj živi v meni. Tja hodim v hosto in meditiram med skalami. Tiste skale so moj vikend.

#ČAS #PROSTOR

Kaj Vam pomeni Mohorjevo?

Najprej mi pride na misel skrinja na podstrešju naše kajže, v kateri so me kot mulca najprej vznemirjale stare razglednice, kot šolarja pa knjige, skoraj vse mohorjevke. V njih so bile zgodbe, ki so me že od mladih nog privezale na Koroško. To je bil moj uvod v razumevanje Koroške. Od takrat se imam za mohorjana. Pri celjski Mohorjevi sem bil kasneje celo odbornik.

Slovenski narod 170 let raste z Mohorjevo. Gre za kulturni projekt brez primere, ki zasluži hvaležen priklon do tal. Mohorjevo pomeni zvestobo

narodni istovetnosti z vztrajanjem v vseh preizkušnjah, veletok ustvarjalnosti, omiko iz krščanskega humusa, prvo mrežo, ki je segla v vse slovenske vasi.

Ne čudi me, da smo v pomembnih trenutkih slovenske demokratične prebuje in v procesu osamosvajanja pred tridesetimi leti, ko sem kot premier prve demokratične vlade nosil posebno odgovornost, čutili globoko povezanost in podporo prav iz te hiše.

#LUČ #TEMA

Kaj nas uči zgodovina?

Dejansko vidim zgodovinski lok med začetki Mohorjeve in tistim, kar se je pri nas v Sloveniji zgodilo pred tridesetimi leti. Nekateri si osamosvojitve razlagajo tako, da se nam je »zgodilo ljudstvo«, nekako tako, da je bil pač plebiscit in potem smo bili naenkrat samostojni. Ampak ljudstvo se nikoli ne dvigne naenkrat samo od sebe. Nekdo mora priti z baklo in razsvetliti temo ter nakazati smer. Nekdo mora priti z vizijo in jasnimi cilji. Tu vidim močne vzporednice med Slomškovim in našim časom.

Slomšek se je zavedel takratnih potreb. Imel je diagnozo, skrbela ga je prihodnost slovenskega naroda in je v svojem času razsvetlil slovensko nebo. In to nebo ni bilo samo temno, saj ga je malo prej za vedno razsvetlil s poezijo France Prešeren, malo za njim pa je bil, leta 1848, Korošec Matija Majer Ziljski glavni avtor političnega programa Zedinjene Slovenije. Ne čudi me, da je ta misel vzniknila prav na koroških tleh, kjer je svoboden slovenski kmet kot predstavnik ljudstva stoletja ustoličeval karantanske kneze. Tudi me ne čudi, da se Prešeren v pesmi spominja kralja Sama. Dolgo nismo imeli svoje države, vendar je z nami živel državotvorni spomin.

Dr. Alois Mock, nekdanji avstrijski zunanji minister, je večkrat dejal, da je zgodovina dobra učiteljica, samo učencev ne najde. Iz zgodovine bi se lahko naučili, da uspemo samo takrat, kadar delujemo kot skupnost in stopimo skupaj zavezani istemu cilju.

Dovoli, da sem malce oseben. Leta 1974 sem v Prienu ob Chiemseeju študiral nemščino. Šele pozneje sem se zavedel, da sta bila malo stran – na otoku Herrenchiemsee – Borutov sin Gorazd in nečak Hotimir poučena v krščanski veri in bila tam tudi krščena. Ko sem pozneje postal predsednik osamosvojitvene vlade, sem doživel to zgodovinsko vzporednico kot zanimiv namig.

#VESELJE #OMIKA

S kakšno držo pridemo do novega?

Veliko dobrih stvari se zgodi v dobrem ozračju. Slomšek ni samo dobro razumel sporočila evangelija v veselem duhu, temveč ga je tudi dejavno živel. Ne poznam tako veselega kristjana, kot je bil Slomšek, v neštetih malenkostih se to vedno znova pokaže. On skoraj nima pesmi, ki ne govori o veselju, in nenavsezadnje je on avtor take prikupne pesmi, kot je En hribček bom kupil, ki bi jo prej prisodil kakemu Dolenjcu. Slomšek je bil gotovo karizmatična oseba in svetniški človek, mene pa še posebej nagovarja njegova nalezljiva dobra volja. Čeprav njegov obraz na portretih videti relativno resno (portreti izhajajo iz časa, ko je bil že bolan), je vseskozi izžareval dobro voljo, ki mi, mimogrede, marsikje danes manjka. Prepričan sem, da je pravi kristjan lahko samo vesel kristjan.

Vera je pri Slomšku gotovo ključna beseda, a slovenstvo, jezik in omika so stalne postavke njegove misli, besede in dejanj. On je jezik in narodnost imel za dar. Glede kulture pa mi je zelo všeč, da ji je sopostavil prav omiko. Jaz bi rekel – kulturo ima vsak, omike pa nimajo vsi. On je politično narodno zavedno prebujanje okrepil z nečim, kar nam je omogočalo kulturno in narodno rast. Da je Slovence zaposlil s knjigo, šolo, pesmijo – to je bila ključna dimenzija slovenskega razvoja v tistem času. Ta duh je pljusnil čez meje narodnega ozemlja, daleč v svet; tja do Belorusije, čez Atlantik, kjer so živele slovenske skupnosti, najdemo ude Mohorjeve. Skratka: te Slomškove misli so šle res široko med Slovence in pritegnile k sodelovanju odlične duhove. Če gledamo mohorjanke tistih prvih časov, vidimo, da je Mohorjeva spodbudila in soustvarjala glavni tok duhovnega in kulturnega razvoja in tako bogatila našega človeka.

#NAROD #DRŽAVA

Kdaj se ve, da je prišel pravi trenutek?

Pravega trenutka se ne da naročiti, lahko pa ga začutiš in zanj delaš, lahko ga tudi zamudiš. Pred tridesetimi leti smo razumeli, da se ob razpadu komunizma in padcu berlinskega zidu ponuja zgodovinska priložnost. Tisti, ki smo menili, da je prišel pravi čas, da presežemo sanje, deklaracije in pričakovanja in preidemo k konkretnim dejanjem, smo se zbrali v koaliciji DEMOS. Z zmago na prvih demokratičnih volitvah je DEMOS prevzel zakonodajno in izvršilno oblast. S tem so bili izpolnjeni notranjepolitični pogoji za uresničitev državotvorne ideje. Vlada je prevzela operativne naloge osamosvajanja. Vedeli smo, da tvegamo, toda močnejša sta bili volja po uresnitvi cilja in zavest o pravem trenutku. V kritičnem trenutku smo rekli "Gremo do konca!" in se pripravili tudi na največjo preizkušnjo, vojno. Zmagali smo, ker smo bili srčni in pripravljeni. Takrat smo spoznali tudi prijatelje, med njimi mnoge na Korškem – slovensko in nemško govoreče – in v vsej Avstriji.

Na Dunaju sem pred leti vprašal arhitekta dr. Borisa Podrecco, kako bi z eno besedo opisal stanje sveta. "Fluidno," je odgovoril. Da, vse drsi, oprijemljivo se izmika, kraljeta nezaupanje in negotovost. Ker v Sloveniji marsikdo ni ponotranjil osamosvojitve kot priložnosti za višjo kakovost medsebojnosti – osamosvojili smo se, osvobodili pa še ne –, ima polarizacija prosto pot. Državo smo naredili za vse, ampak osamosvojitve le omejeno deluje kot integrator slovenskega duha. Različnost pozdravljam, polarizacije pa ne, ker nam jemlje energijo in nas blokira. Mislim, da se nam mora globlje ponotranjenje osamosvojitve šele zgoditi. Vidim, da se pri mladini prebujata smisel za državo, čeprav je v naši šoli pouk o osamosvojitvi pomanjkljiv, tak, da kar precejšen del mladih sploh ne ve, da smo imeli vojno za Slovenijo. Mi imamo kot narod prihodnost samo, če delujemo kot organska celota. Trenutek v Evropi in svetu je tak – pravi, da bi se tega zavedli. Pri tem imajo vse komponente narodovega telesa svojo vlogo..

#PRIHODNOST #PREŽIVETJE

Tako ne gre več naprej – kaj pa zdaj?

Prelomnost tega časa ima zeleno barvo. To daleč presega ozek strankarski okvir, zeleno morajo danes misliti tudi rdeči, modri, rumeni itd. Seveda zelena ne more biti samo Nemčija, samo Evropa, temveč smo dejansko pred skupnim velikim globalnim zasukom. In tukaj ima Evropa vnovič priložnost in odgovornost, da odigra svojo posebno poslanstvo. In to vertikalno in horizontalno – to pomeni, da mora cela ta velika preobrazba v brezogljicho poslovanje – proč od bencinskih motorjev, tja k elektriki in vodiku – potekati tako, da bo novo kar se da brez bolečin in blokad nadomeščalo staro. Infrastruktura se mora postavljati na novo hkrati po vsej Evropi, drugače bomo dobili nove meje. Samo za primer: ne boš več šel na dopust na Jadran, če tam ne bo zad ostne preskrbe z električnimi črpalkami. Pri tem vprašanju smo res v skupnem čolnu, zato ta čas potrebuje evropski »skupaj« in tudi globalni »skupaj«. Pri tem ne gre samo za obnovljive vire energije in pokop premoga, temveč za splošno spremembo razvojne paradigme, pri čemer ne smemo pozabiti na zdravje in socialne vidike.

Pripravljenost za večje spremembe bo možno razviti samo, če bodo vrednote dobile spet večjo veljavo. Odkrito rečeno, te pripravljenosti v Evropi trenutno ne vidim, saj imajo besede, kot so identiteta, kultura, vera, solidarnost in še kaj, v Srednji Evropi drugačen pomen kot v Zahodni Evropi. Na žalost Zahodna Evropa premalo razume in upošteva, da imamo različne kulturne, socialne in zgodovinske izkušnje. Zmeraj so prebojem v tehniki in znanosti sledile kulturne posledice. In tu zaskrbljeno opažam, da se glavni ideološki tok obrača izrazito proti identiteti.

Čas Slomška, začetek Mohorjeve, je bil čas identitete, čas prebujenja. Z vsem spoštovanjem do različnosti se sprašujem, kaj imamo od tega, če govorimo o več kot šestdesetih spolih. Ali če je spol zadeva osebne poljubnosti. Prepričan sem, da pomeni ignoriranje ali relativiziranje identitet bližnjico do manipulacije in totalitarizma.

Globalizacija “narodnega” ne ukinja, z vso tehnično ponudbo ga postavlja samo v nov okvir. Identitete in duše se ne da digitalizirati. V vetru globalizacije bo preživel tisti, ki bo dovolj zakoreninjen, bo vesel čudeža svoje eksistence in bo ponosen na to, kdo je – velja za osebe in narode. Pa smo spet pri Mohorjevi.

#POVRŠJE #GLOBINA

Kako vpliva digitalizacija na naše življenje?

Digitalizacija nam ponuja možnosti, ki jih še pred nekaj leti nismo slutili, ne zagotavlja pa sama po sebi tistega, iz česar bi rasli. Ločujem med razvojem in rastjo. Razvoj je lahko na račun drugega, rast je organska.

Naj navedem le majhen primerček s področja komunikacij – zadnjič sem prvič na socialnem omrežju Facebook videl, da je nekdo napisal nekaj stavkov v rezijanščini. To je bil požar – ljudje so delili, še kdo drug je dodal kako besedo in kar naenkrat je ta rezjanščina, skoraj pozabljeni jezik, postal uporabna zadeva. Zato v tem času bolj kot kadar koli velja – če imaš dobro idejo, lahko podreš v nove sfere. Če lahko samo z enim prstom migaš v invalidskem vozičku, lahko druge navdušiš s svojo mislijo, fotografijami ... Danes lahko brez posebnega napora deliš z drugimi, ki ti nekaj pomenijo, nekaj, kar tebi veliko pomeni. Kaj pa boš delil, seveda ni zadeva tehnike, vsebino si moraš izmisliti sam. Problem razdalje je tehnično rešen. Toda razdalja med jaz in ti ni zadeva tehnike, ampak odnosa. Tu nam gre vedno prav od rok. Toda ne bodimo malo-dušni – verjamem v milost, da se najdejo ljudje, ki zadeve spravijo naprej, da se zgodijo stvari, ki jih nismo pričakovali. Saj na Koroškem sami poznate primere, ko kdo iz tretje generacije sprašuje – zakaj pa jaz ne razumem in znam slovensko?

#DIGITALIZACIJA #PRIHODNOST

Ali nas je pandemija kaj naučila?

Jaz uživam v dostopnosti do vsebin, ki so bile nekoč nedostopne. Zdaj se lahko na spletu učim igrati na inštrument, lahko pišem in objavljam knjigo, lahko delam konference in še kaj bi lahko naštel. Ta problem dostopnosti do vsebin je dejansko odpadel, saj nam tehnika omogoča in krepi ta del odnosnosti do sveta. Ravno pandemija pa nam je hkrati predočila, kako globoka je naša potreba po drugem, po sočloveku, po telesni bližini. V tej dvodimenzionalnosti digitalnega odnosa si pač omejen, navsezadnje je tehnika le nevtrarno sredstvo, za poglobitev človeškega odnosa potrebujemo več.

Izzivi za mlado generacijo so danes hujši. V Evropskem parlamentu sem bil nekoč znan kot »mister health«, bil sem tudi »gospod rak«, ker sem vodil parlamentarno skupino z boj proti raku. Že zaradi tega lahko rečem: preboj v zeleno miselnost bo uspešen samo, če bo vodil do več zdravja. To bo velik boj, kajti s to kemizacijo hrane in pijače postajamo vedno bolj neodporni. To pojevanje odpornosti lahko zelo dobro opazujemo pri čebelah, od katerih je odvisno vsaj tričetrto odstotkov hrane, ki jo uživamo. Zato se bo treba zelo ozreti nazaj k zakonom narave. Vse to, kar je danes na dnevnem redu – biološka hrana, organsko obdelovanje polj –, vse to sem imel pred šestdesetimi leti v moji vasi. Ni bilo gnojil, ni se škropilo drevja in tako naprej. Čaka nas velik premik nazaj k naravi. Nekateri v Sloveniji pravijo, da po osamosvojitvi ni več velikih tem. Jaz pravim: osamosvojitve smo naredili, da bomo začeli z velikimi temami. Lahko začnemo kar pri vprašanju, kakšno prihodnost ima narod, ki nima veselja do življenja.

#IZOBRAŽEVANJE #TALENTI

Kdo je dober učitelj/dobra učiteljica?

Dobrega učitelja naredi veliko spoštovanje do učenca, v tem duhu, da iz njega ne dela svoje kopije ali svojega posnetka, ampak da odkrije in

pomaga razvijati v njem tisto, kar je on, kar je bistvo njegove identitete in njegovih sposobnosti. Jaz sem to najbolje spoznal v šoli solopetja.

#ČAS #PROSTOR

Kam gremo? Kje je prostor Mohorjeve?

Mohorjeva ni izgubila svojega poslanstva. Ne doživljamo samo napadov na identiteto, kulturnega boja, negotovosti, uveljavljanja politike kot le igre moči. Doživljamo čase nove nepismenosti. Ena od napredujočih je dialoška nepismenost. Zato ima založba tudi ob modernih sredstvih in v času pospešene digitalizacije še vedno veliko poslanstvo v Slomškovem duhu. Tudi danes je treba razumeti, kje smo, kaj se dogaja in kaj nas kot osebe in skupnosti lahko vodi v rast in sožitje. Tudi danes je treba bogatiti s pravimi vsebinami tako imenovane »široke ljudske množice«. Zelo sem vesel, da celovška Mohorjeva namenja tolikšno pozornost državotvornemu dogajanju, ljudem v Sloveniji in vsemu slovenstvu. Hkrati pa ima, zlasti celovška Mohorjeva, to osmotsko poslanstvo, da nagovorja tudi nemško govoreče. Mohorjeve bi morale ostati zveste osrednjemu poslanstvu, ki bi mu jaz danes rekel: slovenstvo, krščanstvo in demokracija – z mislijo na resnično združeno Evropo, ki temelji na spoštovanju dostojanstva njenih ljudi in narodov. Vesel bi bil, če bi bile vse tri Mohorjeve iz Slomškovega duha sposobne skupnih imenovalcev, tudi skupnih projektov v dobro skupnosti, zaradi katere je pred 170-imi leti nastala.

Hvala Ti, draga slavljenka, za besede iz milijonov knjig, za luč omike, za duha, ki nas je krepil kot skupnost.

Sprejmi iskrene čestitke za Tvojih 170 let!

*Preboj v zeleno miselnost bo uspešen samo,
če bo vodil do več zdravja.*

Tone Rode

Med časom in prostorom

**Misli založnika, kako združiti
tradicijo z inovacijo**

Tone Rode
direktor založniške hiše
Družina v Ljubljani in
pisatelj

#ČAS #PROSTOR

Kam gremo?

Če potegnemo časovni lok vse od ustanovitve Mohorjeve do danes, lahko hitro ugotovimo, da so se v tem obdobju zgodili neverjetni, skoraj nedoumljivi zgodovinski premiki. Kaj vse se je zgodilo v 19. in 20. stoletju! Pomislimo samo na katastrofo, ki so jo povzročili totalitarizmi in vzvodi, ki so jih omogočili. Ljudje, družine, narodi so v obdobju nekaj generaciji morali pretrpeti sunkovite prehode iz enega družbenega sistema v drugega, na lastni koži so občutili, kako so se premikale meje, kako so nastajale in v zgodovino odhajale države, v katerih so živeli. Vse to pa se je dogajalo v okviru nekih drugih, nič manj pomembnih tektonskih sprememb na področju znanosti in tehnike, vse od parnega stroja prek vzpostavitve množične proizvodnje ter industrijske revolucije pa vse do vzpona komunikacijske in informacijske revolucije ter digitalnih tehnologij. Zdaj pa smo verjetno že sredi novega, morda še bolj usodnega in daljnosežnega preobrata v zgodovini človeštva in njegovega razvoja, saj nove tehnologije in povezovanje dognanj z različnih področij, kot so umetna inteligenca (AI), internet stvari (IoT), genski inženiring, povezovanje računalnikov z možgani, 3D-tiskanje in kvantno računalništvo, že brišejo meje med telesom in strojem, med biološkim in informacijskim svetom. V zgodovini se na polju razvoja znanosti vseskozi pomikamo v smeri pomanjševanja, prodiranja v mikroskopsko stvarnost, iz materialnega v nematerialno. Samo pomislimo, na primeru običajne pisalne mize izpred nekaj desetletij v primerjavi z današnjo, koliko različnih fizičnih orodij so že nadomestile aplikacije na mobilnem telefonu. Tako vsak dan opažamo, kako v naše življenje vse bolj posega digitalizacija, kako se mnogo dejavnosti seli s področja materialnega na področje energije, iz materije v breztelesnost, v informacijo. Kdor veruje, za temi procesi že skoraj sluti in zaznava, kako v ozadju vsega obstoječega in bivajočega deluje Božja stvariteljska Beseda. V dobrih dvesto letih smo prešli s koncepta Newtonove predvidljive fizike vidnega sveta na skrivnostno prepletenost materije, energije in informacije. Do programske kode v stvarstvu. Če hočete, do ustvarjalne besede. Tudi tisti, ki ne veruje, danes na neki način doživlja, kako je svet, v katerem živimo, svet, ki ga je Nekdo izrekel in se uresničuje v času. Menim, da je

to dober namig, da poskusimo doumeti, v kateri smeri se v svojem razvoju premika človeška zavest.

#VIZIJA #EVROPA

Kaj to pomeni za človeka? Kaj za slovenski narod?

Prej omenjeni trend me spominja na misel, ki jo papež Frančišek pogosto uporablja, vse od začetka svojega pontifikata: čas je pomembnejši kot prostor. Ta izraz se pojavi v okrožnicah in apostolskih spodbudah in nakazuje papeževo vizijo o tem, kako je dobro živeti.

Koncept teritorialnosti, torej prostora, je v 19. in 20. stoletju močno zaznamoval evropsko zgodovino. Imeti, posedovati, nadzorovati vedno pelje v boj z drugim, v željo po obvladanju in premoči, v prepričanju, da nekaj lahko dobim samo tako, da to drugemu vzamem. To je bila in je logika vojn in revolucij, tudi v našem delu sveta. Tehnološka, moderna civilizacija je tudi obsedena z obvladovanjem prostora ter s tem povezano nujno rastjo blaginje in gospodarstva. Naša civilizacija tudi čas pojmuje kot katero koli drugo blago, »commodity« (*time is money*), ki ga je mogoče pretvoriti v dobrine, v dosežke v območju prostora.

V konceptu, kjer prevladuje zavest dimenzije časa, pa se to obrne na glavo. Čas je človekov največji izziv. Vsi, generacija za generacijo, smo neobhodno del spreveda skozi njegovo področje. Čas neprestano teče. V njem ni mogoče najti trdne opore, ni ga mogoče obvladati. Midva sva, vsi smo skupaj v času. Čas lahko samo delimo z drugimi. Ko pa ga delim, nihče nič ne izgubi. In ker je čas usmerjen v večnost, je tudi vedno neskončen, je usoda nas vseh. Če sem lastnik prostora, sem tekmeč drugih bitij za isti prostor, ker pa živim v istem času, sem samo njihov sodobnik in sopotnik. Če vprašanje obvladovanja prostora vodi v obvladovanje, v ovekovečenje slave prek inženirskih in arhitekturnih čudes (piramide), pa je višek območja časa njegovo posvečevanje.

In tu se že nakazuje, kaj nam hoče s tem povedati papež Frančišek. Ta misel ni izvirno njegova, temveč izhaja iz judovske tradicije. Mojstrsko

jo opisuje rabi Joshua Heschel v svoji čudoviti knjigi *Sobota* o posvečevanju Gospodovega dne. Avtor razmišlja o tem, kaj je za Jude pomenilo uničenje Jeruzalemskega templja, zemskega bivališča Jahveja. Tempelj je Judom skozi stoletja središče njihove vere, njihovega hrepenenja in mišljenja. Ko pa so v letu 70 Rimljani uničili Jeruzalem in z njim tempelj, kaj jim je ostalo? Lahko bi nastopilo razočaranje, popolno razsulo in obup. Izgubili so tempelj v prostoru. Vendar so prek te bridke izkušnje spoznali, da imajo dragocenejši tempelj – v času. Soboto. Čas obredov in molitve. Čas za srečanje s sočlovekom in Bogom.

Ta misel, ki izhaja iz judovsko-krščanske tradicije, je danes še bolj aktualna kot kadar koli poprej. Na geopolitični ravni se to izraža v zavesti, da svet dejansko postaja vse manjši. Da smo vsi na istem čolnu. Da smo vsi zemljani soodvisni in soodgovorni za naš planet, za podnebje, za naravne dobrine, za živalski in rastlinski svet, za osnovne življenjske pogoje prav za vsakega človeka. Na naši celini je prav takšna miselnost omogočila nedoumljiv preobrat v političnem, gospodarskem in družbenem življenju. Z idejo Evropske zveze, smo po zaslugi prav takšne vizije evropskih ustanovnih očetov, vernih kristjanov, uspeli preiti iz logike obvladovanja prostora v logiko skupnega življenja v času. Iz nenehnih vojn v sodelovanje.

Če to razmišljanje prenesemo na Slovence in slovenstvo, hitro vidimo, da nikoli nismo mogli narekovati poteka zgodovine. Da nismo nikoli bili osvajalci območja prostora. Trpeli pa smo posledice takšnih teženj drugih, okusili smo temne plati takšne skupne zgodovine, nemalokrat na strani zatiranih. Tako so se kar vrstile preizkušnje: preganjanja, poskusi uničenja naše kulture, totalitarizmi, ki so nas pahnili v izkušnjo bratomorne vojne in revolucije, izseljenstvo, izkušnjo drugorazrednosti v zamejstvu in še bi lahko našteval. Marsikaj torej, kar bi nas mogoče celo upravičeno lahko navdajalo z malodušjem in zagrenjenostjo, v danes tako moderno viktimiziranje samega sebe, če se ne bi zavedali duhovne poti, ki nas je prek spoštovanja svojega jezika in kulture, prek zavesti skupnosti pripeljala do demokratično izražene volje po samostojni lastni državi in uspešni obrambi njene suverenosti, neodvisnosti in demokratičnosti.

Izkušnja slovenskih zamejcev, izseljencev in kasneje tudi beguncev pa je vzporedno šla po poti, ki še spominja na izkušnjo Judov s porušenjem templja. Izseljenci, ki so izgubili domovino, begunci, ki so morali vse pustiti za seboj, so se oklenili smo tistega najbolj bistvenega: svoje vere in kulture. Ta izkušnja izgube območja prostora jih je na poseben način pripravila za življenje v območju časa.

Oton Župančič je, podobno kot Heschel, s svojo Dumo leta 1908 spomnil na to, da je čas pred prostorom:

*Kje, domovina si? Ali na poljih teh?
Še pod Triglavom, okrog Karavank?
Ali po plavžih si, ali po rudnikih?
Tu? Preko morja? In ni ti meja?*

*Hotel nekdanj sem, da bi se razširila,
Da bi razpela svoj krog čez zemljo –
Glej, in zdaj vidim: silna, brezmejna si,
v daljo, kot seme razsipaš svoj plod.*

Tako so nas te trpke izkušnje blagoslovile z dragocenim pridobljenim vedenjem in širšo zavestjo. Pripravile so nas za neodložljivo poslanstvo, ki ga imamo v tem delu Evrope. Tu mislim na vizijo Lamberta Ehrlicha, ki je leta 1933 na Svetih Višarjah, blizu nekdanje soške fronte, preroško izrekel te besede o nalogi Slovencev na zemlji, kjer živijo: *“Ob temeljih te svete gore se stikajo tri poglobitna evropska plemena. Njihovi valovi, prihajajoči od juga, severa in vzhoda, bi udarili prav tu. Romani, Germani in Slovani bi prav tu skušali riniti drug drugemu mejnik nazaj. A naši očetje so bili modrejši od vojskovodij in politikov, Namesto mejnika so med tremi narodi postavili cerkev. To je edini mejnik v Evropi, ki narodov ne ločuje, ampak jih združuje.”* Danes je takšen mejnik celotna Slovenija. Le ta pa, po Ehrlichovi viziji, ne sme biti ne eno, ne drugo, ne tretje. To nalogo bo mogla Slovenija izpolnjevati le v svobodi, ne pod gospodarjem z juga ali severa, vzhoda ali zahoda. Ehrlich je prepričan, da je »takšna Božja volja«. Slovenija mora ostati mejnik, ki druží, kakor Svete Višarje. Naj bo most in stičišče narodov in kultur.

Pri tej viziji imajo vlogo vsi Slovenci: tako tisti, ki živijo v matični državi, kot oni, ki imajo dom v zamejstvu ali izseljenstvu. Tako je to izrekel prof. France Bergant v pridigi za Slovence v Argentini leta 1990 na romanju v Lujan: »... *Naše poslanstvo še ni končano. V osrčju Evrope se gradi nova Slovenija, ki bo drugačna, kot je bila v zadnjem pol stoletju, pa tudi ne bo taka, kakršna je bila pred vojno. Kam s »Slovenijo v svetu« v takšnih razmerah? V očeh mnogih, ki nas opazujejo od zunaj in verjetno tudi sami sebi se bomo zdeli kot muzejska zanimivost, kos stare Slovenije v narodnem in verskem oziru. In morda je ravno v tem zadnja velika naloga našega dolgoletnega pričevanja. Narod, ki nima muzejev ali se zanje ne zanima, je narod brez korenin, brez zgodovine, brez kulture, brez duše. Slovenija, ki nastaja, bo morala pogledati v ta svoj muzej, ne zato, da bi iz njega kopirala stare oblike, ampak zato, da pod naplavino teh 45 let slovenstvu in krščanstvu tujega grušča odkrije svojo lastno rodovitno zemljo, svoje pristne korenine in duha. Ako je v tem naša sedanja naloga v razmerju do Slovenije – kot sem prepričan, da je – potem imamo močan razlog, da vrednote, ki so bile vsa ta leta smisel in upravičenje Slovenije v svetu, še bolj poživimo in pokažemo v kar najlepši luči, ne v lastno hvalo, temveč v globoki ponižnosti, kajti nič ni bolj odvratno in odbijajoče kot bahava krepost.*«

Bergantova in Ehrlichova vizija kažeta v isto smer kot daljnosežna misel pobudnika in ustanovitelja Mohorjeve družbe, bl. Antona Martina Slomška sredi 19. stoletja: "*Sveta vera bodi vam luč, materni jezik pa ključ, do zveličavne narodove omike.*" Slomšek pred obvladovanje prostora postavlja procese v času, ki izhajajo iz naše vere in besede in nas skupaj usmerjajo v zveličavno večnost.

Prepričan sem, da je to enkratna, presežna vloga Slovenije in slovenskega naroda. Na tem stojimo ali pademo. Da smo v Evropi in svetu aktivni dejavniki preseganja logike izključevanja v prostoru, v katerem lahko samo imamo, posedujemo in nadzorujemo. Da spodbujamo zavest dimenzije časa, v katerem lahko smo drug ob drugem, v katerem lahko delimo, usklajujemo in sobivamo.

#OBROBNOST #IDENTITETA

Zakaj se z robov vidijo zadeve ostreje?

Poudariti moram, da sem sin izseljencev. Emigracijo, še več, nehoteno begunstvo, bi lahko izseljenci razumeli samo kot izgubo, kot veliko krivico in vzrok nikoli zaceljenih ran. To bi jih lahko navdajalo celo z željo po maščevanju, po dosledni poravnavi krivic in trpljenja. Oko za oko, zob za zob. Lahko bi tudi zapadli malodušju in se pogreznili v vseživljenjsko žalovanje. Vendar, ko so, kakor Judje v 1. stoletju, v duhu vere spoznali, da se nič v življenju ne more popravljati za nazaj, da gre tok časa samo naprej, ko so to žrtev darovali in se je odrešili, so doživeli spoznanje, ki v resnici bogati in osrečuje, ker življenju resnično daje smisel.

V daljnosežnih idejnih procesih imajo zelo pomembno vlogo misleci, intelektualci, literati, vsekakor pa tudi mediji in založbe, ki te ideje in širijo. Tako nas je Zorko Simčič s citatom (Cours de philosophie, Charles Lahr) leta 1988 učil na sobotnem visokošolskem tečaju v Buenos Airesu: *»Nekateri pravijo: Kaj se kdo briga za misli sanjačev (pesnikov) in sanje mislecev (filozofov)? To je zmota. Filozofija vodi svet, četudi svet tega ne ve. Razpor interesov in strasti utegne zakriti pot idej, a ideja nadaljuje svoje delo. Kajpada v svoji visoki abstraktnosti (misel sanjačev in sanje mislecev) nima neposrednega vpliva. Toda ideje ne ostanejo gori. Po romanih in pesmih, po govorih in časopisih prehajajo iz višin vede med mase, kjer se popularizirajo in segajo globlje in globlje, da rode ali sadove življenja ali sadove smrti. Največji dogodki so le ideje v dejanju, udejstvovane ideje. Vse je iz idej, ni moč tega dovolj poudariti, je dejal Lammenais, vse je iz idej: nravi, slovstvo, ustava, zakoni, blaginja ali nesreča držav, kultura in barbarstvo in vse usodne krize, ki uničujejo ali presnavljajo narode.«*

Nekdo je rekel, da je emigracija avantgarda naroda, podobno je tudi z zamejstvom. Izkušnja mejnega je v tej luči nekaj izjemno dragocenega za celotno narodno telo. Gre za nekaj, kar matična Slovenija – ki ji ni treba iti do roba, do periferije, do ostrih robov stvarnosti – morda ne bo nikoli sama od sebe doživela. Lahko pa jo plemeniti in v to zavest poslanstva uvaja izkušnja zamejstva in izseljenstva.

V tem okviru ima posebno vlogo prav Mohorjeva. Ta naša prva slovenska založba je šla skozi mnoge izgube in življenje na obrobjih. Po burnih časih zgodovine je trpela pod nasiljem treh totalitarizmov: fašizma, nacizma in komunizma. Po sili razmer se je morala razcepiti v tri veje, tako da je danes znana kot Celovška, Goriška in Celjska. Hkrati pa je danes verjetno edina založba v Evropi, ki na višarski način lahko združuje tri narode v sebi. Močno usidrana v slovenski identiteti je lahko most med romansko, slovansko in germansko kulturo. Obogatena s to izkušnjo lahko, trdno drevo s tremi vejami, uspešno uresničuje Slomškovo in Ehrlichovo poslanstvo.

Dobre temelje za to je sicer dobila že ob ustanovitvi. Široko obzorje delovanja, ljudskost, zvestoba do jezika, vera brez klerikalizma, nepolitičnost, skrb za razvoj družbe in dobrobit človeka. Vizija Slomška, ki korenini v veri in kulturi, je skladna, kot sem že rekel, s Frančiškovo vizijo, da je čas nad prostorom. Slomšek gleda na življenje od konca nazaj, s perspektive večnosti, iz dejstva odrešenja. Iz tega trdnega gledišča se ozira na časovno obdobje življenja na svetu, skozi katerega želi pripejljati vsakega človeka, predvsem pa svoje rojake Slovence, do zveličavne omike. V svojem narodu želi obuditi vse potenciale njemu lastne identitete, želi, da v toku časa iz svojih danosti postane resnično to, za kar je poklican. Pri tem mu v pomoč zagotavlja orodji: krščansko vero in slovensko besedo.

#ČAS #PROSTOR

Kako danes živeti Slomškovo vizijo?

Vendar, kako uresničiti Slomškovo in Ehrlichovo vizijo? Ali ne zveni vse to preveč naivno ali pa velikopotezno? Mogoče celo preveč nadnaravno in nič zemeljsko? Tu gre ne nazadnje za nikoli končano delo, napor, ki verjetno nikoli ne bo poplačan z objektivnim doseganjem merljivega kazalnika. Pa vendar se moramo vseeno stalno spraševati, kdo smo in zakaj smo tu. Papež Frančišek trdi, *“da smo torej le tedaj vedno bolj rodovitni, ko si prizadevamo za spodbujanje procesov, ne pa za obvladovanje vzvodov*

moči» (*Laudato si*). Načelo, da je čas pomembnejši kot prostor, pa nam, po papeževih besedah *“dovoljuje delovati dolgoročno, ne da bi hoteli za vsako ceno dosegati takojšnje rezultate./.../ Gre za to, da pospešujemo dejanja, ki proizvajajo novo živahnost v družbi in pritegnejo tako ljudi kot skupine, ki jih ženejo naprej, da bi pri pomembnih zgodovinskih dogodkih obrodili sad.”* (*Evangelium gaudium*) Tako v času lahko samo zagajamo postopke in procese ter ustvarjamo odnose. Dejansko sejemo, žetev pa prepuščamo Bogu.

Takšne procese Mohorjeva že pospešuje v vseh svojih različicah. Ustvarja priložnosti za čezmejno približevanje in pogovor. Skrbi za utrjevanje slovenske zavesti znotraj in zunaj meja slovenske države. Lahko pa bi šla še dlje v uresničevanju višarske vizije ter postala še bolj trden most med tremi kulturami, v katerih je sama domačin. Če bi se vse tri Mohorjeve povezale v takšno skupno vizijo, bi postale edinstven svetilnik kulture in duhovne omike, kakršnega verjetno ni v vsej Evropi. Katera druga ustanova na svetu pa ima v genih vero in identiteto, hkrati pa je doma v vseh kulturah, med katerimi je poklicana biti vez in most?

#POSREDNIŠTVO #ODPRTOST

Kako biti blizu ljudem?

Identiteta Mohorjeve je globoko krščanska. V krščanstvu, v katoliški veri so vsebinski temelji za razvoj osebnega kakovostnega življenja. Kristus je vzor, je ideal življenja v polnosti smisla. Kako ta vzor predajati naprej v jeziku, ki ga bo razumel sedanjí človek? Vse naše delo mora izhajati iz resničnosti vsakdana. Iz stisk, vprašanj, vsakodnevnih skrbi, veselja in sreče ljudi. Že ustanovitelji so nakazali, da bo Mohorjeva vsestranska, ne klerikalna, vendar katoliška, nepolitična, vendar blizu življenjskim vprašanjem slovenskega človeka. Iz upravljanja zemlje – prostora je Mohorjeva takratnega kmeta, ki je imel pogled z razlogom stalno pragmatično uprt v preživetje, posest in upravljanje, dvignila v kakovostno osmišljanje časa. Katera druga slovenska ustanova pa je bila še kdaj kasneje v

zgodovini bliže ljudem? Katera ima tako dolgotrajna in še danes veljavna izhodišča? Ta načela nedvomno veljajo še danes, le potrebe in okoliščine človeka so morda drugačne in s tem so tudi potrebna druga orodja za stik z ljudmi ter za uspešno opravljanje poslanstva.

Vloga medijskih hiš in založb gre danes v nasprotni smeri spletnih iskalnikov in logike socialnih omrežij. Iskalniki, socialne platforme s svojimi algoritmi in lovljenjem na klike v nekem smislu pačijo in hromijo internet. Menim, da moramo mediji in založbe s svojo dolgoletno izkušnjo »klasičnega novinarstva in uredništva« oplemenititi digitalni svet. Tu je ključna vloga urednika, vloga poznavalca, ki z izkušnjo, občutkom in izobrazbo ve, kaj je za bralca lahko relevantno in kaj ne. Medijske hiše in založbe imamo še vedno vlogo posrednika, vendar gre tu za zavestni človeški vmesnik, ne za avtomatiziran in uniformiran algoritem. Slednji po navadi ponuja samo vse več podobnih predlogov, ki lahko podkrepijo le bralčeva predhodna prepričanja, kar pa ga vedno bolj zapira v mehurček, v svet, ki se dan za dnem počasi zmanjšuje. Če pogledamo nazaj, v čas zlate dobe dnevnih tiskanih časopisov, pogrešamo kritičen izbor prispevkov ter vsekakor širšo izpostavljenost različnim pogledom in mnenjem, kot jih lahko ponudita Facebook ali Twitter. Naloga takšnih ustanov, kot sta Mohorjeva in Družina, pa je bralcem, poslušalcem, gledalcem prek uredniškega sita odpirati nove svetove, čezmejna spoznanja, raznolikost idej in pogledov. To poslanstvo pa lahko uresničijo samo posredniki, ki jim uporabniki zaupajo. Zato so bližina, domačnost, zaupanje največji adut regionalnih medijskih hiš. Le v zaupanju lahko ustvarjamo skupnosti, jih vzdržujemo, širimo, razvijamo in bogatimo. Izhajajoč iz potreb, dvigamo ljudi ter jih spodbujamo, da postanejo najboljša različica samih sebe. Ne vzvišeno, vendar z zahtevnostjo, z željo, da gremo dlje od samega pričakovanja ljudi, hkrati pa ohranimo povezanost z njihovo resničnostjo v vsakdanjem življenju, da govorimo jezik, ki se zna dotakniti srca in duha ljudi.

#IZOBRAŽEVANJE #TALENTI

Kdo je dober učitelj/dobra učiteljica?

Dober učitelj, dobra učiteljica je tisti, ki se zaveda, da je vsak človek, ki ga ima pred seboj, enkrat. Da je vsak učenec zaklad edinstvenih talentov, takšnih ali drugačnih. Učiteljeva vloga je otroku pomagati, da te lastne vrline in sposobnosti v času izobraževanja odkrije in jih začne razvijati. Osebnostno zato nisem preveč navdušen nad poklicnimi srednjimi šolami, ki so pogosto prežgode in preozko vsebinsko usmerjene v specifično področje znanosti, saj človeka prerano ukalupijo v vlogo orodja za zadovoljitev potreb družbe ali gospodarstva. Izobraževalni sistem, ki mi je blizu, pa je takšen, ki posameznika spodbuja k temu, da postopoma odkriva, kdo je in kakšna je njegova vloga na tem svetu. To razumevanje večplastnosti človeka je v slovenskem šolskem sistemu premalokrat prisotno. Izhajati bi morali iz predpostavke, da je prav vsak človek, vsaj na nekem področju nadarjen, naloga vzgojno-izobraževalnega sistema pa je pomagati otroku to nadarjenost, te vrline in sposobnosti odkriti in jih razviti. Zato zna dober učitelj predvsem poslušati in opazovati, se resnično zanimati za osebo, v posamezniku vidi subjekt, človeka z dostojanstvom. Z občutkom, ki upošteva, da je vsak človek ustvarjen po Božji podobi in v sebi nosi odsev neke Njegove lastnosti.

#BRANJE#KNJIGE

Kako otrokom posredovati lepoto branja?

Mislim, da predvsem z zgledom. Doma vsi radi beremo. Ponosni smo na svojo skupno bogato knjižnico. Knjige so povsod po hiši. Zato nama z ženo Kristino najinih petih otrok ni bilo nikoli treba posebej spodbujati, da bi brali knjige. Pri kakšnem od otrok sva morala celo postaviti stroga pravila v pogledu skrajšanja časa za branje, saj je to včasih že mejilo na zasvojenost ;). Je pa dejstvo, da knjige danes niso edino veljavno orodje za širjenje obzorja duha in srca. Jasno je, da so, bodisi tiskane, zvočne in digitalne, danes samo eden izmed možnih virov znanja. Spletni članki in blogi, filmi, YouTube programi, podkasti – vse to

se danes samoumevno prepleta in ponuja edinstvene, v preteklosti neslutene možnosti, da se v neko tematiko lahko poglobiš izčrpno in obsežno. Kljub temu pa sem še vedno prepričan, da je knjiga na tem področju še vedno najmočnejša, saj omogoča skoncentrirano poglobljanje v zveržen in neprekinjen daljši tok misli. V tem smislu npr. verjamem, da je veliki večini teh, ki so si ogledali film Gospodar prstanov, hkrati pa prebrali knjigo, bolj všeč knjiga. Po mojem mnenju knjiga preprosto v tej bitki skoraj vedno zmagaja, saj človeku ob branju odpira v svet lastne domišljije. Branje knjig je v času, ko smo vse bolj zmožni le hipnih odzivov na naslove spletnih člankov ter na kratke stavke z 200 znaki s socialnih omrežij, celo kar protikulturno in subverzivno dejanje, ki našo človeško notranjost ščiti pred poplitvenjem.

#POVRŠJE #GLOBINA

Kako vpliva digitalizacija na naše življenje?

V negativnem smislu zagotovo spodbuja razpršenost, pomanjkanje koncentracije. Navidezno sem obveščen o vsem, vem pa nič, saj pogosto vse skozi ostajam samo na površju. Hkrati mi pa ta ista tehnologija omogoča, da če se želim v nekaj poglobiti, to lahko storim zelo izčrpno, do zavidljivih globin in detajlov. Ta luksuz bi si v časih pred digitalizacijo lahko privoščili le redki ter z dosti večjimi napori. Vsa ta nova orodja so nedvomno demokratizirala dostop do informacije. Trditi, da so to samo površna orodja brez globine, je neutemeljeno poenostavljenje. Tu smo spet soočeni s pomembno posredniško vlogo medijev in založništva. V informacijskem preobilju so zanesljivi viri izbora informacij ključnega pomena, če hočeš, da ti ta novi komunikacijski svet koristi pri osebni rasti ter intelektualnem razvoju. Kot zahteven uporabnik vsebin potrebujem zaupanja vredne posrednike, ki me razumejo, ki vedo, kdo sem, in ki mi pomagajo najti to, kar me dviga, izobražuje, navdihuje, izpopolnjuje. Založbe bi morale danes v nekem smislu biti "Google" za tiste ljudi, ki si želijo poglobljenega preučevanja in osmišljanja stvarnosti. Postati bi morale izhodiščna točka za tiste, ki želijo iz morja informacij izluščiti tisto, kar je vredno. Ko se bo vse še bolj samo razvrščalo prek

iskalnih algoritmov in všečkov, mi bodo samo dobri in zaupanja vredni mediji znali ponuditi to, kar je za mene res pomembno. Pa ne tako, da mi bodo krojili svet po mojem predvidenem okusu, temveč tudi tako, da me bodo znali izzvati, da bom pogledal čez plot, onkraj svojih miselnih okvirov, predsodkov in interesov. Zato so tudi vsakoletni programi knjižnih založb vrata v nove svetove. Kot založnik moraš poznati svoje potencialne bralce, predvsem pa moraš stalno slediti izzivom časa ter iskati odgovore nanje. To stalno merjene utripa stanja duha, ob tem pa odbiranje in odkrivanje vrednega sredi preobilja informacij so danes ključne naloge založnika.

#ZEMLJA #NEBO

Kako prizemljiti našega človeka?

Mohorjevke so na začetku bile predvsem povesti za preproste bralce. Predstavljate si, kakšno zahtevno nalogo so si zadali takratni založniki: slovenskega kmeta, eksistenčno in čustveno navezanega na njivo, je bilo treba »odlepiti« od prostora, od zemlje. Že res, da so dolgi zimski meseci pripomogli k temu, a dela nikoli ni zmanjkalo. Tega kmeta je Mohorjeva z dostopno knjigo povabila na pot osebnega izgrajevanja in osmišljanja časa, izpraševanja o globljih in poslednjih rečeh. In kmalu se je pogled tega človeka, ki je bil po navadi uprt samo v posestvo, v upravljanje prostora, prvič dvignil v smeri nečesa višjega, v izkušnjo minevanja, v posvečevanje časa. Kakšen čudovit, skoraj nadnaravni uspeh Mohorjeve!

Tudi danes, vsemu tehnološkemu napredku navkljub, ni nič drugače. Če bi Slomškov kredo o veri in jeziku prevedli v sodobno govorico, bi lahko rekli nekako tako: glej, Mohorjeva te bo vedno usmerjala v procese osmišljanja časa, v iskanje smisla sredi zmede, proč od materializma in potrošništva. Misel, ki bi jo danes, kot zelo moderno, navdušeno sprejel marsikdo od mladih, utopljenih v preobilju materialnih dobrin in informacije. Zato je zagotovo ena od najbolj pomembnih vlog sodobne založniške hiše prav ta, da skrbi za soboto v času, za Gospodov dan, ki je zagotovilo naše notranje svobode. Posvečen dan v času (in tudi

trenutek branja je posvečen čas) je zagotovilo, da ni vse podvrženo proizvodnji in učinkovitosti. Civilizacija brez počitka se hitro sprevrže v tiranijo in barbarstvo.

Zato smo katoliški mediji in založniki poklicani biti »nedelja« za človeka. Okno, ki v človeško življenje zre z zornega kota Boga. Priložnost za ponovno počlovečenje človeka, ki ga ohranja v Bogocentrični viziji, saj je le ta zagotovilo njegovega dostojanstva.

#DIALOG #PODATKI

Izzivi današnjega časa za založbe?

Današnji komunikacijski procesi niso več enosmerna cesta, temveč so, tudi s pomočjo tehnologije, zastavljeni izrazito dialoško. To je nov izziv za založniške hiše, tako v neposrednem razmerju do bralca kakor tudi v vmesni vlogi, ki jo ima založba, na relaciji avtor–bralac. Vloga dobrega založništva je, da avtorji pridejo v stik s svojimi bralci, da iz tega stika nastane nova ustvarjalna in dialoška simbioza.

#STARI #MLADI

Kako najti ravnovesje med tradicijo in inovacijo?

V vsaki gospodarski družbi je to mogoče predvsem prek zaupanja med vsemi deležniki. Upravno vodstvo mora imeti vizijo, ambicijo, samoiniciativnost, sposobnost pridobivanja, spodbujanja in razvijanja ustreznih sodelavcev ter za organizacijo delovnih procesov, predvsem pa mora soglašati, »čutiti« s poslanstvom družbe. Ob vodstvu pa je tudi treba vzpostaviti organe, ki bodo zaščitniki tradicije in duha družbe. Na teh temeljih se šele lahko vzpostavi kultura inovacij, *start-up* miselnost. To zahteva odprtost in pripravljenost za mnoge poizkuse in neštete poraze. Pri teh procesih rasti in razvoja pa so ključni dejavniki sprememb predvsem sposobni, motivirani in zavzeti sodelavci. In nič ne bo novega, če

ne bo tudi nekaj novih ljudi. In ne bo razumevanja sveta mladih, če ne bo med zaposlenimi tudi nekaj mladih ljudi. Že iz mojih prejšnjih delovnih izkušenj v tujini vem, kako je v organizacijah potreben »reverse-mentoring«, obratno mentorstvo, pri katerem mladi delijo svoje izkušnje iz svojega sveta starejšim. Če hočeš razumeti, kako razmišljajo mladi, kako se obnašajo in kako uporabljajo nove tehnične pripomočke, nove kanale komuniciranja, če hočeš razumeti čutenje, izzive in stiske mladih, moraš v svoji organizaciji imeti vsaj nekaj delovnih mest, ki jih morajo načrtno zasedati mladi. Štipendije, študentsko delo, so dobro orodje za to. Novi testni projekti, ki potekajo vzporedno z rednimi dejavnostmi družbe. Včasih so bile spremembe na trgu in v družbi bolj počasne, danes pa lahko že v nekaj letih izgubimo stik z utripom naslednje generacije. Zato je ključno, da imamo v podjetju tudi mlade sodelavce, ki nam lahko pomagajo razumeti, kakšen bo naš svet čez pet, deset, morda dvajset let. Za vsako organizacijo je lahko usodno, če nima tega pomlajevalnega gena. To še toliko bolj velja za ustanove, ki svoj uspeh ne merijo samo z gospodarskimi rezultati, temveč stremijo k uresničitvi poslanstva, katerega sadovi bodo vidni šele čez desetletja.

#ZGODBE #POTENCIALI

Kakšno vlogo imajo danes medijske hiše?

Tako mediji kot založbe so najprej in predvsem ustvarjalci, razvijalci vsebin. Poimenovanje »medij« in »založba« v slovenščini žal poudarja predvsem vlogo posredništva, distribucije, omogočanja dostopnosti do vsebin. Ko pa medij ali založnik nase gleda predvsem kot ustvarjalca in razvijalca vsebin, pa se osvobodiš platform in kanalov. Vsebine lahko dobijo različne oblike (fizične ali digitalne), so zapakirane na različne načine (v obliki knjige, zaklenjenega »long-read« članka v spletnem mediju, analize v tiskani reviji ali časopisu, snemane epizode podkasta ali videoprograma) in se distribuirajo in tržijo po različnih prodajnih poteh (po fizičnih in spletnih knjigarnah in trgovinah, socialnih omrežjih, prek naročnin tiskanih publikacij, e-pošte, s pomočjo orodij za »marketing

automation« ali digitalnih »newsletterjev«). Seveda to za medije in založbe kot gospodarske družbe, ki živijo od dobička, tudi pomeni, da morajo na novo zasnovati svoj poslovni model ter morajo, poleg običajnih razviti tudi nove metode monetizacije (poleg kosovnega nakupa izdelka oz. knjige tudi naročnine, prodajo sorodnih izdelkov z razvojem »e-Commerce«, tudi trženje oglasnega prostora, morda organizacijo brezplačnih in nekaj plačljivih dogodkov, morda tudi sistem pridobivanja donacij in podpornih prispevkov). Vse to morajo povezati v celovit marketinško-prodajni lijak, ki bo zveste bralce, poslušalce in gledalce spodbudil h koriščenju vsebin, storitev in izdelkov ter podpori njihovega dela. V primeru družbe, ki jo vodim, Družine, sami sebe vidimo kot ekosistem, v katerem tednik, založba knjig, revije, spletni mediji, fizične in spletne trgovine, turistična agencija in galerija tvorijo integrirano in vsebinsko prepleteno celoto. Naj to razložim na primeru naše turistične dejavnosti, ki je morda navidezno najbolj oddaljena od našega medijskega in založniškega delovanja. Vendar so tudi na tem področju nedvomno tudi vsebine kralj. Klasično logiko turistične agencije – npr. program za določeno destinacijo, tridnevni Dunaj, z obiskom tistih nekaj klasičnih in znanih lokacij in atrakcij – lahko ponudi vsak. Ko pa turistična agencija Trud razvije tridnevni program »Cesarski Dunaj s Karlom in Cito – duhovno potovanje za pare«, takrat šele ponudi nekaj izjemnega, neponovljiv program, ki temelji na enkratni vsebini. Idejo za takšno vsebino je agencija dobila v knjigi, v sodelovanju s knjižnim uredništvom, lahko pa tudi v kakem članku ali v sodelovanju s spletnim uredništvom. Takšen proces razvoja programov in izdelkov se lahko zgodi tudi v obratni smeri. Čisto možno je tudi, da bo kak romarski ali potovalni program povod za kako novo knjižno idejo ali članek. Kakor koli, važno je, da se te ideje prepletajo in se med seboj nadgrajujejo. Tako vsaka turistična agencija v osnovi najprej ustvarja in razvija dobre zgodbe, le tem pa doda dogodke in potrebno organizacijo, da jih potniki ali romarji spoznajo prek obiskovanja načrtovane poti. V meddodelčnem sodelovanju, preletanju idej je skrito še veliko potenciala za prihodnost, sploh če upoštevamo, da imamo organizacije na voljo tudi poslovno, procesno in komunikacijsko tehnologijo, ki te notranje procese lahko podpira, spodbuja in pospešuje.

#DIGITALIZACIJA #PRIHODNOST

Ali nas je pandemija kaj naučila?

Mislim, da nas je naučila predvsem to, da nič ne more nadomestiti osebnega stika, živega telesnega srečanja v skupnem prostoru in času. Zagotovo nas je naučila tudi krhkosti, spomnila nas je na minljivost in soodvisnost. Opozorila je na dragocenost družine, občestev, skupnosti. Nam, medijem in založnikom, je nakazala, da se moramo še bolj zavedati pomena organizacije dogodkov, ustvarjanja priložnosti za osebno srečanje, pogovor in debato, za živi stik naših bralcev, gledalcev, poslušalcev. Nobena tehnologija ne bo nadomestila osebnega srečanja.

#KNJIGE#DOMIŠLIJA

Bo knjiga preživela?

V svetu stalne prepletenosti in izpostavljenosti premnogim hipnim dražljajem, v vrtincu stalne komunikacije in raznovrstnih шумov je knjiga, kot klasični *offline* medij, oaza miru, koncentracije in poglobitve. S knjigo delaš samo na en predviden način. Obračaš liste, dotikaš se papirja, gledaš v tiskane črke, preostalo se dogaja v tvoji notranjosti. S knjigo prek enega samega preprostega kanala osrediščeno vstopaš v glavo, v misli avtorja in z njim soustvarjaš svet, ki ga knjiga ponuja. Branje knjige je verjetno še najbolj primerljivo s pogovorom v dvoje, kot pogovor med avtorjem in bralcem, ena na ena, kot dialog, kot prijetna večerja za dva. Gre za trenutke, ko sva sama, "knjiga in jaz". Kljub vsemu tehnološkemu napredku, sredi vseh teh novih шумov, je ta visokokakovostna izkušnja – ta obred – samo pridobila. Še en razlog zakaj bo knjiga še dolgo živela, pa je ta, da je človek telesno bitje, celota, telo-duh-duša, kljub utopičnemu pričakovanju transhumanistov, da bomo preiščili smrt tako, da bomo nekoč živeli naprej z možgani, priklopljenimi na računalnik. Knjigo imam v rokah, jo čutim, točno vem, kje kaj najdem, se stalno orientiram, se zavedam, koliko sem že napredoval pri branju in koliko mi manjka do konca. Knjiga je najbolj enostavna in elegantna oblika tehnologije posredovanja misli. Med nami je že 500

let in ima pred sabo še veliko prihodnosti. Saj nam ta način sprejemanja vsebin ustreza celo na telesni ravni in se čudovito sklada s tem, kar je resnično človeško.

Monika Novak – Sabotnik

**Na perutih navdušenja
graditi jutrišnji svet**

Monika Novak – Sabotnik

profesorica verouka in
zgodovine na Slovenski
gimnaziji v Celovcu

#KORENINE #PERUTI

Kaj drži – kaj nosi?

Korenine in peruti, ta dva pojma se mi zdita najustreznejša sinonima, kadar govorimo o tradiciji in inovaciji. To velja tudi zame – od doma sem zelo močno zakoreninjena v tradiciji, ki sem jo po eni strani pridobila kot koroška Slovenka, po drugi strani pa jo kot teologinja živim tudi v svoji zdajšnji vsakdanjosti. Ni naključje, da sem študirala zgodovino, ni naključje, da so me pritegnile stare svetopisemske zgodbe – vedno sem bila očarana nad tistim, kar je bilo, vedno sem že hotela vedeti, kdo sem. Seveda pa hočem biti tudi inovativna, hočem, da iz tega, kar ustvarjam, nastane nekaj novega. Če ima ženska doma tri sinove, je tako rekoč prisiljena k novemu, mora intenzivno živeti tukaj in zdaj, mora improvizirati, se razvijati. Za učiteljico se to nato še enkrat potencira. A odločilno je: oboje imam rada, zanesljivost in stanovitnost starega ter poživitev in presenetljivost novega. Ne da moram, smem!

Pri tem pa tako rekoč ustvarim sebe znotraj prihodnosti. Možgani in srce so že tam, še preden se zgodi. In potem se zgodi pot tja. Takrat se začnem razvijati in intenzivno vklapljati. Samo primer: moj otrok ima rojstni dan in hočem ga presenetiti. Kmalu zagrabim rdečo nit dneva, začnjam zbirati, se vživljati v situacije, se tako rekoč vriniti v špranjo. Tako to deluje pri meni. Dokončana podoba je že v meni, delam jo korak za korakom, le bolj pisano, bolj živo.

Kako ravnam z impulzi od zunaj? Tam obstajata dve Moniki. Hitro se pustim navdušiti, po drugi strani pa, če se s tem ne sprijaznim takoj, pogosto postanem zelo čustvena in odklonilna.

#ŽIVLJENJSKE #ZGODBE

Od kod prihajam? Zakaj sem, kakršna sem?

V domači hiši sem gotovo zrasla izrazito povezana z naravo in sočutjem do živali, in sicer vsakršne vrste, od najmanjšega črva do klasičnih domačih živali. Povejmo to bolj poetično: vključenost v stvarstvo v vsej njegovi raznolikosti in obilju. Tudi k temu le majhen primer: vonjave

planšarskih travnikov v teku leta – to je nekaj, od česar me oblije kurja polt od ganjenosti. To intenzivno čutno dožemanje je gotovo plod mojega lepega otroštva, saj mi je bilo podarjenega veliko časa, veliko pozornosti in tudi sproščenosti. Gotovo mi je dala pečat slovenska kultura v širšem smislu, pesmi, običaji, jedi. In še nekaj – čeprav je naša domača hiša ležala tako rekoč na robu sveta, sem že od vsega začetka vsrkala vase prostranost alpsko-jadranskega prostora. Razlog za to je bil, da je bila moja domača hiša del večje posesti Slovenca po rodu, ki je že takrat živel Evropo brez meja in pripeljal v našo odmaknjeno hišo neverjetno raznolike in zanimive ljudi. In tako se je zgodilo, da me je kot dojenčico držala v rokah Ingeborg Bachmann, da sta hodila k nam slikarja Gisbert Hoke in Mathias Kralj. S tem so mi bila vrata v svet vedno odprta. In tako sem tako rekoč že z materinim mlekom dojemala raznoterost jezikov in kultur kot nekaj neverjetno lepega in takega, kar bogati. Imela sem torej neobremenjeno, lepo otroštvo, in šele veliko kasneje, predvsem tudi preko družine svojega moža, sem zavestno spoznala tudi surove, brutalne, krvave zgodbe te pokrajine in njenih prebivalcev.

#OTROCI #PRIHODNOST

Učiti se danes za jutri?

Če tako opazujem svoje otroke – oba starejša sta zdaj s 14 in 17 leti v napetem najstniškem obdobju –, že vidim veliko pozornost do tega, kar se dogaja v svetu, in oba se zavedata, kaj je pomembno. Stvari tudi preizprašujeta, sta kritična, pragmatična, včasih tudi ostroumna. Ne, ne bojim se za to generacijo. Sami vidijo svoje perspektive veliko bolj pesimistično kot jaz. Pri mladih dekletih pogosteje slišim, kako pravijo, da nočejo imeti otrok, ker je svet tako slab, negotov, nesmiseln. To se mi zdi skrb zbujajoče, predvsem zato ker je pandemija to držo še okrepila. Zame je bila pandemija prej darilo. Ta izstop iz običajnega okvira, obilica časa – še enkrat – za druženje z otroki v naši hiši na Jedovci z naravo povsod okrog nas, to je bilo kratko malo nekaj posebnega. Zelo močno me je spominjalo na to, kar sem smela doživljati, ko sem rasla doma.

V sami šoli je seveda digitalizacija dobila zagon, ki bi bil brez teh posebnih razmer najbrž veliko počasnejši. To se mi zdi dobro, saj smo tako dobili možnost, da se veliko naučimo. Kako upravljati s tehniko, kako se med seboj povezovati, kako reševati stvari bolj učinkovito in transparentno? Vse to smo se morali vsi učiti, raje rečem: smo se smeli učiti. Res pa je tudi, da smo pogrešali osebne stike. Sem razredničarka v razredih z učenci in učenkami, ki pravkar prihajajo v puberteto – in takrat je zelo pomembno odkriti, kdo si, preizkusiti nekaj novega, doživeti svoje telo na nov način –, in vse to je možno le v skupini in z resničnim srečanjem v živo. In naenkrat so to otroci, ki sami sedijo v otroški sobi. To ni lahko. Treba je zelo premišljeno poskrbeti, da se socialni stik ne prekine popolnoma. Mi smo recimo enkrat na teden skupaj kuhali – ob sredah je bil dan pice in pašte, takrat je vsak v skupini pokazal svojo pico in med skupno konferenco na Zoomu je vsak ob tem nekaj povedal. To je samo ena od ilustracij, kako je bilo tudi v takih okoliščinah mogoče doživeti in občutiti skupnost.

#VIZIJA #POGUM

Kaj pride po knjigi? Ali sploh kaj pride?

Vizija ustanovnih očetov Mohorjeve, predvsem škofa Slomška, je živa še danes. Če gledam nazaj na svoj dom, potem je bilo tako, da so bile knjige tiste, ki so vsadile nove svetove v naše glave in že v glave mojih prastarih in starih staršev, in predvsem knjige Mohorjeve so bile tiste, ki smo jih brali. In tako se je izoblikovalo nekaj, kar se mi zdi odločilno tudi za današnji čas: vsak človek naj bi si vzel čas za razmislek: Kdo sem jaz? Katere so moje vrednote? Kaj mi je zares pomembno in kaj se je spremenilo? Lahko se zgodi, da stvari, ki so bile še pred desetimi leti neizmerno pomembne, ne pomenijo nič več, ker so se okoliščine spremenile. In potem je potreben pogum, da odložiš staro in si daš nov profil. Pri tem pa ti na poseben način pomagajo knjige. To ima veliko opraviti s srčno kulturo, medtem ko kultura v klasičnem pomenu danes lahko pride do človeka na vse mogoče načine. Celo tako je – marsikaj je takega, kar je

danes mogoče bolje posredovati z modernimi mediji. Primer: mladina ima rada podkaste. Ali obstajajo dobri podkasti v slovenščini? Podkast za fiziko, za kemijo itd., da dobiš občutek za strokovne izraze, za fraze. Jaz vsekakor še nisem našla nobenega. Ali ne bi bila to priporočljiva naloga za medijsko hišo, kakršna je Mohorjeva? Ideja ustanoviteljev, prenesena v današnje čase, seveda pomeni tudi e-knjige, videoposnetke itd. Ravno na področju učbenikov potrebujemo nabrite, zabavne delovne zvezke, ki enostavno zbudijo željo po več. Kljub temu tiskana knjiga ostaja nekaj posebnega, mogoče jo je prijeti, ima viden začetek in konec, skratka: vzeti knjigo v roke ostaja čutno doživetje.

#LASTNA #VREDNOST

Ali raje Fanta kot bezgov sok?

Gre tudi za to, da negujemo občutek lastne vrednosti vsakega posameznika, pa tudi etnične skupine. Moje vodilo je: vidim lepoto v sebi in vidim lepoto v tebi. Sama sebi moram biti nekaj vredna, da sem lahko dragocena tudi za druge. Mi koroški Slovenci smo veliko preveč ponotranjili miselnost podložnikov, ki so se vedno znova prilagajali drugim in zmanjševali svoj lastni jaz. Odtod najbrž tudi zavist, da drugemu nič ne privoščiš – torej obnašanje, ki ga v naši skupnosti žal še veliko prepoznost srečujem. Kako malo cenimo tisto lastno, ki zraste tu, žal vidim ravno v arhitekturi. Koliko je bilo na južnem Koroškem čudovitih starih hiš podrtih ali pa “moderniziranih” do neprepoznavnosti. To se zdaj spreminja, kot rečeno, a je žal v večini primerov prepozno. Podoben je tudi odnos do zemlje – ko našim poljem dodajamo snovi, ki jih raje ne bi hoteli preveč dobro poznati. Skratka, veliko predolgo je veljalo: raje piti Fanto globalnega koncerna kakor lasten, doma narejen bezgov sok. To se zdaj počasi spreminja in upajmo, da se bo generacija, ki odrašča zdaj, nekaterih stvari lotila še bolj radikalno.

#OSRČJE #OPORIŠČE

Hiša na Viktringerci kot simbol?

Mohorjeva s svojo hišo na križišču Vetrinjskega obmestja in Ceste 10. oktobra je za mnoge generacije košček doma sredi deželnega glavnega mesta. Sama sem tu vse svoje življenje hodila ven in noter. Ko sem hodila v gimnazijo, sem tu osem let bivala v domu in kasneje so vsi moji otroci tu hodili v vrtec in potem v osnovno šolo. Zame je to osrčje slovenstva na Koroškem. Oporišče, center, tisto, kar daje zagon, streha nad glavo, v prenesenem smislu, pa tudi popolnoma zares. Iz pripovedi starejših vem tudi, da so pretežno kmečki ljudje iz Podjune, Roža in Ziljske doline z nekim ponosom govorili o mogočni hiši sredi Celovca. Zdaj je že tako, da mnogi nemško govoreči ali jezikovno mešani starši pošiljajo svoje otroke semkaj, in to povezovanje je nekaj skrajno lepega, saj pogosto ostane za vse življenje. Tako kot mojemu možu je bilo tudi meni že od vsega začetka jasno, da bom sem pošiljala tudi svoje otroke. Lepa lokacija s tako lepim notranjim dvoriščem sredi mesta, to je kakor oaza. In poleg tega kakovostno izobraževanje – kaj hočeš več? Prijateljstva mojih otrok iz šolskih let obstajajo slej ko prej. Veliko je k temu gotovo prispevala izjemno pisana zasnova šole, ki od nekdanjavi stavi na osebni stik, skupno praznovanje, izlete, intenzivno izmenjavo s šolarji iz Slovenije, ki daje močan poudarek kulturi in večjezičnosti ter tako ustvarja resničen občutek skupnosti.

Idejo utripajočega centra je mogoče še dograjevati. Tako bi lahko v Mohorjevi hiši imeli nekaj podobnega, kar zdaj nastaja vsepovsod, neposredno trženje izdelkov domačih proizvajalcev iz Roža, Zilje in Podjune. Seveda bi bilo težišče na zdravi domači prehrani, a ne samo to, bilo bi tudi prizorišče zagona za kreativni in kulturni potencial z vseh koncev in krajev naše skupnosti. K temu spada potem tudi izobraževanje odraslih v vsej svoji raznolikosti, od računalniških tečajev do joge za upokoјence. Seveda bi zraven spadala tudi kavarna, kjer bi se lahko srečevali, posedeli, se pogovarjali in uživali. Prostor in čas za srečevanje vseh generacij. Lepa vizija za pokoronski čas, ki bo nekoč tudi prišel.

#NOVE #REALNOSTI

Gimnazija za Slovence – ali to še drži?

Slovenska gimnazija doživlja veliko spremembo – nekoč tako rekoč ekskluzivni kraj izobraževanja za podeželsko prebivalstvo Južne Koroške je že dolgo podoba novih družbenih realnosti s popolnoma drugačno sestavo dijakov in dijakinj: mesto, podeželje, migrantsko ozadje, Slovenija, nemško, slovensko, mednarodno. Vse to postavlja šolo pred nove izzive. Ker se tega zelo dobro zavedam, sem pred dvema letoma začela s tednom koroških Slovencev. Dijaki naj začutijo, kakšno osnovno barvo ima šola še danes – in to je pač slovenstvo na Koroškem. In tako smo se odpravili po sledih Angela pozabe Maje Haderlap, se odpeljali v stolnico Gospe Svete z grobom slovanskega apostola Modesta, in mnogi so prvič prestopili prag Mohorjeve hiše s številnimi osrednjimi ustanovami koroških Slovencev. Pomembno mi je, da se človek sooči s to spremembo, jo dojame tudi kot priložnost za nekaj novega, ne pa da nostalgичno joče za tistim, kar je bilo prej. Pri tem se mi zdi kultura srca – zavestna omika srca, spretnost, recimo v nenasilni komunikaciji, nenehno urjenje v reševanju konfliktov in v mediaciji, močna navezanost na lastne sile, zavedanje samega sebe – ena najpomembnejših nalog za naše sožitje. Če se človek zaveda samega sebe, se zaveda, kdo je, potem je lahko odprt tudi do drugega. Morda bi bilo mogoče to novo vživljanje še izgraditi, če pomislim, da je imela in ima ravno Mohorjeva močne povezave s Slovenci po vsem svetu. Tako bi lahko zasnovali tudi mednarodni in čezmejni teden stikov – tudi s pomočjo digitalnih komunikacijskih medijev.

#ŽENSKÉ #MOŠKI

Kaj Mohorjevi želite v prihodnosti?

V strukturi celotne organizacije pogrešam žensko komponento. Tako v vodstvenih strukturah in gremijih kakor tudi v zunanji predstavitvi bi bila bolj raznolika podoba samo njena prednost. Saj se – in to popolnoma upravičeno – zelo veliko govori o kulturi srca kot pomembnem

kamnu v mozaiku podjetniške kulture Mohorjeve. Kdo, če ne ženske, jo lahko najboljše utelesi in razvija dalje. Sama se spominjam, da je bila taka vplivna ženska v Mohorjevi sestra Lamberta. Bila je tista, ki je veliko koroških Slovencev spremljala na njihovi življenjski poti s svojo ljubečo milino, dobrohotno potrpežljivostjo. Zaslužila bi si trajno znamenje priznanja v tej hiši.

... in Mohorjevi želim iz vsega srca, da bo še naprej srčni utrip slovenstva sredi Celovca in da bo še naprej domovina, ki greje in daje korenine ter odpira obzorja.

Bertram Karl Steiner

**Zakaj pisati koroško
domovinsko knjigo?**

Bertram Karl Steiner

novinar na področju kulture
in avtor iz Celovca

#MOHORJEVA #HERMAGORAS

Kaj vam pomeni ta pojem?

Nisem Korošec in zato dolgo v življenju nisem vedel za to ustanovo, čeprav je seveda marsikaj, kar pomeni Mohorjeva, že ves čas dremalo v meni. Konkretno me je pripeljal k Mohorjevi takratni vodja založbe Franz Kattinig. Mislim, da je bilo to na neki prireditvi Kiki Kogelnik v Pliberku/Bleiburgu, tam me je nagovoril z idejo: "Veš, mi bi pravzaprav potrebovali pravo domovinsko knjigo Koroške." Prav, potem jo bom pač napisal, sem si mislil. Nastala je z-mešana domovinska knjiga o Koroški, dali smo ji naslov "Koroška: domovinska knjiga". Korošci so jo sprejeli deloma z nerazumevanjem, deloma s hudo jezo. A mnogo je bilo tudi takih, ki jim je bila všeč.

#ŽIVLJENJE #SMRT

Zakaj je Koroška nekaj posebnega?

Pri tem knjiga odraža vse, kar me povezuje s Koroško od zgodnjega otroštva. Moja babica v Neukirchnu v Spodnji Avstriji je imela doma knjigo "Pripovedke in pravljice s Koroške". In tako sem vse strašne, grozljive pripovedke in pravljicne like tako rekoč vsrkal vase z materinim mlekom. Koroške pripovedke se od pripovedk pri nas v Spodnji Avstriji razlikujejo po svoji grozljivosti. Moreče so, povezane s smrtjo in zato ni nič čudnega, da v otroku zbujajo strah in se ga dotaknejo globoko v duši. In tako so mi vse te pripovedke še danes zelo blizu: recimo pripovedke o "naznanjenju", se pravi, da že obstajajo znaki, tik preden kdo umre. Toliko žalosti, da, strahu je najti v teh pripovedkah. To osnovno razpoloženje se nato nadaljuje v pesmih, recimo tisti, ki se glasi: "Ist wohl a schene Zeit, wenn man den Weizen schneidt" (Je najbrž lep čas, ko se žanje pšenica).

Kasneje sem ugotovil, kako prastaro je to razpoloženje, te pripovedke. Pravzaprav nimajo nič opraviti z aktualnim dogajanjem v deželi, tudi nič z znanim koroškim "prastrahom". Vse to je veliko starejše in globlje, je metafizičen strah. Sega daleč nazaj v prastaro zgodovino dežele.

Tu so bili nekoč Iliri, Kelti, v Lesni dolini/Lesachtalu celo Etruščani, in prepričan sem, da je marsikaj, kar najdemo v teh pripovedkah in kar je še danes starih izročil v dolinah in grapah, povezano z mračnim življenjskim občutjem Kelto. Sam sem nekaj časa živel v Franciji, v Bretaniji, in tam so enake zgodbe, enako občutje. Moji prijatelji iz Bretanije so me nato obiskali na Koroškem, da bi – kot so rekli – doživeli deželo svojih prednikov. In tako smo se peljali gor na Štalensko goro/Magdalensberg, na Ulrichsberg, si na kostnici v Grivini ogledali triskel, kelt-ski simbol za večnost, razmišljali o Izidi Norejski. Da, to je moja Koroška, danes mi ne zbujaja več strahu, ampak me navdaja s spoštovanjem in veseljem nad raznolikostjo, ki je bila in še vedno je tukaj. Že zato je to govorjenje o pravem “nemškem Korošču” popoln nesmisel, saj je bila tu vendar vedno mešanica številnih kultur in celo Bajuvari, ki so prišli sem, še zdaleč niso bili Germani.

#INOVACIJA #TRADICIJA

Kakšno vlogo ima tradicija pri inovaciji?

Saj ni res, da bi bil a priori proti inovaciji, a razvoj se mora graditi na tradiciji. Tradicija je in je vedno bila tu. Celó v negaciji – če se borim proti tradiciji, to vendar pomeni, da ta obstaja. Drevo ne postane boljše, če mu odrežem korenine. Pri sadežu je to nekaj drugega. Tradicija ni preminila, brezčasna je. In seveda – to velja predvsem tudi za religijo, ki tako rekoč predstavlja brezčasno. Da se oltarni prti zlagajo na določen način, ni kar neka kaprica, ampak spomin na Kristusov mrtvaški prt pri polaganju v grob. Ali pa škofovska mitra: to ni modni dodatek, ampak referenca na klobuk visokega svečenika v starem Izraelu in na krono faraonov v starem Egiptu. To povezuje deset tisoč let staro kulturno zgodovino s sedanostjo – nekaj, kar se mi zdi posebej zanimivo. Zato sem tudi tako goreč zagovornik latinščine v cerkveni liturgiji. Ker že stoletja tudi tako imenovanim “preprostim ljudem” bliskovito daje vpogled v nov svet, globoko v sredozemsko kulturo in še naprej v orientalsko. Da so osrednje stvari povezane z avro vesolja, smatram za življenjsko pomembno prav v današnjem času.

#KLIKNI #ME

Kako je digitalizacija spremenila vaše življenje?

Digitalizacija se mojega življenja dotika samo ob robu. Seveda uporabljam računalnik za pisanje, to ali ono poguglam, imam tudi prenosni telefon, ki pa je res samo telefon. Sicer vseh teh reči ne potrebujem. Imam jih za škodljive, ker medčloveške odnose prej razdirajo kot gradijo. Saj je vendar jasno, da je govoriti s človekom iz oči v oči nekaj drugega kakor ves čas buljiti v zaslon. Res je, da mnogi brez teh tehničnih pripomočkov ne morejo več živeti, in naj jim bo to omogočeno, vendar pa se ne sme pretiravati. Samo predstavljajte si, da pride do večjega in daljšega izpada elektrike – potem vso to šaro v trenutku vzame vrag. Takrat obsemim tu med svojimi knjigami in še vedno lahko listam po njih, črпам iz njih znanje in življenjski pogum, tako kot sem to počel že od nekdaj.

#KNJIGE #ZGODBE

Zakaj naj beremo knjige?

Knjige so bile od nekdaj moje življenjske spremljevalke. In v hiši mojih staršev, pravzaprav pri celotnem sorodstvu, so bile samoumeven del življenja, čeprav je bilo vse okolje popolnoma delavsko industrijsko. Moja babica iz Spodnje Avstrije, ki je bila sicer gospodinja v delavski družini, mi je prek knjig približala obsežnost monarhije – žvižganje burje nad Trstom, bosanske vojake z molitvenimi preprogami itd. Po materini strani izhajam iz vzhodne Štajerske in vse, kar vem o Rusiji, sem dobil tako rekoč iz knjig strica Hansa, pravzaprav tekstilnega tiskarja, a predvsem pomožnega delavca, ki je imel okrog postelje cele stolpe knjig. Seveda smo imeli tudi domačo knjižnico, ki jo je moj oče opremil s številnimi duhovnimi knjigami, tudi iz azijskega prostora, in ki sem jo lahko kos za kosom odkrival. In tako sem bil že zgodaj poučen o raznolikosti ter globini sveta in o tem, da so lahko delavci čudoviti pripovedovalci, seveda pa tudi knezi in vojvode. Morda mi je ta pristop pomagal tudi v kasnejšem poklicnem življenju, ko sem postal novinar.

#IZOBRAZBA #ZNANJE

Česa se v šoli naučimo za življenje?

Vsekakor so knjige najboljši dostop do izobrazbe. Sumim, da so bili ljudje pred 100 leti bolj izobraženi kot danes. Seveda je tako, da s tehničnega vidika danes vemo veliko več, a pogosto manjka pogled na celoto. Imam učbenik avstrijske meščanske šole iz leta 1907 in lahko samo strmim, koliko znanja je najti v tej knjigi, napisani zelo skopo, a pregledno. Zgodovina, fizika in geografija – to je osnova, ki človeku omogoči dobro potovati skozi življenje. So stvari, ki se spreminjajo, in stvari, ki so nepremakljive. Za družbo bi bilo zelo dobro, če bi vsak, ki misli, da mora iti v politiko, moral imeti vsaj osnovno izobrazbo ravno na teh treh področjih. Dvomim namreč, da današnji šolski sistem še zadovoljivo posreduje te družbeno tako pomembne temelje. Sicer pa: dober učitelj/dobra učiteljica učencem/učenkam ne sme zavidati. Kot učitelj/učiteljica naj se samo še in še veseli, če odkrije nadarjenost, in naj ne bo ljubosumen/ljubosumna. Enakost je pač vladajoča ideologija našega časa in to je ravno na tem področju – v najresničnejšem pomenu besede – smrtno nevarno. Ne, ne obstajajo ljudje višje vrste. A ljudi, ki nekaj zmorejo, se pri tem ne sme ovirati. Drugim pa je seveda treba kar najbolj pomagati.

#ZALOŽBA #ŽELJA

Zakaj naj Mohorjeva obstaja še naprej?

Vloga Mohorjeve bo v regionalnem založništvu še naprej skrajno pomembna že samo zato, ker tu obstaja drugačen pogled na stvari in ker izhajajoč iz tega nastajajo tudi knjige, ki so pravi biseri. Za zgled vam bom navedel knjigo monsignorja Johannesa Österreicherja, ki je spreobrnjen češki Jud. V času med obema vojnama je pridigal o odkritosrčnem krščanstvu in nato v francoskem izgnanstvu napisal navdušujočo knjigo, v kateri je razdelal to, da je sovraštvo do Judov pravzaprav sovraštvo do Kristusa. Mohorjeva je bila tista založba, ki je to knjigo pripeljala na avstrijski trg. In takih zgledov je več. Zato bom še enkrat

podčrtal vlogo nekdanjega direktorja založbe Franza Kattniga. Bil je mojster za mreženje, ki je vedel, da se, ko je knjiga enkrat natisnjena, delo založbe šele zares začne. Knjigo spraviti v javnost, opozoriti na posebnosti – danes je vendar toliko možnosti, tudi za manjše založbe. Skratka, malo več popra in kanec vedrine. To želim koroški založbi z najbogatejšo tradicijo, pa tudi vsem koroškim Slovencem/Slovenkam. Sproščenost, ki se napaja iz spoznanja, da so jezikovno v prednosti, ker pač znajo več jezikov. In humor, predvsem več črnega humorja, to si želim od svojih slovenskih rojakov.

Martha Stocker

**Na robovih najti pot
do samega sebe**

Martha Stocker

nekdanja deželna svetnica v
južnotirolski vladi,
nekdanja podpredsednica
Federalistične unije
evropskih narodnih
skupnosti

#DEJANJE #MISEL

Kako preiti od čutenja na ukrepanje?

Kaj je človek? Temu vprašanju prideš malo bliže, če si sam na poti. Na Koroškem in posebej tu v dolinah Karavank lahko pogosto hodim ure in ure in ne srečam žive duše. V tej odmaknjenosti, v teh samotnih obrobjih narašča v meni občutek, ki me popelje bliže k odgovoru na vprašanje: Kaj sem jaz? Kaj sem jaz v odnosu do sočloveka? In ta "o"-zemljitev mi tu zelo dobro uspeva in mi daje spoznati, kje lahko jaz, kje lahko mi prispevamo nekaj malega k boljšemu svetu.

In v malem lahko svet postane boljši tudi tako, da za mnoge postane samoumevno, da identiteto te dežele iščejo in jo najdejo v obeh jezikih, v obeh kulturah. V tem pogledu sem res polna upanja, da se bo to vedno bolj posrečilo in da bodo to posebno bogastvo zaznali mnogi v deželi. To seveda ne izključuje možnosti, da se bo treba še vedno prepirati in si prizadevati za izboljšave, za ponovno usklajevanje in vprašanja etničnih skupin, a odločilna se mi zdi zelo sproščena in pozitivna osnovna drža. Včasih je misliti več kot vedeti. Obdržati je treba radovednost, da vse to poglobiš – znanje, mišljenje, občutenje. Če si na poti z odprtimi očmi in pripravljen ukrepati, se marsikaj najde kar samo od sebe. Potem je pomembno, da ujameš pravo žogo in ukrepaš. Meni osebno gre takole: kadar kaj vidim, čutim, me to sili k dejanju, če že ne neposredno, pa v obliki spodbude in v sodelovanju z različnimi organizacijami, ustanovami in združenji. Takrat poskušam biti dejavna pri spreminjanju. Za ilustracijo samo majhen primer: v hiši mojih staršev je vedno veljalo, da je treba z vsemi rečmi ravnati skrbno in da se ne sme nič metati stran. Na podlagi tega se zdaj zelo angažiram pri vprašanih krožnega gospodarjenja, ponovne uporabe uporabljenega in pri podobnih stvareh, ker sem trdno prepričana: na tem svetu je veliko stvari, ki jih prehitro vržemo stran, čeprav jih je mogoče še dobro uporabiti. In tu se krog sklene: inovativno novo mišljenje je – ravno s pomočjo novih digitalnih pripomočkov – mogoče zelo lepo povezati z vračanjem k tradiciji, k preizkušnemu. Pri izmenjavi mnenj s političnimi kolegicami pogosto rečem, da je dobro in prav gledati na to, da vse poteka brez emisij in ustreza kriterijem trajnosti, a sporočilo bi moralo biti še malo bolj radikalno, namreč: ljudem je treba reči, da se je treba tudi čemu odpovedati, da pripovedovanje o

večni rasti ne vzdrži in da je manj dejansko več. In seveda, da je od govorjenja treba preiti k dejanjem!

#ODGOVORNOST #ODNOS

A prej je bilo vse boljše?

Brez tradicije ni napredka. Pomembno je, da gradimo na močnih koreninah. Zato me veseli, da nekateri trendi zadnjih let, ko je na lepem zelo veliko, kar smo pripisovali tradicionalnemu, spet postalo moderno. Zelo razveseljivo je, da ravno pri mladi generaciji zaznavam, da geslo "Vse, takoj in več!" vedno bolj izgublja veljavo. Seveda to še ni splošno prepričanje, a skupine, ki podpirajo take "nove" – ali naj raje rečem take "stare" –, osnovne drže, postajajo družbeno čedalje močnejše. Vse to je treba gledati v kombinaciji z mnogimi novimi tehničnimi možnostmi, saj je pač tudi jasno, da se je treba nenehno na novo orientirati, na novo prilagajati. Pomembno pri vsem tem ostaja, da si od doma pridobiš tudi občutek odgovornosti, tudi v smislu tega, da od države ne zahtevaš vsega, ampak se bolj v kennedyjskem smislu vprašaš, kaj lahko ti storiš za državo, za skupnost. In pri tem je lahko tradicionalni "stari" vrednostni kanon vsekakor izhodišče za pomoč pri prihodnjih izzivih. Včasih pač temu nismo rekli "trajnost", ampak da človek prevzame odgovornost za nekaj. To pa je ravno eno od teh vodil za prihodnost, ob katerih se bo odločilo, kako bo šlo naprej. Prav tako ravnanje z naravo. Vmes je bilo pač obdobje, ko je bilo veliko tega pozabljenega. In zdaj se vrača.

#ČASOVNI #OBRAT

Kako je digitalno spremenilo vaše življenje?

Kje naj začnem? Kot aktivni političarki in deželni svetnici, odgovorni za več kot 800 deželnih uradnikov in ob tem še za področje nege in bolnišnic, mi je bilo glede tehnike in komunikacijskih sredstev vse zagotovljeno s strani mojih sodelavk/sodelavcev v pisarni od mojega

pisarniškega aparata. Ko sem izstopila iz politike, sem si kupila računalnik in tiskalnik ter začela tako rekoč iz nič. Potem sem se korak za korakom izobraževala dalje in enostavno z metodo poskusov in napak usvojila nekaj, ne, zelo veliko novega znanja. Torej načeloma se mi nove možnosti zdijo fantastične. Zelo mi je všeč hitro in otročje preprosto deljenje besedil in fotografij. Pandemija mi je pokazala, da sem prišla že zares daleč, saj sem se v pandemičnih izzivih, kot so online konference in Zoom sestanki, zelo dobro znašla. Ja, človek vidi, koliko preprosteje in udobneje je kar od doma sodelovati pri različnih sestankih. Tako mislim, da se bo marsikje veliko teh izkušenj ohranilo tudi v času po pandemiji covida. Seveda, kjer gre za kreativnost, kjer gre za skupinsko spopadanje za nove usmeritve in podobno, tam je osebna prisotnost pač odločilnega pomena. Konec koncev so vse te naprave zame osebno v prvi vrsti tehnično orodje za pomoč. Vem pa, in to nam mora biti jasno, da se bodo za naslednje generacije, ki so s tem zrastle, realni in virtualni svetovi veliko bolj pomešali. To pa spremeni tudi kulturo in pogled na svet.

#GOOGLE #FACEBOOK

Ali so veliki digitalni koncerni novi vladarji sveta?

Vprašanje danes je – in to ima opraviti tudi nekaj s tehniko –, koliko zdaj kdo usmerja in oblikuje. In vemo, da danes narekujejo ton veliki digitalni koncerni in da imajo pogosto večji vpliv na informacije, izobraževanje in zabavo kakor državne ali cerkvene ustanove. Kako težko je tem koncernom naložiti kako obveznost, vidimo pri vsaki razpravi o tem. Torej mora ustanova gledati na to, kako se bo v tej ekonomiji pozornosti vsaj napol uveljavila, ostala kakor koli prisotna in posredovala smisel za skupnost in identiteto. In tu bi bilo treba veliko več pozornosti posvetiti krepitvi evropske identitete. Jaz bi predlagala skupen evropski potni list kot korak, pomemben na simbolni ravni. Ob tem pa okrepljeno sodelovanje regij. Nekaj se dela v tej smeri, a ravno pomembne izobraževalne ustanove, kamor prištevam tudi Mohorjevo, bi morale zaradi velikih globalnih izzivov drastično okrepiti svoje napore za večji občutek skupnosti. Družba, ki ne daje prednosti izobrazbi, je v veliki nevarnosti,

da bo prej ali slej končala v diktaturi. Gre predvsem tudi za tiste, ki se vse bolj izgubljaajo v virtualnem svetu razvedrila in zabave novih medijskih pokrajin in marsikaj vidijo le zelo površno. Izobrazba, branje, znanje – vse to je življenjskega pomena za nadaljnji obstoj demokracije.

#EVROPA #SKUPNOST

Se je mogoče učiti od Južne Tirolske?

Uspelo nam je, da na Južnem Tirolskem občutek za skupnost prej raste kakor popušča. To velja predvsem za skupno življenje etničnih skupin, kjer se Italijani vse bolj počutijo tudi kot Južni Tirolci. Kar je seveda povezano z našim neverjetno dobrim gospodarskim položajem. Očitno je, da je različnost tudi temelj za gospodarski uspeh. Ravno v turizmu, ki seveda tudi na Koroškem ni zanemarljiv, je večjezičnost pomembno načelo in vedno znova se razveselim, ko na glavnih turističnih točkah vidim tudi vse več slovenskih oznak, predvsem takrat, kadar slovenščina ni na zadnjem mestu. Od tromeje do Pece – če bi tudi koroška turistika nastopala bolj enotno in s pozitivno osnovno držo do slovenščine, bi bil s tem storjen naslednji majhen korak.

Na Južnem Tirolskem imamo tudi zelo izrazito dejavnost prostovoljnih društev, lepilo za skupnost, tudi s prevladujočim storilnostnim načelom. Naj bodo to gasilci, beli križ, glasbeni ansambli ali športna društva – vsi lahko vsako leto oznanjajo nove uspehe glede števila članov, in če številke držijo, mora biti vsak Južnotirolec/vsaka Južnotirolka vsaj v treh društvih.

#OTROCI #PRIHODNOST

Kaj naredi dobrega učitelja/dobro učiteljico?

Kaj torej naredi dobrega učitelja, dobro učiteljico? O tem ni dvoma: vzdrževati radovednost, je zame najpomembnejša naloga pedagogov in pedagoginj. Saj sem tudi sama poučevala in vedno sem na začetku šolskega leta veliko vložila v poslušanje učencev: Kaj vam ne da miru? S čim se ukvarjate? Poleg nemščine sem poučevala tudi zgodovino. Seveda

imamo učni načrt, a v okviru šolske avtonomije je možno biti bolj svoboden, vgraditi v pouk vprašanja, odkrivanje, razprave. Učence je vedno predvsem zanimala tudi krajevna zgodovina. Najbolj me je veselilo, če se mi je posrečilo v njih zbuditi tako radovednost do nečesa, da so sami od sebe spraševali in raziskovali dalje.

#DOŽIVETJE #KNJIGA

Ima človek kako možnost proti Amazonu?

Sama rada zahajam v knjigarne in tam brkljam po knjigah, jih jemljem v roke itd. A bojim se, ko si ogledujem nakupovalne navade mladih, da sem s tem obnašanjem bolj model, ki izginja. Seveda bo vedno obstajalo nekaj odstotkov takih, ki jim je to "sveto", a da bo to ostalo ekonomsko vzdržno, si upam dvomiti. Zato mora vsak, ki ima knjigarno – in Mohorjeva jo ima vendar sredi Celovca –, danes razmisliti: Kaj lahko še dodatno ponudim? To so lahko krajevni proizvodi, lahko je kulinarična ponudba, galerija – vsekakor nekaj, kjer lahko ljudje nekaj doživijo. Morda se bo sla po knjigi pri tem prebudila čisto mimogrede.

#DOMOVINA #PODEŽELJE

Zakaj je v Škofičah/Schiefling lepo?

V jeseni svojega življenja sem vsekakor hotela imeti hišo v matici, v Avstriji. In bilo mi je jasno, da mora biti tam, kjer živijo koroški Slovenci in Slovenke, ker sem s to etnično skupino od nekdaj globoko povezana. Že v mladinskem gibanju naše stranke SVP (Južnotirolska ljudska stranka) sem se zanimala za to deželo, za to narodno skupnost. Kot podpredsednica FUEV (Federalistična zveza evropskih etničnih skupin) sem imela potem seveda intenzivne stike s političnimi predstavniki in predstavnicami koroških Slovencev. Južna Koroška me je torej vedno bolj privlačila in danes sem ponosna prebivalka Škofič/Schieflinga. In tukaj zdaj tudi doživljam, kako ravno v časih korone ti kraji postajajo vedno privlačnejši. Veliko bolj samoumevno je postalo delati od doma in pri mnogih poklicih je to možno brez težav. Hkrati sem prepričana,

da na področju mobilnosti prava revolucija šele prihaja. S prvimi samo-vozečimi avtomobili je v nastavkih tako rekoč že vidna. S tem bo marsikaj olajšano, meje med središči in periferijo bodo vse bolj zabrisane in ne bo več tako odločilno, kje stanuješ. Če bodo prišle še nove ideje, recimo deljenje delovnega prostora, bo to dalo podeželju popolnoma nove možnosti. Predvsem če se bo posrečilo pripraviti še snope privlačnih ponudb za mlade družine – k temu zagotovo spadajo alternativne, tudi večjezične izobraževalne ponudbe, ustanove za otroško varstvo itd. –, bo periferija zmagala.

#ŽIVLJENJE #SMRT

Česa nas je naučil covid-19?

Pandemija nas je naučila marsičesa – med najpomembnejšimi rečmi je zame to, da je vsaj nekaterim postalo jasno, da ni več možno vse in kadar koli. Da obstajajo tudi časi, ko mora človek spoznati, da so potrebne omejitve. Na to mnogi prej sploh niso pomislili. In drugo, da so ljudje začeli že nekoliko drugače razmišljati o življenju in smrti. Zdi pa se mi neverjetno škoda, da potrošništva – kot so nekateri domnevali – ni manj, ampak da je že zdaj, ko pandemija še ni popolnoma minila, prevladala nova – naj povem drastično – nakupovalna mrzlica. In razkorak med revnimi in bogatimi ni postal manjši, ampak večji. Tisti, ki imajo zdaj še več denarja, morajo investirati, pa “naj stane, kolikor hoče”, in s tem ne porabijo le ogromne količine denarja, ampak napravijo tudi vire za naslednje generacije.

Kaj sem se naučila sama osebno? Predvsem sem spoznala, da neposredno okolje, tam, kjer živiš, nudi zelo zanimive možnosti za potovanja in doživetja. Tako odkriješ eno ali drugo še neznano pot, si natančneje ogledaš kako majhno cerkev, naletiš na presenečenja v sosednji vasi itd. In ker sem na Južnem Tirolskem vse to nekaj časa lahko “počela” le peš, me je ta omejitev privedla do natančnejšega opazovanja in mi s tem v slogu Adalberta Stifterja omogočila, da sem v majhnem bolj videla veliko.

*Meje med središči in periferijo bodo vse
bolj zabrisane in ne bo več tako odločilno,
kje stanuješ.*

Andrej Janko Zwitter

0 smislu v prelomnem času

Družbena vloga Mohorjeve v digitalnem stoletju

Andrej Janko Zwitter

dekan fakultete Campus
Fryslân univerze Groningen
v Leeuwarden

#PRELOMNI #ČAS

Od kod prihajamo? Kam gremo?

Vsi imamo korenine v tradiciji in ta zakoreninjenost je pomembna, saj zadeva temeljna aristotelska vprašanja v življenju: Kje smo? Od kod prihajamo? Kam gremo? Če človek ne zna odgovoriti na ta vprašanja, lebdi v brezračnem prostoru ... Znanost na to nima odgovorov. Zato so družbene ustanove, kot sta Mohorjeva in Katoliška cerkev, poklicane, da dajejo ljudem odgovore na ta vprašanja. Zdaj stojimo pred časovnim preobratom, ki je primerljiv le s spremembo miselnega sveta človeka v 18. stoletju, ko sta bila rojena materializem in humanizem in se je človek radikalno postavil v središče. Začenja se vzpon psihologije, z njo se vse pojasnjuje – miti, predstava o Bogu –, in to ima posledice.

Človek si Boga razlaga kot psihološki konstrukt. Vprašanje o smislu postane povsem subjektivno in materialno. A če smo iskreni, vsi instrumentariji znanosti še vedno ne morejo z gotovostjo odgovoriti na štiri kantovska vprašanja: Kaj lahko vem? Kaj naj storim? Kaj smem upati? Kaj je človek? Edini odgovor, ki nam ga daje materializem, je pravica biti srečen, v angleščini obstaja za to lep izraz *pursuit of happiness* – torej vse, kar me materialno stabilizira, me dela srečnega. Toda vedno bolj postaja jasno, da denar kot temeljni kamen sreče ne vzdrži. Biti mora še nekaj več.

Tu pa se tradicija in inovacija stikata na čisto poseben način, in če hočete, je to tudi osnovno vprašanje pri ustanovitvi Mohorjeve. Kaj nam vendar še lahko da smisel? Tu je spiritualnost, ki je ni mogoče kar zlahka nadomestiti z umetno inteligenco, tam je inovacija kot osmislitev sama po sebi, kakor samo sebe poganjajoča misel o napredku. Paradoks je, da obe opazno pešata pri osnovni ponudbi: dati življenju smisel. Spiritualnost je v današnjem času izgubila svojo resonanco, ker v družbi krščanstvo vedno bolj blede, čeprav toliko ljudi intenzivno išče smisel in se tako rekoč oklepa vsega, kar obeta smisel. Rast in neprestani napredek pa imata tudi svoje meje, ker ne odgovarja na poslednja vprašanja. Zato se družba vse bolj oklepa sicer težko razumljivih globalnih izzivov, kot so podnebne spremembe in pandemija, da bi v boju proti tem

katastrofam – posameznik in družba – našli novi smisel. Dvomim, da je to dovolj za osmislitev življenja.

#SMISEL #VPRAŠANJE

Kako digitalna tehnologija spreminja naša življenja? Kako se bo vse to končalo?

In vse to se srečuje s spremembo, ki dobiva težko razumljive dimenzije zaradi hitrosti digitalnih procesov in vedno bolj konkretno občutenega klimatskega spreminjanja. Zato se ni treba čuditi, da so teorije zarote, brezobziren individualizem in politični populizem zajeli znaten del družbe, kar se nam je izčrpno pokazalo pri sedanji pandemiji. Tudi današnji družbeni tokovi se nagibajo k moralnemu radikalizmu. Če nič nima več smisla, mora to biti vsaj nič manjšega kot rešitev sveta – in to tudi ni pomirjujoč razvoj, ker je se za tem skriva dovolj fundamentalističnega potenciala – tako pod geslom: največje zlo opravičuje vsa sredstva. To pravim ob vsem osnovnem razumevanju za nujno pomembnost varstva okolja, ki je tudi eno od težišč naše fakultete v Friziji. Nekaj je tudi jasno, to je, da bo za utišanje in zaježitev takih novih oblik fundamentalizma potrebno zagotoviti več kot le materialne dobrine.

Vztrajati moramo pri osnovnem družbenem diskurzu, ki se opira bolj na dejstva in življenjsko realnost kot na ideologije in čustva. Ravno na spiritualnem področju iz zgodovine vemo, kam lahko pelje fundamentalni pojem Boga. Treba je torej zgraditi most med spiritualnostjo in današnjim časom in v Cerkvi, hvala bogu, obstajajo ljudje, ki to živijo. A hkrati se mora Cerkev že vprašati: Kako danes dosežem človeka? Eden od ključev je prav gotovo primerno cerkveno besedišče: podoba Kristusa, življenje svetnikov, vse to gradi na osnovnem kulturnem znanju, ki ga mnogi žal ne razumejo več. In tako se pogosto govori mimo ljudi. Družbene ustanove lahko pri tem odigrajo odločilno vlogo pri vzpostavljanju takšnega dialoga – in sicer s tem, da materialnemu vprašanju dodajo razpravo o pomenu in smislu duhovne poglobitve.

Od kantovskih osnovnih vprašanj mora tu v govorici, ki ni dogmatska in še manj moralizirajoča, priti odgovor na vprašanje: Kaj smem upati? Na to vprašanje po smislu človekove eksistence ne moreta odgovoriti ne znanost ne etika, ampak samo religija in vsi vemo, da so to tudi vprašanja, ki so Mohorjevo zaznamovala od vsega začetka.

#KORENINE #PERUTI

Kako družinska zgodovina vpliva na življenjsko pot?

V družinski zgodovini imam različne temeljne kamne, ki so zame pomembni in bistveni. Tu je prvič Vinko Zwitter, moj ded. Sicer ga nisem poznal osebno, sem se pa veliko ukvarjal z njegovim življenjem, z njegovo na globokem krščanskem prepričanju temelječo angažiranostjo v vseh pomembnih verskih ustanovah koroških Slovencev. Potem je tu izkušnja moje družine po materini strani – njen izgon in njen beg iz tedanje Jugoslavije. Novo iskanje lastnega položaja, pa vsakdanje življenje beguncev, ki človeku v procesu ozaveščanja pokaže krhkost življenja. In potem je tu še moja mati z globoko zasidranostjo v spiritualnosti, a tudi s tem, da zna ceniti znanje kot veliko dobrotno uspelega življenja. S temi nematerialnimi vogelnimi kamni me je – kot mati samohranilka – dobro spremljala pri vseh življenjskih izzivih.

V okviru doktorskega študija mednarodnega prava in filozofije prava sem bil gostujoči znanstvenik na Univerzi v Bochumu. Mojemu imenovanju na Univerzi v Groningenu so sledila gostujoča profesorska mesta na Univerzi Columbia v New Yorku in Univerzi Osaka na Japonskem, pred kratkim pa tudi na alpe-jadranski univerzi v Celovcu. Vedno mi je bilo rečeno: v znanosti se moraš specializirati. Nič mi ni bolj tuje kot to – monotematskost mi ne leži, moja prednost je prej povezovanje različnih tematskih področij. Primer: zadnja leta sem se intenzivno ukvarjal z *big data* in *blockchain tehnologijo*. Če si človek ogleda moje publikacije, vidi, kako ti dve tematski področji povezujem z mednarodnim pravom in humanitarno pomočjo. Vendar pa tudi etike in teologije v svojih raziskavah ne zanemarjam. Naslednji korak v moji raziskavi je dognati,

kako se ti dve stroki povezujeta z inovacijo in tehnologijo ter kaj vse to pomeni za osmislitev človeške eksistence.

Pravzaprav sem hotel postati režiser – kot režiser moraš vedeti nekaj o kameri, glasbi, igri, osvetljavi, izrazni moči itd. A nič od tega ni treba obvladati do popolnosti, gre bolj za to, da ustvariš celovito sliko. In podobno se mi dogaja zdaj, ko moram kot dekan novoustanovljene univerze v Friziji tako rekoč delovati kot režiser, pri čemer nastaja nova razburljiva celovita slika.

#DOMOVINA #TUJINA

Kaj se lahko učimo drug od drugega?

Lepo je, da na tem položaju, če smo prej govorili o iskanju smisla in mladostnikih, lahko daš ponudbo mladini ravno v tej smeri – namreč global leadership. Gre za to, da damo mladim ljudem na pot sposobnosti, znanje, know-how, da lahko razrešujejo globalne probleme sveta na lokalni ravni. Kajti jasno je eno: težko oziroma nemogoče je globalne probleme reševati globalno. Vedno se vse začne na lokalni ravni, tam se problemi začnejo reševati. Vključevanje lokalnih skupnosti in posebnosti v rešitve je temeljni pogoj za prihodnji uspeh.

Sicer smo univerza v Friziji in lahko gradimo na starih tradicijah, saj je Frizija vendar imela nekoč eno najstarejših univerz v Evropi, poučujemo pretežno Frizijce, a smo mednarodna univerza. Odločilno je sodelovanje s tukajšnjo civilno družbo, z industrijo, vlado, tako regionalno kot tudi nacionalno. Nismo znanstveni slonokoščeni stolp, ampak poskušamo na kompleksna vprašanja najti kompleksne odgovore, nato pa jih preizkušati s prenašanjem v prakso. Samo primer: na področju trajnosti tesno sodelujemo z največjim frizijskim obratom za odpadke. Skupaj iščemo odgovor na vprašanje, kako v celotni izobraževalni sistem integrirati zavest o trajnosti, pa znanje o prednostih krožne ekonomije in predelave odpadkov.

Čudovito bi bilo, če bi bilo nekaj takega možno tudi na Koroškem. Koroška in Frizija imata veliko skupnega. Frizija, podobno kot Koroška, nima le enega večjega glavnega mesta, ampak več manjših mest, ki delujejo povezano. Tudi dvojezičnost (nizozemščina in frizijščina) nam je skupna. Lepo je videti, kako se v Friziji veliko investira v ohranitev jezika, tradicije in kulture. Sicer pa je bil prav ta vidik najbrž zelo odločilen pri tem, da sem se tu hitro znašel.

Kakšno bi bilo lahko videti sodelovanje civilne družbe, industrije in politike? Raziskujemo na področju razpoznavanja ter prevajanja jezika in delamo skupaj z velikimi digitalnimi sistemi, kot so Apple, Google in proizvajalec brskalnikov Mozilla. Problem manjšinskega jezika oz. globalno "majhnih jezikov" je pomanjkanje jezikovnega korpusa, ki je osnova samostojnega učenja strojev, da bi avtomatizirani prevajalski sistemi delovali dobro in učinkovito. Tu je potem potrebna ekspertiza ravno za te jezikovne skupine, saj je veliki sistemi preprosto nimajo. Tako je vsak lokalni, regionalni vir in posebnost pomembno kolesce v veliki celoti.

#DELO #SMISEL

Kako pomembno je izobraževanje? Ali bomo imeli delo tudi še v prihodnosti?

Ja, mnoga delovna področja se bodo bo na novo definirala in se marsikaj spremenilo. V naši univerzitetni ponudbi se že naravnavamo na nove trende, pri čemer se mi zdi pomembno poudariti, da ne obstaja nobena hierarhija izobraževalnih ponudb – vse stojijo ena poleg druge in vsak naj izbere tisto, kar mu najbolj leži. V ponudbi imamo programe, ki se ukvarjajo z globalnimi izzivi in iz katerih se bodo npr. razvili poklici, povezani z jezikovno tehnologijo, ali pa poklici na področju podatkovne znanosti in družbe. V tematiki globalnega zdravja ali klimatske zaščite in državne regulacije smo izbrali področja, ki že ciljajo na poklice prihodnosti.

A družbeno prestrukturiranje v smeri trajnosti in kroženja prav tako potrebuje prenovo vrednostnih verig, ki bo spet prinesla s sabo popolnoma

nove podobe poklica. Da ne bo vse skupaj preveč teoretično, ostanimo pri predelavi odpadkov: študije so pokazale, da pri klasičnem sežiganju smeti pride eno delovno mesto na tisoč ton, pri recikliranju že tri mesta, pri krožni ponovni uporabi jih je pa že dvajset. Če to predočimo županom, lahko to vendarle pripelje do spremembe mišljenja. Inovacija z namenom inovacije je vedno težka, ljudem je treba predočiti predvsem dodatno vrednost inovacije. Inovacija torej ne more biti sama sebi namen, ampak mora rešiti zelo konkreten problem. Da bi to ugotovili, delamo v obliki živih laboratorijev, *living labs*, v tesnem sodelovanju z industrijo. Mnoga majhna in srednje velika podjetja si seveda ne morejo privoščiti lastnega raziskovalnega in inovacijskega centra, in tu vstopamo v igro mi.

#TISKANO #DIGITALNO

Kakšna je vloga založnikov v novih družbenih razmerah? Moramo mreže misliti na novo?

Kaj je velik izziv za založbe v 21. stoletju? Najprej je treba razumeti, da je tudi znanje le produkcijsko sredstvo. In velika krivičnost sveta je, da je znanje neenakomerno porazdeljeno. Zato so države v skupini G7 leta 2016 združile svoje sile in sklenile: Moramo podpirati tudi odprto znanost in državam v razvoju s pomočjo odprtega dostopa ("*open access*") do izobraževanja in z odprtimi podatki ponuditi možnost, da dohitijo znanstveno bolj razvite industrijske države. To pa pomeni, da morajo založbe vse bolj razmisliti tudi o novih gospodarskih modelih. Veliko založb oddaja osnovna dela zunanjim sodelavcem vedno več nalog se opravlja z avtomatizacijo in umetno inteligenco. To zdaj vidimo predvsem pri angleških založbah, kjer se že večina internih del opravlja v Indiji. Nekaj bo seveda prepuščeno tudi avtorjem in založba bo prevzela samo še nadzor in jamstvo kakovosti. Torej je prva dolžnost manjših regionalnih založb, da držijo korak z njimi, nabirajo izkušnje, optimirajo stroške, hkrati pa se zavedajo tudi svojih močnih strani: k temu spadajo osnovna prepričanja in razmislek o funkcijah založniške dejavnosti, ki je računalnik ne nadomesti zlahka, namreč spoznanje tega, kje smo posebni strokovnjaki. V kateri zadevi smo v regiji enkratni? ("*expertise cluster*")? Kaj je

globaliziranemu svetu mogoče ponuditi na področju izkušenj in znanja? Drugi del je distribucija in financiranje knjig. Vsebinsko izostren in specializiran knjižni program – morda deloma ravno v sodelovanju z univerzitetnim področjem –, ki ga finančno podpirajo država in privatna podjetja kot *“open access”*, se pravi s prostim dostopom do znanstvene literature na internetu, je prav gotovo model prihodnosti. Najbrž pa bodo morale obstajati tudi mešane oblike: če bi kdo želel imeti analogno knjigo, morda celo posebno dragoceno bibliofilsko opremljeno, bi jo seveda moral plačati, a digitalna izdaja bi ostala prosto dostopna (*“open access”*).

Mohorjeva kot omrežje – to bi bilo mogoče na novo razmisliti tudi na znanstvenem področju. Na primer: simpoziji, na katerih bi sodelovali Slovenci, vrhunski znanstveniki z vsega sveta, kot osnova posebne izdaje za založbo. Ali nekaj popolnoma drugega: dialog z drugimi religijami. Tudi tu bi lahko šlo za večkrat omenjeno vprašanje: Kaj smem upati, kaj naj storimo?

